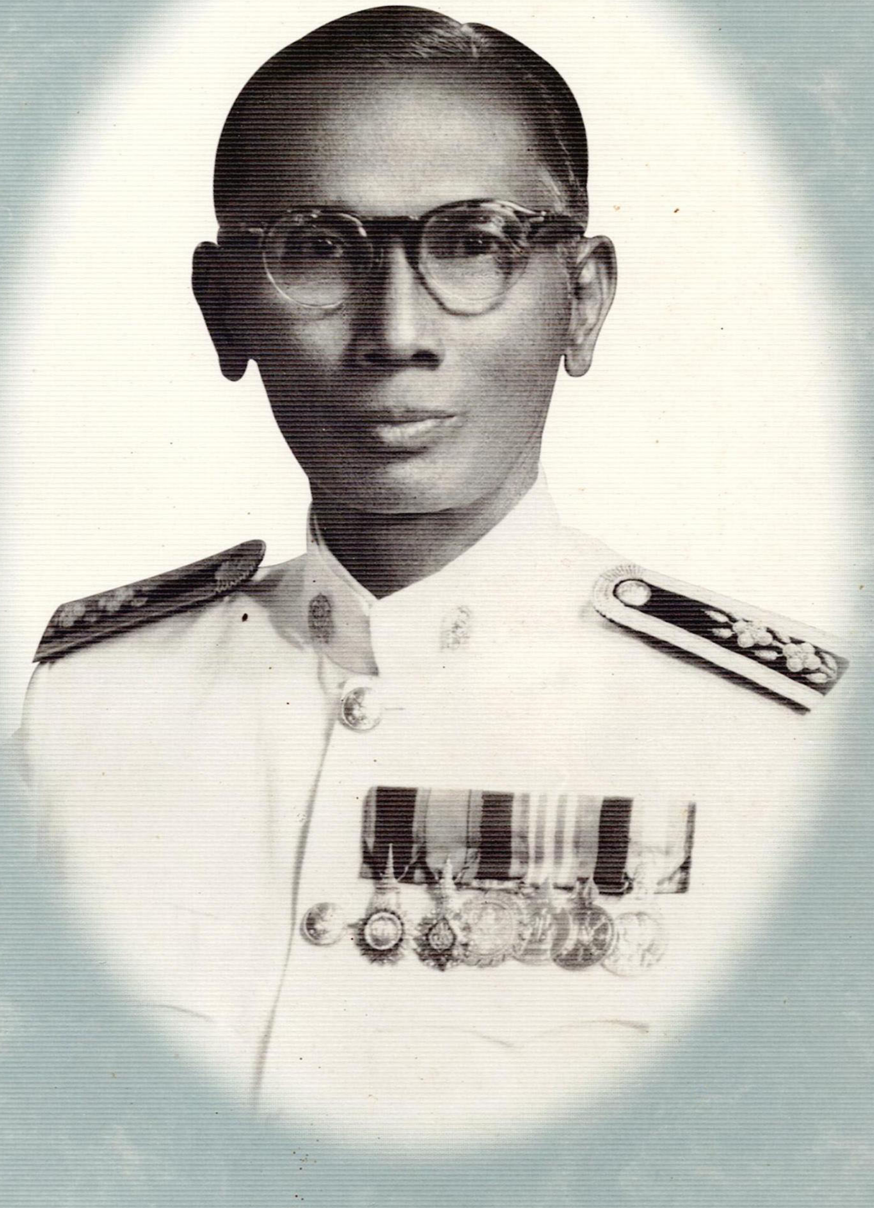

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ครูวิเชียร โรจนุตมะ บ.ช.

ณ เมรุวัดมหาวงษ์ ถนนสุขุมวิท ตำบลปากน้ำ

อำเภอเมืองฯ จ.สมุทรปราการ

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๖๘๐๓

สำนักพระราชวัง

๒ เมษายน ๒๕๔๑

พระราชทานเพลิงศพ นายวิเชียร โรจนุตมะ บ.ช. อดีตผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ณ เมรุวัดมหาวงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๑ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

อุดมศักดิ์/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายวิเชียร โรจนุตมะ เพื่อทราบ เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

❖❖❖❖

นายวิเชียร โรจนุตมะ กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เวลา ๑๒.๑๕ น. ด้วยโรคมะเร็งในกระดูก ที่โรงพยาบาลสมุทรปราการ เลขที่ ๗๘ ถนนจักกะพาก ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ นายวิเชียร โรจนุตมะ ณ วัดมหาวงษ์ ถนนสุขุมวิท ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ

หากนายวิเชียร โรจนุตมะ จะสามารถทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ ก็คงจะปิติโสมนัส สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเกียรติยศอันสูงส่งนี้เป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาทด้วยความซาบซึ้ง และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ และจะขอเทิดทูนไว้เหนือเกล้าฯ เพื่อเป็นเกียรติประวัติและสวัสดิมงคลแก่วงศ์ตระกูล "โรจนุตมะ" ตลอดไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

นางพูนสุข โรจนุตมะ

นายวรพล โรจนุตมะ

ร้อยเอกบุญธรรม-นางทิพวรรณ สุรเชษฐพงษ์

นายแก้ว-นางมลิวัลลิ์ พบคีรี

นายโกวิท-นางวลัยพร โรจนุตมะ

จ่าสิบเอกมนตรี-นางนิภา โรจนุตมะ

นายอดุลย์-นางศิริพร อนุชปรีดา

พันเอกกัมพล-นางดวงใจ โรจนุตมะ

นายวิเชียร โรจนุตมะ บ.ช.

ชาตะ วันศุกร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๙

มตะ วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑

สิริรวมอายุ ๙๑ ปี ๒ เดือน ๖ วัน

ราม วชิราวุธ

ขอให้นามสกุลของ นายหมู่ตรี เพิ่ม ประจำกรมเสือป่าพรานหลวง ร, อ, ตามที่ขอ มานั้น ว่า "โรจนตมะ" (เขียนเป็นอักษรโรมัน ว่า "Rochanutama") อันเป็นมงคลนาม

ขอให้สกุล โรจนตมะ มีความเจริญ รุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่วกัลปาวสาน

วังพญาไท

วันที่ ๕ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

สิ่งนี้ พระมหากรุณาธิคุณ ที่ขอมอบให้น้องๆ เชียร และหลานๆ จงช่วยกันรักษาสกุล "โรจนตมะ" ให้ดำรงค์ ความดีงาม สมกับที่ล้นเกล้าล้นกระหม่อมรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระราชทานให้ไว้

แพทย์หมวดตรี เพิ่ม โรจนตมะ ๒๕๑๕

ประวัติ
นายวิเชียร โรจนุตมะ บ.ช.

ข้าพเจ้าเกิดวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๙ ที่ตำบลบางเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ บุตรนายเขียว–นางเตี่ยน โรจนุตมะ มีพี่ชายคนเดียว คือ นาวาอากาศโทชวน โรจนุตมะ ถึงแก่กรรม นอกจากนั้นมีพี่น้องต่างมารดาอีก ๓ คน คือ

ร้อยตรีเพิ่ม โรจนุตมะ ถึงแก่กรรม

ร้อยตำรวจเอกอุทัย โรจนุตมะ ถึงแก่กรรม

นางสาวนพพร โรจนุตมะ ข้าราชการบำนาญ

ข้าพเจ้าสมรสกับนางสาวพูนสุข ศรีวิชัย เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๔๗๓ มีบุตร–ธิดา จำนวน ๗ คน คือ

๑. นายวรพล โรจนุตมะ	สมรสกับ นางสาวอริยา เผ่าประเสริฐ
๒. นางทิพวรรณ สุรเชษฐพงษ์	สมรสกับ ร้อยเอกบุญธรรม สุรเชษฐพงษ์
๓. นางมลิวัลลิ์ พบคีรี	สมรสกับ นายแก้ว พบคีรี
๔. นายโกวิท โรจนุตมะ	สมรสกับ นางสาววลัยพร วรพันธุ์
๕. จ่าสิบเอกมนตรี โรจนุตมะ	สมรสกับ นางสาวนิภา ชูศิริพงษ์
๖. นางศิริพร อนุชปรีดา	สมรสกับ นายอดุลย์ อนุชปรีดา
๗. พันเอกกัมพล โรจนุตมะ	สมรสกับ นางสาวดวงใจ ไชยวิเศษ

ข้าพเจ้าได้เคยเล่าให้ลูก ๆ ฟังว่า เมื่อเยาว์วัย มีชีวิตระหกระเหิน เรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว เข้าเรียนชั้นมัธยมโรงเรียนสมุทรปราการ เป็นลูกศิษย์พระวัดกลาง เมื่อสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ ได้รับคัดเลือกให้เป็นนักเรียนในบำรุง ไปเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ พระนคร ได้วุฒิ ป.ป.

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๗๐ บรรจุเป็นครูโรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง

วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๗๖ เป็นครูโรงเรียนสมุทรปราการ

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๖ เป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองนนทบุรี

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๗ เป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองสมุทรปราการ

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๙ เป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ

ได้ลาออกจากกระทรวงศึกษาธิการ ฐานรับราชการนาน

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๕ เป็นหัวหน้าแผนกศึกษาธิการเทศบาลเมืองสมุทรปราการ และเกษียณอายุ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๐

โอกาสต่อมาได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสมุทรปราการจำนวน ๓ สมัย ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานสภาเทศบาล ๒ ครั้ง เป็นเทศมนตรี พ.ศ. ๒๕๑๔ และ พ.ศ. ๒๕๑๕ แล้วลาออกและเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสมุทรปราการ จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๘ เข้าสู่วัยชราจึงพักผ่อนอยู่กับบ้าน

ขอย้อนกล่าวถึงชีวิตครอบครัวสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้รับความทรมานที่สุด เศรษฐกิจบีบคั้น มีเงินอยู่บ้างจะซื้อเสื้อ-ผ้าไว้พันกายก็ไม่ได้ ต้องไปเข้าแถวที่ถนนราชดำเนิน อาคาร ๙ ไปเข้าแถวรับเบอร์ก่อน ๑ วัน แล้วเขาจะนัดให้ไปซื้อวันใด บางครั้งทั้งรับเบอร์ และซื้อผ้าต้องใช้เวลา ๔-๕ วัน เพราะจำนวนคนที่มาชุมนุมกันนั้นเป็นจำนวนพัน ๆ บางคนเบอร์และผ้ายังไม่ทันจะได้ เสื้อ-กางเกงที่สวมใส่ไปขาดวิ่นหมด น่าสังเวชแท้ ฉะนั้นที่เขาเล่าลือกันว่าในสมัยนั้นคนเรานุ่งกระสอบ เป็นความจริง ข้าพเจ้าเคยพบเห็น ๒ ราย เมื่อเป็นศึกษาธิการอำเภอ โคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

จำพวกอาหารและของใช้จำเป็น น้ำตาล ข้าวสาร บุหรี่ ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด ไม่มีขาย เทศบาลต้องตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ คือ จัดสำนักงานขายสินค้าดังกล่าวเป็นการปันส่วน เช่นไม้ขีดขายให้ครอบครัวละ ๒ กลัก บ้านใครไม่พอใช้ก็ต้องใช้วิชาตีเหล็กไฟกันทั่วเมือง ความยากแค้นทรมานดังกล่าว ข้าพเจ้าและครอบครัว รวมทั้งชาวบ้านอื่น ๆ ได้รับอยู่ประมาณ ๔-๕ ปี เห็นจะได้ ยารักษาโรคก็ไม่มี รักษากันตามยถากรรม รดน้ำมนต์บ้าง เชื่อยาผีบอกบ้าง เทวดามาบอกยาให้กินบ้างต่อมาเมื่อสงครามสงบลงแล้ว ความเป็นอยู่ในครอบครัวของข้าพเจ้าก็เงยหน้าอ้าปากกันได้ ลูกทุกคนเขาโบยบินโดยแรงของเขาเอง มีความเป็นอยู่อย่างปรกติสุข ข้าพเจ้ากับแม่บ้านสบายอกสบายใจ ในขณะนี้ลูกทุกคน เริ่มให้ความสุขแก่ข้าพเจ้าและแม่บ้าน โดยให้การอยู่กิน ความเจ็บป่วย สินทรัพย์และอื่น ๆ โดยเขาพากันพูดว่า ปัจจัยสี่ ที่เขาสนองคุณพ่อ-แม่ต้องแสดงกตเวทีเสียขณะที่ข้าพเจ้า-ภรรยา ยังมีชีวิตอยู่ เหล่านี้ ข้าพเจ้าและแม่บ้าน ชื่นใจในจิตใจของเขาที่แสดงความกตัญญู-กตเวที ที่กำลังปฏิบัติอยู่เป็นประจำในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง

เฉพาะตัวข้าพเจ้าเองเข้าวัยชรา ร่างกายทรุดโทรมลงมากจะยืน เดิน นั่ง นอน ไม่สู้ดี ร่างกายมันอ่อนแอ แต่ก็ขอบคุณศิษย์เขาคิดถึง แสดงความกตัญญู-กตเวที โดยการนำสิ่งของเข้าคารวะบ้าง เชิญไปเลี้ยงอาหารเป็นประจำทุกปีและพิธีสงกรานต์รดน้ำและมอบสิ่งของเป็นประจำ บางท่านนอกจากพาไปเลี้ยงอาหารจีน ไทย ญี่ปุ่น ตามภัตตาคารแล้ว ยังซื้อไปฝากที่บ้านเป็นประจำ บางครั้งไม่มีโอกาสได้พบกัน ก็ถือโอกาสโทรศัพท์ ถามทุกข์-สุข เสมอ ๆ

ได้กล่าวมาแล้วว่าวัยของข้าพเจ้าชราลงมากขณะนี้นับได้ ๙๑ ปี จะล้มตายวันใดยังไม่ทราบ สั่งลูกหลานเขาว่า ถ้าพ่อตาย เผาเมรุวัดกลางนี่แหละ เพราะเคยเป็นเด็กวัดนี้ สอนนักเรียนวัดนี้ บวชอีกด้วย ได้อาศัยวัดกลางมาโดยตลอด โดยเฉพาะได้เคยเผาศิษย์ในวัดนี้เกือบ ๓๐ คนแล้ว น่าใจหาย ท่านเหล่านั้นอ่อนกว่าข้าพเจ้า หนีไปก่อน ฉะนั้นถ้าข้าพเจ้าล้มตายไป จะมีศิษย์มาเผาครูลดน้อยลง

ขณะที่ข้าพเจ้ารับราชการก็ดี ออกไปทำงานที่อื่นหรือพักผ่อน ร่างกายอยู่กับบ้านก็ดี ได้ทุ่มเทร่างกายสติปัญญาและเวลาอยู่กับองค์พระสมุทรเจดีย์เป็นส่วนใหญ่ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าได้รับใช้พระสมุทรเจดีย์ในด้านการจัดงานประเพณีประจำปี ปรับปรุงดูแลรักษามาไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี ทั้งนี้โดยคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นกรมศิลปากรบ้าง กระทรวงมหาดไทยบ้าง ที่ข้าพเจ้าภาคภูมิใจมากที่สุดนั้น ข้าพเจ้าเป็นบุคคลภายนอกวงราชการเพียงคนเดียวที่ได้รับเกียรติอันนี้ เพราะนอกจากนั้นเป็นหัวหน้าส่วนราชการบ้าง สมาชิกสภาบ้าง จึงได้ปรึกษาหารือศิษย์บางท่าน จัดพิมพ์หนังสือชำร่วยงานศพก่อนที่ข้าพเจ้าจะล้มตายลง โดยบรรจุเรื่องอันเป็นสาระประโยชน์ไว้ ตามที่ท่านได้ถืออยู่ในมือขณะนี้ ข้าพเจ้าขอให้ศิษย์ที่รักทุกท่านตลอดจนท่านที่มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพข้าพเจ้าครั้งนี้ได้ประสบแต่ความสุขความเจริญยิ่ง ๆ

นายวิเชียร โรจนุตมะ รับพระราชทานเข็มเชิดชูเกียรติ ครูอาวุโส
ณ พระราชวังสวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑
อายุ ๖๒ ปี

นายวิเชียร โรจนุตมะ รับพระราชทานเข็มที่ระลึกในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับ
พระสมุทรเจดีย์และทูลเกล้าถวาย "ประวัติพระสมุทรเจดีย์" ณ บริเวณพระสมุทรเจดีย์ สมุทรปราการ
เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๓๙ อายุ ๙๐ ปี

นายวิเชียร โรจนุตมะ

ได้รับโล่ในฐานะพ่อแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๔ ณ สวนอัมพร

นายวิเชียร โรจนุตมะ ได้รับเกียรติให้ครูรดน้ำ ในฐานะครูอาวุโสนอกประจำการ

เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๙

อายุ ๙๐ ปี

ร่วมทำบุญวันสงกรานต์
เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๒๓

ถ่ายรูปร่วมกับลูก ๆ ในงานทำบุญอายุครบ ๗ รอบ
เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

ท่ามกลางลูก ๆหลาน ๆ เนื่องในวันคล้ายวันเกิด
เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ อายุ ๘๙ ปี

ภาพวันถึงแก่กรรม ณ ศาลาสุวรรณปาล วัดกลางวรวิหาร
เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๑

ลูกๆ รดน้ำศพ

ตั้งศพสวดพระอภิธรรม

ภรรยาและบุตร

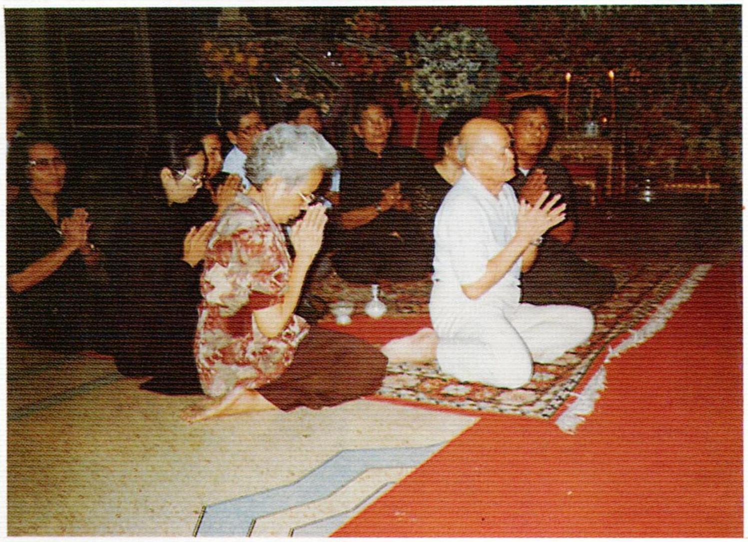
ลูกๆ ของพ่อทุกคน

ภรรยา
ลูกๆ หลานๆ เหลนๆ

หลาน-เหลน

ลูกๆ เขย สะใภ้

ลูกศิษย์

ส่วนหนึ่งของท่านผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานสวดอภิธรรมระหว่าง
วันที่ ๒๒-๒๖ มกราคม ๒๕๔๑

วันบรรจุศพ

วันทำบุญครบ ๗ วัน

วันทำบุญครบ ๕๐ วัน

รักและคิดถึงพี่

ตั้งแต่ได้อยู่ร่วมกันมาจนมีบุตรถึง ๗ คน พี่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวโดยสมบูรณ์ ลูก ๆ ได้รับการดูแล เอาใจใส่อย่างดี พี่ได้อบรมสั่งสอนลูก ๆ ให้เป็นคนมีคุณธรรมตลอดจนให้การศึกษาจนมีอาชีพและฐานะที่มั่นคง ครอบครัวของเราเป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีความรักใคร่สามัคคีกัน ลูก ๆ ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ มาถึงบัดนี้พี่ได้จากไปแล้ว รู้สึกเงียบเหงา โดยเฉพาะเวลาที่ลูกหลานมาหาพร้อมหน้าพร้อมตากัน ในบางครั้งยังมีความรู้สึกเสมือนว่าพี่ยังมีชีวิตอยู่คอยห่วงใยและให้กำลังใจลูกหลาน ภรรยาอยู่เหมือนเดิม

นับแต่นี้ไป ไม่มีพี่ที่คอยดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ แต่น้องจะทำหน้าที่ดูแลอบรมลูก ๆ หลาน ๆ ตามแนวทางของที่พี่เคยปฏิบัติมา จนกว่าจะตายตามพี่ไป

ท้ายที่สุดนี้ ขอให้ดวงวิญญาณของพี่ จงสถิตในที่อันสงบประสบสุขในสัมปรายภพทุกประการ

พูนสุข โรจนุตมะ

รัก-อาลัยพ่อ

การจากไปของพ่อ นับเป็นความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของภรรยา ลูก ๆ หลาน ๆ ญาติพี่น้องตลอดจนลูกศิษย์ของพ่อ พ่อเคยพูดให้ฟังว่า "คนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับพ่อได้เสียชีวิตไปเกือบหมดแล้ว" อยู่ ๆ พ่อก็มาเสียชีวิตอย่างกระทันหันด้วยโรคมะเร็งในกระดูก ด้วยอาการสงบไม่มีอาการเจ็บปวดแต่อย่างใด ภายหลังที่ป่วยอยู่ประมาณ ๒ เดือน

สิ่งที่พ่อภาคภูมิใจและเล่าให้ลูกหลานฟังอยู่เสมอในขณะที่มีชีวิตอยู่ก็คือ "พ่อได้ทำคุณประโยชน์แก่ชาติ บ้านเมือง ไว้มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวจังหวัดสมุทรปราการ" พ่อมีความจำเป็นเลิศ มีสุขภาพที่แข็งแรงมีอารมณ์ขันและสุขภาพจิตดี หลังจากเกษียณอายุราชการ พ่อยังอุทิศเวลาให้กับทางราชการอีกเมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือ เป็นกรรมการที่ปรึกษาหลายหน่วยงาน นอกจากนี้พ่อยังได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ด้านประวัติศาสตร์จากหอสมุดแห่งชาติและจากผู้ทรงคุณวุฒิ พ่อได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เช่น เมืองสมุทรปราการ พระสมุทรเจดีย์ ตำนานพระแก้วมรกต ฯลฯ ดังปรากฏอยู่ในหนังสืออนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพเล่มนี้ พ่อได้สั่งลูก ๆ ทุกคนไว้ว่า "เมื่อพ่อตายให้นำเรื่องที่เขียนไว้พิมพ์แจกในงานพระราชทานพลิงศพ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังได้อ่าน"

พ่อมีบทบาทมากกับครอบครัวของเรา พ่อเป็นคนเจ้าระเบียบมีเหตุมีผล รอบคอบ ซื่อตรงและซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีความเมตตากรุณา เป็นแบบอย่างของผู้นำครอบครัวและชีวิตการรับราชการที่ดีคนหนึ่ง

พ่อจะสอนให้ลูกทุกคนมีคุณธรรมดังกล่าว สิ่งที่ลูกทุกคนภาคภูมิใจในตัวพ่อมากที่สุดก็คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นคติประจำใจของพ่อ พ่อเปรียบเทียบให้ลูกฟังและบันทึกไว้ว่า "ไม้คดใช้ทำขอ เหล็กงอใช้ทำเคียว คนคดอย่างเดียวใช้ทำอะไรไม่ได้เลย"

นอกจากนี้ พ่อยังเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมาก ชอบช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ด้วยแรงกาย แรงสติปัญญา และแรงทรัพย์

พ่อเป็นคนไม่ถือตัว ไม่ดูถูกคน พ่อจึงรู้จักเพื่อนบ้านมากมาย มีลูกศิษย์มากรุ่น และเป็นที่รู้จักของชาวปากน้ำโดยทั่วกันในนาม "ครูวิเชียร"

ขออานุภาพแห่งความดีที่พ่อได้สั่งสมมาตลอดอายุ ๙๑ ปี ๒ เดือน ๖ วัน และความดีที่ลูกทุกคนได้กระทำในชาตินี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้ดวงวิญญาณของพ่อไปสู่สุขคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

ลูก ๆ ของพ่อ

กราบเท้าคุณปู่ที่เคารพรักอย่างสูง

ในการจากไปของคุณปู่ หลานไม่นึกเลยว่ามันจะรวดเร็วเช่นนี้ ตามปรกติคุณปู่เป็นคนที่มีสุขภาพแข็งแรง ถึงแม้จะมีอายุมากแล้วก็ตาม คุณปู่เป็นผู้คอยดูแลเอาใจใส่ลูกหลาน สั่งสอน ให้คำปรึกษา แนะนำทุกครั้งเมื่อหลานมีปัญหาทั้งเรื่องส่วนตัวและงานราชการ คุณปู่จะชี้แนะอธิบายข้อดี ข้อเสียให้เข้าใจ โดยเฉพาะชีวิตราชการของคุณปู่ที่ผ่านมาเป็นประสบการณ์ที่มีค่ายิ่งแก่หลานๆ ก่อนที่หลานๆ จะลากลับ คุณปู่จะพร่ำสอนเสมอว่า "จงตั้งใจทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตนะหลาน สกุลของเรา ปู่ของปู่ได้รักษาชื่อเสียงกันมาตลอด อย่าให้มาเสียเพราะเรา"

เสียงแตรเป่าเพลงย่ำค่ำดังขึ้น บอกให้ทุกคนรู้ว่าดวงอาทิตย์ได้ลาลับไปจากท้องฟ้า คงเหลือไว้แต่ความอบอุ่นเท่านั้น เสียงที่พร่ำสอนยังคงนิรันดร์ แม้ว่าการจากไปของคุณปู่จะเป็นความสูญเสียและโศกเศร้าก็ตาม หลานเชื่อว่าจากกุศลกรรมที่คุณปู่ได้สร้างไว้จะส่งผลให้คุณปู่ไปสู่สัมปรายภพโดยสงบ

หลานปู่

รำลึกถึงคุณปู่

ย้อนหลังจากวันนี้ เมื่อปี ๒๕๒๖ หลานได้ไปพักอาศัยอยู่กับคุณปู่ ในครั้งกระนั้นคุณปู่ได้ให้ความอบอุ่น ความเมตตาและความปรารถนาดีต่อหลานอย่างหาที่เปรียบมิได้ อีกทั้งยังคอยพร่ำสอนแนวคิด แนวปฏิบัติอันลึกซึ้งและมากด้วยคุณค่าในการดำเนินชีวิต ซึ่งหลานได้ยึดถือและนำมาปฏิบัติ จนส่งผลให้เกิดความสุข ความเจริญ ในชีวิตปัจจุบัน

บัดนี้ ชีวิตของคุณปู่ หาไม่แล้ว การจากไปของคุณปู่ นำความเศร้า สะเทือนใจแก่หลานเป็นอย่างมากจนยากที่จะบรรยาย อนุสรณ์แห่งความดีงามและความเมตตาของคุณปู่ จะคงอยู่ในความทรงจำของหลานตลอดไป

ในวาระสุดท้าย เพื่อแสดงออกถึงความเมตตาของคุณปู่ที่มีต่อหลานและความสำนึกในพระคุณของคุณปู่อีกทั้งยังเป็นการแสดงความกตัญญูแด่คุณปู่ที่เคารพรักยิ่ง หลานได้บำเพ็ญกุศลเป็นเปตพลี ขอกุศลผลบุญจงรวมเป็นพลวปัจจัยเสริมส่งให้บรรลุจุดมุ่งหมาย อุทิศแด่คุณปู่ผู้จากไป จงผ่องแผ้วในนิรันดร์สุขชั่วจิรกาลเทอญฯ

หลาน วิมลวรรณ เทียนมงคล

กราบคุณตาที่แสนดี

ตาจ๋าตา ตาจากหลานไปแล้ว ดั่งสูญเสียดวงแก้วอันสุกใส
ดั่งสูญเสียแก้วตาและดวงใจ หลานทั้งรักและอาลัยมิลืมเลือน

ถ้าจะมีใครพูดถึงความรักความผูกพันแล้วละก็ คนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงความรักความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง หรือเพื่อนกับเพื่อน แต่น้อยคนนักที่จะรู้สึกรักและผูกพันกับคนที่เป็น "ตา"

ข้าพเจ้าได้ใกล้ชิดสนิทสนมกับคุณตาตั้งแต่เด็ก ยังจำได้ว่าเมื่อตอนอยู่ชั้นประถมในตอนเย็นคุณตามักจะมานั่งอยู่หน้าบ้าน เพื่อคอยรับข้าพเจ้าอยู่ทุกวันและก่อนที่ข้าพเจ้าจะเข้าบ้าน คุณตาก็จะเอาเหรียญเล็กๆ ใส่มือข้างหนึ่งเอาไว้ หมุนมือขึ้นลงพร้อมกับพูดว่า "ข้างล่างห้า ข้างบนหก" โดยให้ข้าพเจ้าทายว่า เหรียญอยู่ในมือไหน ซึ่งท้ายสุดก็จะมีเสียงหัวเราะของสองตาหลานตบท้ายเสมอ และแม้ว่าข้าพเจ้าอยู่มหาวิทยาลัยแล้วก็ตาม ความรอบรู้ ความสนุกสนาน และความมีอารมณ์ดีของคุณตาก็ยังมีอยู่เสมอไม่เปลี่ยนแปลง คุณตาเคยบอกไว้ว่า "การมีอารมณ์ขัน ไม่เก็บเรื่องต่างๆ มาครุ่นคิด ทำให้ตามีอายุยืน"

คุณตาเป็นคนรักครอบครัว ยึดมั่นในหลักพุทธศาสนาและคุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีให้หลานได้ศึกษาปฏิบัติ หลานตาทุกคนประทับใจในคำสั่งสอนและความช่วยเหลือต่างๆ จากคุณตาตลอดจนภาคภูมิใจในคุณงามความดีที่คุณตาได้ทำไว้กับครอบครัวและสังคม

ขณะคุณตายังมีชีวิตอยู่ คุณตามีความสุขที่เห็นความสำเร็จของหลานตาหลายคน แต่มาวันนี้ไม่มีคุณตาแล้ว ไม่มีโอกาสได้เห็นความสำเร็จของข้าพเจ้าซึ่งเป็นหลานตาคนสุดท้าย ข้าพเจ้าและหลานตาทุกคน ขอสัญญาว่าจะดำเนินชีวิตในหนทางที่ดีงาม ยึดมั่นในคุณธรรม และเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ให้สมกับที่เป็น "หลานตา"

ท้ายสุดนี้ ขอให้บุญกุศลที่คุณตาได้บำเพ็ญเพียรมาตลอดชีวิต จงดลบันดาลให้คุณตาไปสู่สุคติ มีความสุขและความสงบในสัมปรายภพ เทอญ

รักและอาลัยคุณตา

หลานตา (กิ๋ง)

คำไว้อาลัยแด่ คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ

กระผมเป็นลูกศิษย์ของครูวิเชียรมาตั้งแต่กระผมเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนประจำจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ คุณครูเป็นครูประจำชั้นของกระผมมาโดยตลอดจนกระผมเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๘๓ ของโรงเรียนนี้ กระผมมีความรักและผูกพันกับคุณครูเป็นอย่างมาก คุณครูจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของกระผมในการดำรงชีวิต การปฏิบัติตนเป็นครูผู้ประเสริฐมีความรักความเมตตาแก่ศิษย์ พยายามถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ ด้วยความรักและความหวังดีโดยทั่วถึง ทั้งยังเป็นผู้ประกอบด้วยอารมณ์ขัน เป็นการสร้างให้บทเรียนสนุกสนานและมีชีวิตชีวา ลูกศิษย์จึงไม่เบื่อในวิชาที่คุณครูสอน ตรงกันข้ามกลับตั้งใจเรียนและมีความจดจำง่ายขึ้น คุณครูมีวิธีการที่จะทำให้นักเรียนรักการเรียน รักการอ่านที่จะใฝ่หาความรู้ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้กระผมสามารถสอบเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยได้ คุณสมบัติพิเศษยิ่งของคุณครูอีกประการหนึ่งก็คือท่านเป็นคนทันสมัย มีโลกทัศน์กว้างไกล สนใจและทันต่อเหตุการณ์และเป็นห่วงในสภาพการณ์บ้านเมืองเป็นอย่างมาก คุณสมบัติพิเศษนี้ได้ถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์และเป็นแนวทางให้เกิดประโยชน์อย่างมากแก่ผู้ที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่งานการซึ่งมีความรับผิดชอบในโอกาสต่อไป อีกประการหนึ่งคุณครูยังเป็นผู้มีความจำเป็นเลิศและมีสุขภาพแข็งแรงมาก แม้อายุจะมากกว่า ๙๐ ปีแล้ว ท่านยังโทรศัพท์มาพูดคุยเรื่องการบ้านการเมืองกับกระผมอยู่เสมอ กระผมเองก็ยังรู้สึกเสียใจว่า ไม่มีโอกาสได้ไปกราบเท้าเยี่ยมท่าน ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ แต่กระผมก็มีความระลึกถึงท่านอยู่เสมอ การจากไปของท่านได้ยังความเศร้าโศกให้แก่พวกกระผมและญาติมิตรผู้อยู่เบื้องหลังเป็นอย่างยิ่ง

ในโอกาสนี้กระผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้ผลบุญกุศล ตลอดจนคุณงามความดีทั้งหลายที่ท่านได้ประกอบมาตลอดชั่วอายุขัย พร้อมด้วยบุญกุศลที่ครอบครัวและญาติมิตรได้ร่วมกันอุทิศให้จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

พลเอกนวล จันทร์ตรี

อดีตสมุหราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

คุณครูผู้มีพระคุณของผม

มีผู้กล่าวว่า คำว่า "ครู" นั้นมาจากคำว่า "ครุ" ซึ่งแปลว่าหนัก ผู้เป็นครูนั้นเสมือนกับเป็นผู้ที่แบกของหนักไว้บนบ่า สิ่งนั้นคือความสำเร็จของศิษย์ บางคนก็เปรียบผู้เป็นครูว่าเสมือนคนแจว "เรือจ้าง" ซึ่งรับส่งศิษย์ไปให้ถึงฝั่งแล้วก็แจวกลับมารับศิษย์ไปส่งอีก ลูกศิษย์ขึ้นฝั่งได้ดิบได้ดีก็อนุโมทนา ส่วนตนเองก็ยังแจวเรือจ้างอยู่ต่อไป จะมีคนกล่าวขวัญถึงผู้เป็นครูไว้อย่างไรก็ตาม แต่ผมก็โชคดีเหลือเกินที่ได้เคยเป็นศิษย์ของคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ที่ผมเคารพรักอย่างที่สุด ผมไม่เคยเรียกท่านว่า "อาจารย์" เพราะคำว่า "ครู" นั้นดูจะมีความใกล้ชิดกับท่านมากกว่า ผมโชคดีที่คุณครูวิเชียรได้ทำให้ผม "เป็นคน" มาได้จนบัดนี้ ทำอย่างไรหรือ? ลองตามผมมาซีครับ

ผมเกิดในครอบครัวที่นับว่ามีอันจะกินครอบครัวหนึ่ง โดยเป็นบุตรคนสุดท้องของคุณพ่อ (หลวงพิทารณรเหตุ อดีตผู้พิพากษาศาลจังหวัดสมุทรปราการ) จึงได้รับการตามใจจากพี่ ๆ ตามสมควรเมื่อเติบโตถึงวัยเข้าโรงเรียนก็ได้เข้าเรียนชั้นมูลที่โรงเรียนเฉลิมวิทยา ซึ่งอยู่หลังบ้านจนขึ้นประถมปีที่ ๒ จึงย้ายไปเรียนที่โรงเรียนเยี่ยมเกษสุวรรณ จำได้ว่าไม่ชอบไปโรงเรียน เคยขอให้คุณแม่ไปลาคุณครูโดยอ้างว่าไม่ค่อยสบายแล้วก็กลับมาเล่นสนุกที่บ้าน ไม่เอาใจใส่การเรียน ทั้ง ๆ ที่พี่ ๆ เรียนดีทุกคน คุณพ่อต้องการให้ผมอ่านหนังสือแตกฉานก็จับให้อ่านเรื่องจีน "จอยุ่ยเหม็ง" ในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ให้ฟังทุกวัน ความที่ผมเอาแต่เล่นไม่เอาใจใส่การเรียนนี้ในที่สุดผมก็สอบไล่ชั้นประถมปีที่ ๓ ตก เพื่อนร่วมชั้นที่ชอบพอกัน เช่น พล.ต.ท.ประจง สิทธิไชย, พล.ต.ประกอบ แสงวิเชียร ฯลฯ ก็ขึ้นชั้นประถมปีที่ ๔ กันหมด ในที่สุดก็เรียนแบบถูลู่ถูกังจะตกมิตกแหล่จนจบชั้นประถมปีที่ ๔ (คุณครูประจำชั้นประถมปีที่ ๔ คือ คุณครูลาวัณย์ ถนอมจันทน์ เมื่อผมไปสอบไล่ชั้นมัธยม ๖ ที่โรงเรียนประจำอำเภอบางพลี ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ท่านจำผมได้และทักผมที่บางพลีว่านายสมโภช เดี๋ยวนี้เธอเรียนเก่งขึ้นมากนะครูดูคะแนนสอบของเธอรู้สึกว่าจะได้ที่ ๑ เอาแน่ะ) เมื่อผมสอบไล่ชั้นประถมปีที่ ๔ ได้ คุณพ่อก็ให้ผมไปเข้าเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งปลูกใหม่ทาสีเขียวเป็นเรือนไม้สองชั้นอยู่ในสนามหลังวัดกลาง โดยได้จัดพานธูปเทียนแพดอกมะเขือให้คุณแม่ของผมพาไปฝากกับคุณครูสว่าง เรืองจำเนียร ครูใหญ่ ผมก็ได้เข้าเรียนชั้นมัธยม ๑ ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ และ

ในปลายปีนั้นเอง คุณพ่อของผมก็ถึงแก่อนิจกรรม พี่ชายของผมคือ พล.ท.บัลลังก์ฯ ก็เพิ่งเข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมทหารบกชั้นปีที่ ๑ ผมเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัด ชั้นมัธยม ๑ กับคุณครูเลื่อน สุวรรณ ซึ่งได้พร่ำสอนภาษาอังกฤษ ทำให้ผมมีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับดีพอ ๆ กับบุตรชายของท่านที่อยู่ชั้นเดียวกัน คือ พล.อ.สมควร สุวรรณ แต่วิชาอื่น ๆ ได้คะแนนต่ำมาก โดยเฉพาะคำนวณและวิทยาศาสตร์ เมื่อสอบไล่ปลายปีก็ผ่านแบบเฉียด ๆ (คือได้ ๕๐% เศษ ๆ) เมื่อขึ้นชั้นมัธยม ๒ คุณครูประจำชั้นคือ คุณครูอรุณ ศิริจันทร์ ซึ่งท่านได้พยายามเคี่ยวเข็ญผม คุณครูซึ่งสนิทสนมกับคุณแม่ของผมเคยเล่าถึงความไม่เอาใจใส่ในการเรียนให้ทราบ ทำให้คุณแม่หวิง (แม่เลี้ยง) เคยดุผมว่า "พ่อลังก์เขาเป็นนักเรียน แต่พ่อโภชเขาเป็นนักลิง" ต่อมาผมก็สอบแบบใจหายใจคว่ำผ่านขึ้นไปเรียนชั้นมัธยม ๓ ซึ่งคุณครูสนิท เหลืองอรุณเป็นครูประจำชั้น และสอบผ่านขึ้นไปเรียนในชั้นมัธยม ๔ และได้เป็นยุวชนทหาร คุณครูประจำชั้นชื่อ คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ซึ่งท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูผู้แทนของโรงเรียนไปประสานงานกับกรมยุวชนทหารในกรุงเทพฯ เพื่อให้จัดครูมาฝึกสอน วิชายุวชนทหารในโรงเรียนประจำจังหวัดนี้ด้วย ผมเองไม่ทราบว่าคุณครูวิเชียรฯ รู้จักกับครอบครัวของผมนานเท่าใด ทราบแต่ว่าท่านรู้จักกับคุณแม่ทั้งสองของผมดี ท่านมีมุขตลก สอนพวกเราสนุก แต่เฆี่ยนเจ็บสะเด็ดนัก คุณครูสมัยนั้นท่านสอนเองเกือบทุกวิชา ทั้งคำนวณ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ยกเว้นวิทยาศาสตร์ที่มีครูวิทยาศาสตร์รับผิดชอบ ผมจำได้ว่าคุณครูวิเชียรฯ อนุญาตให้นักเรียนที่ทำการบ้านเลขคณิตไม่ได้ไปถามท่านที่บ้านซึ่งเป็นห้องเช่าบริเวณหัวเกาะได้เสมอ เวลาท่านทำโทษเฆี่ยนนักเรียนที่เหลือขอบางคนน่าดูจริง ๆ คือท่านให้ยืนเกาะขอบหน้าต่างโค้งตัว แล้วท่านจะเอาไม้เรียวปาดกางเกงให้แนบกับก้น และดูว่าใส่กางเกงมาหลายชั้นหรือเปล่า ท่านปาดจนแน่ใจแล้วก็ลงมือหวดขวับลงไป บางทีมีฝุ่นฟุ้งขึ้นมาด้วย แต่นักเรียนไม่เคยโกรธหรือเกลียดท่าน สำหรับผมนั้น ท่านคงจะเห็นผมเรียนไม่ดี เพราะถามอะไรในวิชาคำนวณก็ตอบผิดเสมอ ถูกตีมือด้วยไม้บรรทัดบ่อย ๆ สอบซ้อมภาคต้นก็ได้คะแนนไม่เกิน ๕๓ % วันหนึ่งผมจำไม่ได้ว่าทำผิดเรื่องอะไร ท่านได้เทศนาผมให้เพื่อน ๆ ในชั้นฟัง ผมจำติดหูได้จนบัดนี้ที่ท่านบอกว่า "ฉันรู้จักคุณหลวงพิทารณ์ฯดี รู้จักคุณแม่ของนายสมโภชอย่างดีด้วย คุณหลวงฯ มีลูกดีทุกคน ขยัน เรียนเก่ง มีการงานทำเป็นหลักฐาน มีแต่ คนสุดท้องนี่แหละเลวมาก เลวกว่าพี่ ๆ เขาทั้งหมด เรียนก็จะไม่ไหว ขี้เกียจสันหลังยาว...." ท่านเทศนาผมอีกมากจนสุดที่จะอายเพื่อนในชั้น ทำให้

ผมร้องไห้โฮออกมาอย่างกลั้นไม่อยู่ พอผมปล่อยโฮออกมาท่านก็สวดต่ออีกเล็กน้อยแล้วก็หยุด ผมเกิดมีมานะขึ้นอย่างประหลาด และคิดไปทั้งๆ ที่ยังสะอึกสะอื้นว่าตั้งแต่วันนี้เราจะดูหนังสือทบทวนคำนวณตั้งแต่ชั้นมัธยม ๓ และวิชาอื่นๆ ด้วย จะไม่ให้คุณครูว่าเราได้อีก และตั้งแต่คืนนั้นผมได้เริ่มท่องหนังสือ เอาตำราคำนวณตั้งแต่ชั้นมัธยม ๓ มาทบทวนหาความเข้าใจ ในที่สุดก็ทำการบ้านได้คล่อง และมีความเข้าใจในบทเรียนตลอด จำได้ว่าในการสอบซ้อมครั้งต่อไปผมต้องแปลกใจตัวเองที่ทำได้คะแนนถึง ๗๕% เป็นครั้งแรกในชีวิต และตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เคยสอบต่ำกว่านี้จนถึงชั้นมัธยม ๖ ที่ไปสอบไล่ (ข้อสอบกระทรวง) ที่โรงเรียนประจำอำเภอบางพลีที่เล่าไว้ในตอนต้นนั้น ผมมาทราบภายหลังจากคุณแม่ว่าคุณครูวิเชียรฯ ได้มาพบคุณแม่ผมในเย็นวันนั้น และเล่าให้ฟังว่า "คุณนายเจียก วันนี้ผมด่าสมโภชเขาเพราะทำผิดและขี้เกียจจนเขาร้องไห้ลั่นห้อง ผมเชื่อว่าเขาจะเป็นเด็กเรียนดีต่อไป" นี่แสดงให้เห็นว่าความเป็น "ครู" ของครูสมัยก่อนนั้น ท่านเป็น "ครู" จริงๆ มีวิญญาณความเป็นครูที่ปรารถนาจะให้ลูกศิษย์เป็น**คน**จริงๆ ไม่ใช่สอนวิชาแล้วก็แล้วกันไป ผมระลึกถึงคุณครูวิเชียรครั้งใดก็ไม่ลืมว่าท่านได้สร้างความเป็น**คน**ให้แก่ผม ถ้าผมไม่ได้ท่านผมคงจะไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนเตรียมนายเรือซึ่งสอบคัดเลือกเข้ายากแสนเข็ญ ท่านมีศิลปะที่ทำให้ศิษย์เกิดมานะพยายามจะเอาชนะให้คุณครูชมให้ได้ประกอบกับคุณครูปฏิบัติตนเหมือนญาติของผมด้วย จึงทำให้เป็นปัจจัยอันลึกซึ้งให้เกิดความพยายาม ผมมาทราบภายหลังว่าท่านเป็นเพื่อนรักรุ่นเดียวกับพี่ถนัดฯ ของผม เมื่อผมเติบโตขึ้นมาพบท่านครั้งใดผมจะไม่รั้งรอที่จะเข้าไปกราบและรำลึกถึงคุณความดีที่ท่านมีต่อผม ที่ท่านสร้างผมให้เป็นคนขึ้นมา ผมดีใจที่ท่านได้ก้าวหน้าเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ จำได้ว่าในคืนที่ ที่ว่าการอำเภอ (เก่า) ถูกวางเพลิงใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ผมเป็นนักเรียนนายเรือชั้น ๑ เห็นท่านถือปืนพกวิ่งอำนวยการดับเพลิงอย่างน่าเห็นใจที่สุด คุณครูที่เคารพยิ่งของผมอุทิศตนให้แก่งานของราชการโดยไม่ท้อถอยเลย

เมื่อผมได้รับทราบจากคุณมนูญ สุริเย เลขานุการสมาคมศิษย์เก่า สป. ว่าคุณครูได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ทำให้ผมเศร้าใจอย่างยิ่ง นึกถึงภาพคุณครูที่ยังแข็งแรงและนึกถึงความหวังดีที่ท่านมีต่อผมจนแม้ไม่นานนี้มีสิ่งใดที่ท่านจะแจ้งแก่ผมท่านก็กรุณาโทรศัพท์ไปที่บ้าน ผมมีโอกาสไปในวันสวดอภิธรรมศพของท่านได้รับทราบจากภริยาของท่านว่า คุณครูได้สั่งไว้ว่าขอให้ผมเขียนคำไว้อาลัยให้ท่าน ซึ่งผมมี

ความเต็มใจสนองความประสงค์ของท่านอย่างยิ่ง และตั้งใจจะใช้ข้อเขียนนี้เป็นประดุจช่อดอกไม้กราบบูชาพระคุณของท่านด้วย

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เป็นที่เคารพบูชาของชาวสมุทรปราการ จงโปรดดลบันดาลให้คุณครูที่เคารพอย่างสูงจงสถิต อยู่ในภพภูมิที่สูงในสุคติภพตลอดกาลนานเทอญ

พล.ร.อ. สมโภช ขมะสุนทร ร.น.

อาลัย คุณครูวิเชียรฯ

คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ เป็นปูชนียบุคคลของชาวปากน้ำ (สมุทรปราการ) ท่านเป็นครูสอนนักเรียนในโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตั้งอยู่ในวัดกลางวรวิหาร (วัดตะโกทอง) มาก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยมีคุณครูสว่าง เรืองจำเนียร เป็นครูใหญ่ ลูกศิษย์ของคุณครูที่จบออกมาจนปัจจุบันนี้มีทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นายตำรวจทหารชั้นนายพลมากมาย รวมทั้งพ่อค้าคหบดีที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการงานอีกหลายท่าน คุณครูวิเชียร เป็นครูหนุ่มประจำชั้น และเป็นครูลูกเสือด้วย ท่านให้ทั้งวิชาความรู้และความสนิทสนมรักใคร่ดุจลูกหลานแก่ศิษย์ทั้งหลายอย่างจริงใจ แม้จบการศึกษาออกไปแล้วท่านก็ยังคอยสอบถามความก้าวหน้า สารทุกข์สุขดิบอยู่เสมอเมื่อได้พบปะกัน และมีความจำพิเศษอย่างแม่นยำในชื่อ-สกุล ประวัติครอบครัว เพื่อนร่วมรุ่น ฯลฯ สามารถพูดคุยได้เป็นฉาก แม้จนมีอายุสูงถึง ๙๐ ปีเศษแล้ว ท่านเป็นเสมือนห้องสมุดเคลื่อนที่ของสมุทรปราการในเรื่องของประวัติต่าง ๆ เป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในอดีตที่ผ่านมานับสิบ ๆ ปีจนถึงปัจจุบัน แก่ทางราชการและโรงเรียนต่าง ๆ จึงได้รับเชิญเป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาในคณะกรรมการเมื่อมีการจัดงานในจังหวัด เช่นงานประจำปีพระสมุทรเจดีย์ ฯลฯ ท่านได้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้เป็นอันมาก เช่นประวัติการตั้งโรงเรียนครั้งแรกในประเทศสยาม และโรงเรียนอื่น ๆ โดยลำดับ เป็นต้น

ข้าพเจ้าได้มีโชคดีที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมสมุทรปราการ ในชั้น ม.๑ พ.ศ. ๒๔๗๒ ซึ่งมีครูอีกหลายท่าน เช่น คุณครูสนิท เหลืองอรุณ คุณครูสันต์ หรุ่นรักวิทย์ คุณครูเลื่อน สุวรรณ คุณครูพูน สาเงิน และคุณครูสังวาลย์ พัฒโนทัย ฯลฯ โดยเฉพาะคุณครูวิเชียร มีความสนิทสนมกับคุณพ่อคุณแม่ของข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก เมื่อท่านมาตลาดก็มักมาเยี่ยมคุณพ่อคุณแม่และพูดคุยกันด้วยความสนิทสนมเป็นเวลานาน ๆ รวมทั้งรายงานผลการเรียนของข้าพเจ้าและน้องสาวซึ่งได้เข้าเรียนต่อมาในภายหลังด้วย

ในระยะยี่สิบปีเศษมานี้ ข้าพเจ้าได้มาช่วยเหลือกิจกรรมของสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนสมุทรปราการ ก็ได้พบกับคุณครูวิเชียร และได้ร่วมงานกันในฐานะกรรมการสมาคมฯ คุณครูวิเชียรยังเป็นเสมือนเจ้าตำรับประวัติศาสตร์เช่นเดิม เมื่อจะมีงาน

ประชุมใหญ่ประจำปี ต้องทำหนังสือที่ระลึก การจะเขียนประวัติของโรงเรียนและเหตุการณ์เก่า ๆ ที่ผ่านมา ก็ต้องเรียนปรึกษาคุณครูวิเชียร ตลอดเวลาเพื่อความกระจ่างถูกต้อง คุณครูยังคงมีความจำเป็นอย่างดีเช่นเดิมแม้จะมีอายุสูงมาก ทางราชการจังหวัดก็ต้องอาศัยปรึกษาหารือคุณครูเมื่อจะจัดงานในจังหวัดแทบทุกครั้ง บางครั้งเมื่อพบกับท่านก็มักถามถึงลูกศิษย์บางคนที่ท่านเห็นว่ารู้จักกันว่ามีความสุขความเจริญเพียงใด ในการประชุมคณะกรรมการสมาคมฯ ประจำเดือน บางครั้งข้าพเจ้าติดงานไม่ได้มาร่วมประชุมหลายครั้ง ท่านก็จะโทรศัพท์ไปสอบถามอยู่บ่อย ๆ ด้วยความรักดุจลูกหลานและเป็นห่วง ระยะหลัง ๆ นี้ได้พบท่าน ก็ยังเห็นว่ามีความแข็งแรง เสียงยังดังฟังชัดดุจเดิม เมื่อได้รับทราบว่าคุณครูถึงแก่อนิจกรรมก็แทบไม่เชื่อ แต่ก็เป็นไปตามธรรมดาโลก เสมือนเสียญาติผู้ใหญ่ที่เคารพไปอีกท่านหนึ่ง ด้วยความเสียใจและอาลัยอย่างยิ่ง ขอให้กุศลผลบุญที่คุณครูได้สร้างไว้ในโลกนี้ ที่ได้อบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาให้มีความรู้ความเจริญรุ่งเรือง และกุศลที่ญาติสนิทลูกหลานลูกศิษย์ทั้งหลายได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมวิญญาณของคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ที่เคารพรักอย่างสูง ไปสู่สุคติภพตลอดกาล

พลตำรวจโท นายแพทย์ อุทัย อุเทนพิพัฒน์ (ศรีอรุณ)

แด่คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ที่เคารพรัก

ผมไม่ได้เป็นศิษย์เรียนกับคุณครูวิเชียรโดยตรง แต่มีความสัมพันธ์อันดีกับคุณครูวิเชียรและคุณแม่ของท่านมาก่อน และก็มีความสัมพันธ์กับคุณครูวิเชียรโดยตรงจากการที่ผมได้รับเกียรติให้เป็นนายกสมาคมศิษย์เก่าร.ร.สมุทรปราการตั้งแต่เริ่มต้นในการก่อตั้งสมาคมใหม่ ๆ ความรู้ต่าง ๆ อันเป็นฐานของการก่อตั้ง ร.ร.สมุทร-ปราการก็ดีว่ามีประวัติเป็นมาอย่างไร หาผู้รู้ยากมากได้อาศัยคุณครูวิเชียร ท่านเป็นผู้รอบรู้เรื่องเก่า ๆ ของจังหวัดสมุทรปราการและของ ร.ร.สมุทรปราการเป็นอย่างดี ท่านได้เขียนบรรยายไว้ถึงการเริ่มก่อตั้ง ร.ร.สมุทรปราการไว้หลายแห่ง โดยเฉพาะในหนังสือที่ระลึกประจำปี ของ ร.ร.สมุทรปราการ นอกจากนั้นท่านยังเขียนเรื่องประวัติของพระสมุทรเจดีย์ซึ่งเป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวสมุทรปราการ และชาวไทยไว้อีกด้วย ทั้ง ๒ เรื่องก็นับว่าเป็นประโยชน์แก่การสืบสาวเรื่องราวของจังหวัดสมุทรปราการ และของ ร.ร.สมุทรปราการเป็นอย่างดี และท่านได้ยินดีเป็นกรรมการของ ร.ร.สมุทรปราการมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลายาวนานมาก ท่านให้ข้อคิดเห็นเป็นประโยชน์แก่สมาคมศิษย์เก่าและแก่ ร.ร.สมุทรปราการเป็นอเนกประการ เพราะท่านเคยเป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองสมุทรปราการ เป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด เคยเป็นหัวหน้าแผนกการศึกษาธิการเทศบาลเมืองสมุทรปราการ ได้เคยรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกเทศบาลเมือง ๓ สมัย และได้รับเลือกตั้งเป็นสภาเทศบาล ๒ ครั้ง รวมทั้งเป็นเทศมนตรีมาแล้วด้วย รู้จักผู้คนและสถานที่ต่าง ๆ ของจังหวัดเป็นอย่างดี นำมาช่วยให้สมาคมศิษย์เก่า ร.ร.สมุทรปราการได้บริการงานต่อไปได้ด้วยความเรียบร้อยสะดวกรวดเร็ว สุดท้ายชีวิตของท่านยังเป็นกรรมการของสมาคมศิษย์เก่าและกรรมการมูลนิธิสมาคมศิษย์เก่า ร.ร.สมุทรปราการ มาตลอดจนชีวิตสุดท้ายของท่าน พวกเราขอจารึกชื่อของท่านและขอสดุดีชื่อของท่านไว้ตลอดไป

ในทางส่วนตัวของท่านก็ได้เป็นพ่อบ้านที่ดีสามารถอบรมบุตรหลานของท่านให้มีความสุขความเจริญและอยู่ในฐานะที่ดีตลอดมา ทั้งเป็นผู้ใจบุญสุนทานบำรุงพระพุทธศาสนาตามศรัทธามาไม่ขาด

ขออำนาจพระบารมีของคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โปรดดลบันดาลให้วิญญาณของคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ได้ประสบสุคติในสัมปรายภพทุกประการเทอญ

พล.ต.ประสิทธิ์ ชื่นบุญ
อดีตนายกสมาคมศิษย์เก่า ร.ร.สมุทรปราการ
อดีตประธานมูลนิธิศิษย์เก่า ร.ร.สมุทรปราการ

อาลัย คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ
ผู้ล่วงลับไป

คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ชาวปากน้ำโดยกำเนิด เมื่อสำเร็จวิชาครู[๑] ได้มาประจำที่โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะนั้นอาคารโรงเรียนยังไม่มี ยังต้องอาศัยศาลาวัด[๒] คุณครูวิเชียรเป็นคนต่างถิ่นสำเร็จมาใหม่ อยู่ในวัยหนุ่มมีรูปร่างงาม แต่งกายทันสมัย[๓] จึงได้รับการกล่าวขวัญกันทั่วไปว่ามีครูสำเร็จมาเพิ่มขึ้น คุณครูสำเนียง พีรานนท์ ครูใหญ่ก็ภาคภูมิใจ ได้พาคุณครูวิเชียรไปพบปะเพื่อรู้จักบุคคลชั้นนำในบางพลีหลายท่าน เป็นทำนองมาคารวะเจ้าถิ่น ชื่อคุณครูจึงถูกกล่าวขวัญในสังคมแคบ ๆ โดยเฉพาะคนรุ่นคุณย่าสมัยนั้น ใช่แต่เพียงเท่านั้นในวงการพระสงฆ์องคเจ้า[๔]ตามวัดก็มักจะกล่าวขวัญถึงครูที่มาใหม่ เพราะตำบลบางพลีใหญ่ขณะนั้นนับว่าห่างไกลความเจริญ กว่าจะเดินทางมากรุงเทพฯต้องใช้เวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง[๕] โดยเรือยนต์ตามคลองสำโรง

คุณครูวิเชียรฯ สอนข้าพเจ้าเมื่อเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ มีนักเรียน ๓ คน... พอขึ้นมัธยมปีที่ ๒ คุณครูก็ตามมาสอนอีก แต่ท่านต้องสอนชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่เลื่อนขึ้นมาใหม่มีนักเรียนประมาณ ๗-๘ คน มัธยมปีที่ ๑ และ ๒ จัดให้อยู่ในห้องเรียนเดียวกัน จึงเป็นงานค่อนข้างหนัก และอาจสับสน ถ้าหากไม่มีศิลปะในการสอนสองชั้นในห้องเดียวกัน...

คุณครูวิเชียรฯ ได้นำกีฬาการเล่นฟุตบอลมาฝึกนักเรียนบางพลีครั้งแรก มักฝึกซ้อมกันตอนเลิกเรียน ตัวครูนั้นมีรองเท้าสำหรับเตะฟุตบอลแล้ว แสดงตัวอย่างต่าง ๆ รู้สึกโก้เก๋มาก แต่นักเรียนถนัดเล่นเท้าเปล่า ก็สนุกสนานเป็นของใหม่ของบางพลี มีอยู่ครั้งหนึ่ง ลูกเสือโรงเรียนบางพลีไปแรมคืนตอบแทนที่โรงเรียนวัดทรงธรรม อำเภอพระประแดง สมัยนั้นอำเภอพระประแดง ถือว่าเป็นถิ่นใกล้ปืนเที่ยงมากกว่าบางพลี ในตอนบ่ายมีการเชื่อมความสามัคคีด้วยการเล่นฟุตบอล ระหว่างชุดฟุตบอลลูกเสือโรงเรียนวัดทรงธรรม กับลูกเสือโรงเรียนวัดบางพลี ผลการเล่นฝ่ายบางพลีเกือบชนะ ก็พอขายผ้าเอาหน้ารอดไปได้ ฝ่ายบางพลีที่ว่องไวกว่าเพราะทั้งชุดไม่มีรองเท้าจะสวมเล่น ต่างกับฝ่ายวัดทรงธรรม ส่วนมากเขามีรองเท้าฟุตบอลเล่น คุณครูวิเชียรสอนผมมาตลอดจนกระทั่ง มัธยมปีที่ ๔ หมดชั้นเรียนที่โรงเรียนบางพลี

เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๖ จึงต้องลาจากท่านไป และขาดการติดต่อกับท่าน ทราบว่าท่านย้ายมารับราชการที่จังหวัดสมุทรปราการ จนได้ครองตำแหน่งผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด ผมเองต้องไปรับราชการต่างจังหวัด จึงไม่ได้ติดต่อกับท่าน จนเกษียณอายุจึงได้มีโอกาสมากราบคารวะท่าน ได้ขอทราบเรื่องเก่า ๆ จากท่านซึ่งมีประสบการณ์มากเป็นประโยชน์แก่งานประวัติศาสตร์ ท่านเป็นผู้มีความจำเป็นเลิศ ดูเหมือนจะจำชื่อลูกศิษย์ได้แทบทุกคน ตลอดชีวิตของการเป็นครูก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีศิษย์มากมาย อนึ่งเมื่อต้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อคราวทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่บางปูคุณครูวิเชียรพร้อมด้วยลูกเสือหรือยุวชนได้ไปช่วยตำรวจสมุทรปราการนำกลุ่มประชาชนไปขัดขวางทหารญี่ปุ่นก็เป็นที่ทราบกันอยู่ [๗] คุณครูวิเชียรเป็นครูที่มีคุณธรรม เป็นทั้งครูและนักปกครอง มีอุดมการณ์ ความซื่อสัตย์สุจริต ความทรงจำดี บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่สังคม จะเห็นได้ว่าได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของจังหวัดสมุทรปราการมาตลอด นับเป็นปูชนียบุคคล ทั้งเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป เพราะสอนมาตั้งแต่พ่อถึงลูกหลานมีศิษย์มาก ท่านมีอายุยืนยาว จึงเป็นแหล่งประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำเรื่องเก่า ๆ สำหรับข้าพเจ้าต้องอาศัยท่านสอบถามเรื่องเก่ามาตลอด ครั้งสุดท้ายก่อนถึงแก่กรรมไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้มาคารวะเยี่ยมเยียนท่าน เห็นผิดปกติมีเนื้อเป็นก้อนขึ้นที่หน้าอกและศีรษะ รู้สึกอ่อนเพลียไม่นานก็ถึงแก่กรรม การจากไปของท่านเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของครอบครัวและศิษย์ทั้งปวง ขอให้วิญญาณของคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ จงประสบความสุขในสัมปรายภพเป็นนิรันดร์

จากลูกศิษย์บางพลี

พล.ต.ถวิล อยู่เย็น
๑๐ มี.ค. ๒๕๔๑

(๑) จากโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ บางลำพู พระนคร

(๒) อาคารโรงเรียนสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสด็จมาเปิดเมื่อ ๑๖ ก.พ. ๒๔๗๑ ขณะนี้ได้รื้อเสียแล้ว

(๓) ปกติข้าราชการแต่งกาย นุ่งผ้าม่วง ไม่สวมเสื้อชั้นนอก เดินเท้าเปล่า กางเกงขายาว (กางเกงฝรั่ง) ยังเป็นของใหม่ จะสวมถุงน่องรองเท้า เสื้อชั้นนอก ก็เฉพาะไปปากน้ำ หรือ กรุงเทพฯ เพราะสมัยนั้นยังใช้เรือ ยังไม่มีถนนหนทางแต่คุณครูวิเชียร นำสมัยนักนุ่งกางเกงขายาวใส่รองเท้ามาทำงานคงเพราะความเคยชิน จากโรงเรียนฝึกหัดครู

(๔) ตำบลบางพลีใหญ่ มีวัดอยู่ ๓ วัด

วัดใน หรือ วัดบางพลีใหญ่ใน เดิมชื่อวัดชัยชนะสงคราม เป็นวัดโบราณ

วัดกลาง หรือ วัดบางพลีใหญ่กลาง เดิม ชื่อ วัดราษฎร์สัทธาทำ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐

วัดคงคาราม อยู่ตรงสะพานข้ามคลองสำโรงฝั่งใต้ ปัจจุบันเป็นที่วัดร้าง เพราะพระสงฆ์วิวาทกันเรื่องชักผ้าป่าจึงถูกยุบมารวมกับวัดกลาง เด็กชายถวิล อยู่เย็น เคยมาเรียนหนังสือกับพระที่วัดนี้

(๕) สมัยเมื่อยังมีการยิงปืนใหญ่ บอกเวลาเที่ยงวัน จากเรือรบในแม่น้ำเจ้าพระยาในพระนคร เสียงปืนใหญ่ยังได้ยินถึงบางพลีทุกวัน บางพลีจึงจัดว่าไม่ใช่ "พวกไกลปืนเที่ยง" ซึ่งเป็นคำพังเพยเรียกคนบ้านนอกว่า พวกไกลปืนเที่ยง

(๖) คุณครูวิเชียรฯ เป็นนักจิตวิทยามีวิธีถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ท่านสอดแทรกการอบรมสั่งสอนไปด้วย มักจะเล่าประวัติศาสตร์ไทยไปพร้อมกัน ครั้งถึงเวลาปิดเทอม ก็ยังเรียกนักเรียนไปสอนพิเศษที่บ้านตลาดบางพลี โดยไม่คิดค่าตอบแทน

(๗) คุณสุวรรณ รื่นยศ นายอำเภอเมืองสมุทรปราการ เล่าว่า ตอนแรกขณะประจันหน้ากับชาวสมุทรปราการ ที่บางปู ญี่ปุ่นพยายามเจรจากับฝ่ายไทยถึงกับเอาเบียร์มาให้คนไทยกิน ทหารญี่ปุ่นก็เคลื่อนที่คับคั่งเพิ่มขึ้น มีคนไทยคนหนึ่งเอาขวดเบียร์ตีทหารญี่ปุ่นจึงเกิดยิงปืนขู่กันขึ้น ชาวบ้านไม่มีอาวุธจึงต้องหลบลงข้างทาง

วันเดียวกันนั้นที่จังหวัดชุมพร ยุวชนทหาร นำโดย ร.อ.ถวิล นิยมเสน ครูยุวชนประจำจังหวัดชุมพร กับตำรวจได้ประจันหน้ากับทหารญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบก ต่างตั้งปืนคุมเชิงกันอยู่ ทหารญี่ปุ่นก็ไม่กล้ารุกเข้ามา ยกธงไทยขอเจรจา บังเอิญมีตำรวจเข้าใหม่คนหนึ่ง ทำปืนลั่นขึ้น ก็เลยเกิดยิงกันขึ้นเป็นต้นเหตุของการสู้รบกันเป็นเวลานาน ถ้าไม่ทำปืนลั่นกองทหารที่ชุมพรก็คงมาเสริมกำลังทัน เมื่อมีการเจรจาบางทีการรบอาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ การฝึกและระเบียบวินัยเป็นของจำเป็นทุกวงการ นักปกครอง ต้องทำงานให้ครบวงจร คือ ฝึก สอน และอบรม... ซึ่งคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ ได้ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์ ระหว่างการสอนนักเรียน ท่านมักสอดแทรกการอบรมอยู่เสมอ

อาลัยคุณครูวิเชียร โรจนุตมะ

ผมรู้จักชื่อเสียง คุณครูวิเชียร โรจนุตมะ มาตั้งแต่ครั้งผมยังเป็นเด็กเรียนชั้นมัธยมเพราะท่านเป็นผู้ที่สนิทสนมกับคุณพ่อ โดยใช้คำเรียกชื่อว่า "คุณพี่" ทุกคำ ท่านมีเวลาว่างท่านก็จะมาแวะสนทนาอยู่ที่บ้านคุณพ่อเสมอ ยิ่งเวลาที่บ้านผมมีงานต่าง ๆ ท่านจะไม่เคยขาด สมัยที่ผมยังเด็กอยู่นั้น ผมมักจะชอบฟังท่านพูดคุย เพราะท่านเป็นคนคุยสนุกและฟังแล้วได้ความรู้ ผมมาสนิทกับท่านมากขึ้นเมื่อตอนเป็นรุ่นหนุ่มเรียนธรรมศาสตร์ ประมาณ ๕๐ ปีกว่ามาแล้ว ท่านเป็นคนรักใครรักจริง ท่านสนับสนุนคุณพ่อตั้งแต่คุณพ่อปฏิบัติงานเทศบาล จนต่อมาเมื่อถึงรุ่นผมลงสมัครเป็นสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ท่านก็คอยติดตามช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยพาพบผู้คนทุกอำเภอที่ท่านรู้จักเพื่อให้ลงคะแนนเสียงแก่ผม ท่านมีอายุมากกว่าผมเกือบ ๒๐ ปี ท่านไม่เคยย่อท้อเบื่อหน่าย หลังจากนั้นแล้วท่านพบปะผมก็จะถามข่าวคราวอยู่เสมอ ถ้าไม่ได้พบก็จะโทรศัพท์ถึงผมคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ มิได้ขาด

เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๑ คุณมนูญ สุริเย โทรศัพท์แจ้งให้ผมทราบว่าท่านป่วยมากอยู่ที่โรงพยาบาลจังหวัดสมุทรปราการ เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ นาฬิกา ผมก็รีบไปดูอาการท่าน ปรากฏว่าท่านไม่รู้สติแล้ว ผมได้แต่กราบท่านและจับแขนเรียกท่าน แต่ท่านไม่มีอาการตอบรับ ผมอยู่สักครู่ก็กราบลาท่านและอธิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลให้ท่านพ้นวิกฤติไปด้วยดี พอตกตอนเย็นวันนั้นเองผมก็ได้รับข่าวว่าท่านจากไปแล้วโดยอาการสงบเมื่อตอนประมาณเที่ยงวันนั้น

โดยปกติท่านเป็นคนแข็งแรง ไปไหนมาไหนก็ใช้ขับขี่จักรยานยนต์ แม้จะอายุมากแล้วก็ยังแวะเยี่ยมเยียนผู้ที่รู้จักมักคุ้น และแวะนั่งคุยตามร้านกาแฟที่มีคนรู้จักใช้เป็นที่พบปะนั่งคุยกัน นอกจากเป็นที่รู้จักของชาวสมุทรปราการทั่ว ๆ ไป ท่านยังเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรปราการมากมาย ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นทราบว่าท่านมักจะบันทึกความทรงจำไว้และเคยปรารภว่าอยากจะพิมพ์ขึ้นเป็นวิทยาทานแก่บุคคลทั่วไป ผมทราบว่า บรรดาบุตรธิดาได้แสดงเจตนาที่จะจัดพิมพ์บันทึกของท่านเพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ซึ่งหากท่านสามารถทราบได้ด้วยญาณใดก็คงจะเป็นที่ชื่นชม

ด้วยคุณงามความดีจากการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทั้งปวงของท่าน จงขอให้อานุภาพแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านจงสู่สุคติในสัมปรายภพชั่วกาล

ด้วยความอาลัยจากใจ

นายสมรรค ศิริจันทร์

ระลึกถึงครูวิเชียร

ครอบครัวของครูวิเชียรกับครอบครัวนาควัชระรู้จักกันมาร่วมศตวรรษเห็นจะได้ ผู้ใหญ่เล่าให้ผมฟังว่า อันที่จริงฝ่ายเราเป็น "ลูกหนี้" และฝ่ายครูวิเชียรเป็น "เจ้าหนี้" ความจริงมีอยู่ว่าครอบครัวผมเช่าบ้านวัดเทพศิรินทร์อยู่ (ปัจจุบันคือ โรงเจในตรอก ถนนพลับพลาไชย) แม่ครูวิเชียรเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายศาสนสมบัติ ดูแลผลประโยชน์ของวัด ผมเดาเอาว่าครอบครัวผมคงจ่ายค่าเช่าตรงเวลา มิตรภาพระหว่างครอบครัวทั้งสอง จึงยั่งยืนมาร่วมศตวรรษ พวกผมที่เป็นรุ่นลูกเป็นหนี้บุญคุณครูวิเชียร อยู่มากโดย เฉพาะพี่ชายคนที่สอง หมอลักษณา นาควัชระ ซึ่งได้รับมอบหมายจากทางราชการ ให้ไปบุกเบิกขยายงานด้านการรักษาพยาบาล ปรับสภาพสุขศาลาขนาดเล็กให้เป็น โรงพยาบาลระดับจังหวัดที่ได้มาตรฐาน หมอหนุ่มคนนั้นออกไปทำงานตัวคนเดียวจริง ๆ และก็โชคดีมหาศาลที่พ่อฝากฝังไปกับครูวิเชียร จึงได้รับคำแนะนำและความช่วย เหลือในด้านต่าง ๆ พี่ชายเล่าให้ผมฟังว่าครูวิเชียรเป็นข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์ต่อ แผ่นดินเป็นเลิศ ปกป้องผลประโยชน์ของรัฐในทุก ๆ ด้าน มีเรื่องขำขันเล่าว่าในการ ตรวจงานจ้างครั้งหนึ่งซึ่งเป็นงานดิน ครูวิเชียรลงแรงดำน้ำลงไปวัดความลึกของบ่อ ว่าตรงตามแบบที่กำหนดไว้หรือไม่ เรื่องเล็ก ๆ ของคนตัวเล็ก ๆ เหล่านี้แหละที่บ่งชี้ ให้เห็นว่าครูวิเชียรคงจะได้กระทำกิจอื่นอีกมากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง พูดไปทำไมมี ที่บ้านเมืองยังไม่ล่มจมลงไปก็เพราะคนตัวเล็ก ๆ อย่างครูวิเชียร นี่แหละที่ช่วยกันแบกภาระอันหนักหน่วงเอาไว้ ทั้ง ๆ ที่ผู้ที่มากด้วยบารมีทั้งหลาย ร่วมกันประทุษร้ายต่อแผ่นดินทั้งด้วยความโลภและด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา

โดยส่วนตัว ผมชอบคุยกับครูวิเชียร ผมคิดว่าประสบการณ์อันกว้างขวางของ ท่านเป็นบทเรียนสอนใจอันดีให้แก่คนรุ่นหลัง ผมคิดว่าความจริงใจของท่านไมตรีจิต ของท่านสร้างความอบอุ่นให้แก่ผู้ที่ได้รู้จักกับท่าน เหมือนกับไม่ได้นัดกันท่านกับผม มักจะชิงกันยกหูโทรศัพท์ส่งความสุขปีใหม่ให้แก่กัน ผมไม่นึกว่าปีใหม่ ๒๕๔๑ จะ เป็นวาระสุดท้าย ผมลืมไปว่าอีกไม่นานท่านก็จะอายุครบหนึ่งศตวรรษแล้ว ผมคิดว่า ท่านคงจะเตรียมตัวเตรียมใจที่จะจากพวกเราไป ท่านคงจะไม่มีห่วงอะไร เพราะใน ชีวิตของท่าน ท่านได้สร้างมิตรไว้มาก ผมไม่จำเป็นต้องขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้นำท่านไปสู่ สุคติหรอก ผมเชื่อว่าท่านได้ไปถึงที่นั้นแล้ว

ดร.เจตนา นาควัชระ

ในนามของพี่น้องตระกูล นาควัชระ

ครูวิเชียรที่ผมเคารพ

ตรงนั้น เป็นบริเวณที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง และสำนักงานเทศบาลเมืองสมุทรปราการ

เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ที่ว่าการอำเภอเมืองกำลังถูกทุบทิ้งเพื่อสร้างใหม่

ผมเห็นแล้วอดใจหายไม่ได้เพราะตอนที่ผมย้ายมาทำงานที่เทศบาลเมืองเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ นั้น ที่ว่าการอำเภอซึ่งตั้งอยู่ใกล้กันกำลังตอกเข็มสร้างขึ้นมาใหม่ๆ แต่มาถึงวันนี้ สิ่งที่ปลูกสร้างใหม่ในเวลานั้นกลายเป็นของเก่าไปเสียแล้ว เก่าชนิดว่าจำเป็นต้องทุบทิ้ง

วันเวลาผ่านไปรวดเร็วเหลือเกิน ถ้านับเวลาจากวันนั้นถึงวันนี้ก็ประมาณ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว

ถึงแม้ที่ทำการเทศบาลเมืองสมุทรปราการ จะไม่ถูกทุบทิ้งเหมือนที่ว่าการอำเภอแต่ก็ได้ต่อเติมเปลี่ยนแปลงต่างไปจากเดิมแทบจำไม่ได้ คนทำงานรุ่นๆ เดียวกับผมก็ได้ทยอยปลดเกษียณไปเกือบหมด

ณ ที่แห่งนี้ผมได้รู้จักกับบุคคลท่านหนึ่ง ซึ่งผมเรียกท่านว่าครูวิเชียรจนติดปาก

ขณะนั้นครูวิเชียรอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าแผนกศึกษาเทศบาล ส่วนผมเป็นช่างควบคุมการประปา

ครูวิเชียรเป็นผู้ใหญ่อายุใกล้เกษียณเต็มที ขณะที่ผมมีอายุเพียง ๒๔ ปีเท่านั้น ถึงแม้ผมจะเป็นคนรุ่นลูกของท่าน แต่ท่านก็ไม่ถือตัวให้ความเมตตาแนะนำการทำงานตลอดจนการดำเนินชีวิตให้กับผมและผู้ร่วมงานเสมอ

แทบทุกคนให้ความเคารพรักครูวิเชียร แม้แต่คุณสุวรรณ ดวงพัตรา ปลัดเทศบาลซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของท่านในสมัยนั้นก็ยังให้ความเคารพครูวิเชียร โดยจะให้เกียรติ์ท่านเพราะไม่ได้เป็นเพียงผู้อาวุโสของเทศบาลเท่านั้น ท่านยังเป็นคนปากน้ำที่รักปากน้ำอย่างแท้จริงด้วย ความคิดเห็นของท่านแต่ละเรื่องโดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเยาวชนที่เทศบาลรับผิดชอบจึงออกมาด้วยความจริงใจ

นอกเหนือจากความเคารพ สิ่งที่ทุกคนนิยมชมชอบครูวิเชียรอยู่อีกอย่างหนึ่งก็คือท่านเป็นคนมีอารมณ์ขัน ไม่เครียด ใครก็ตามถ้าได้เข้าไปนั่งคุยกับท่านแล้วจะทำให้สบายใจ

แม้ในที่ประชุม ถ้าวันไหนขาดครูวิเชียรก็จะทำให้ที่ประชุมเงียบเหงาผิดปกติ ครูวิเชียรจะมีเรื่องโน้นเรื่องนี้มาเล่าเสมอ โดยเฉพาะตอนทานอาหารร่วมกันหลังเสร็จการประชุม เช่น ครั้งหนึ่ง ครูวิเชียรเล่าว่า ท่านขึ้นรถเมล์จากปากน้ำเข้ากรุงเทพฯ สมัยนั้นมีนักล้วงกระเป๋าบนรถเมล์ชุกชุมจนรถเมล์ต้องเขียนประกาศไว้ในรถว่า "**ระวังคนล้วงกระเป๋า**"

ขณะที่ครูวิเชียรยืนโหนรถเมล์บังเอิญมีการล้วงกระเป๋าเกิดขึ้นในรถ จนชุลมุนวุ่นวายอย่างไรก็ไม่รู้ ครูวิเชียรถูกตำรวจจับลากลงจากรถในข้อหาเป็นคนเอามือไปล้วงกระเป๋าคนอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะท่านเป็นคนรูปร่างผอมผิวดำก็ได้ หุ่นคงเหมือนนักล้วง กว่าจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรต้องรออยู่เป็นชั่วโมง ตำรวจจึงปล่อยตัว ครูวิเชียรเล่าด้วยใบหน้ายิ้ม ๆ ว่า โชคดีที่ไม่มีผู้สื่อข่าว มิเช่นนั้นจะต้องถูกนำไปลงหนังสือพิมพ์ป่านนี้คงโด่งดังไปทั่วประเทศแล้ว

ครูวิเชียรมีเพื่อนสนิทเป็นนายแพทย์ท่านหนึ่งคือ หมอลักษณา นาควัชระ ซึ่งมีตำแหน่งเป็น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฯ เวลาจะไปไหนก็จะไปด้วยกันเสมอ แม้แต่การไปปฏิบัติหน้าที่แพทย์ประจำสนามมวย ซึ่งมีหน้าที่คอยตรวจบาดแผลนักมวยถ้าเกิดมีแผลแตกว่าจะชกต่อไปได้หรือไม่

การปฏิบัติหน้าที่ของหมอลักษณาทุกครั้งผ่านพ้นไปด้วยดี โดยมีครูวิเชียรนั่งประกบเป็นเพื่อนอยู่ด้วยกันทุกครั้ง

มีอยู่ครั้งหนึ่ง บังเอิญวันนั้นหมอลักษณาติดธุระไปปฏิบัติหน้าที่ที่สนามมวยช้ากว่ากำหนดจึงเหลือแต่ครูวิเชียรนั่งอยู่ขอบเวทีเพียงคนเดียว ขณะรอแพทย์สนามบังเอิญอีกนั่นแหละ นักมวยคนหนึ่งถูกศอกคู่ต่อสู้แตกเหนือคิ้วเลือดไหลออกมาเป็นทางยาว กรรมการเห็นดังนั้น จึงรีบสั่งนักมวยหยุดการชกชั่วคราวเพื่อให้หมอตรวจว่าจะชกต่อได้หรือไม่

ครูวิเชียรรีบยืนขึ้นแล้วโบกมือไปมาเพื่อบอกให้กรรมการรู้ว่าวันนี้หมอลักษณายังไม่มา แต่กรรมการห้ามมวยซึ่งไม่เคยมาห้ามมวยที่เวทีนี้มาก่อนได้เข้าใจผิด คิดว่าครูวิเชียรเป็นหมอแล้วยังคิดอีกว่าการโบกมือไปมาหมายถึง **ชกไม่ได้** จึงจับนักมวยคนนั้นแพ้

เรื่องนี้เล่าต่อ ๆ กันมา จนเป็นที่ขำขันแก่คนดูมวยมาจนกระทั่งทุกวันนี้

อีกเรื่องหนึ่ง เพิ่งเกิดขึ้นก่อนที่ครูวิเชียรเสียชีวิตเพียงไม่กี่วัน ขณะที่ครูวิเชียรนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ภรรยาของผมไปเยี่ยม ท่านเล่าว่าครั้งหนึ่งท่านอยากรู้ประวัติความเป็นมาของเมืองปากน้ำเพิ่มเติมเพื่อนำมาเขียน ท่านจึงได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ไปค้นคว้าที่กรมศิลปากร เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรแนะนำว่า ถ้าอยากรู้ประวัติเมืองสมุทรปราการให้ละเอียดต้องไปหาตาลุงแก่ ๆ ที่ปากน้ำพร้อมกับบอกที่อยู่ให้เสร็จ

อีตาลุงแก่ ๆ ที่ว่าก็คือ ครูวิเชียรนั่นเอง

เรื่องราวของครูวิเชียรที่สนุก ๆ มีเยอะมากทั้งที่ท่านเล่าเอง และคนอื่น ๆ เล่าให้ฟัง และที่เป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปก็คือ ท่านเป็นคนรู้เรื่องเมืองปากน้ำ (สมุทรปราการ) ดีที่สุดคนหนึ่ง

น่าเสียดายตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ไม่มีใครได้ไปสัมภาษณ์เพื่อนำมาเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้อ่าน

เหตุเพราะครูวิเชียรเป็นคนดีและมีอารมณ์สนุกนี่เอง จึงทำให้ท่านมีอายุยืนยาว ถึงแม้ก่อนวันที่ท่านจะจากโลกนี้ไปท่านก็ยังเป็นคนมีอารมณ์ขัน แล้วก็เตรียมพร้อมในการตายซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ทุกคนต้องพบ

โดยท่านได้เขียนต้นฉบับหนังสืองานศพของท่านเองแล้วยังมีน้ำใจแก่ทุกคนด้วยการเขียนคำขอบคุณและอวยพรแขกที่มาในงานศพของท่านไว้ล่วงหน้าด้วย

ถึงแม้วันนี้ครูวิเชียรไม่ได้มีชีวิตอยู่ในโลกนี้แล้วก็ตาม แต่ผมก็คงต้องระลึกถึงท่านอยู่เสมอเพราะท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน

ขอกราบอวยพรให้ชีวิตหลังความตายของครูวิเชียรจงพบแต่ความสุข

ไมตรี ลิมปิชาติ

รายนามหน่วยงาน โรงเรียน และบุคคล ที่นำพวงหรีดมาคารวะศพ

หน่วยงาน

กองแกสเทอร์ไบน์ และดีเซล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
คณะอนุกรรมการฝ่ายบริการ กลุ่มโรงเรียนกรมสามัญศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ
งานแนะแนวการศึกษาและอาชีพ โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
ชมรมพัฒนาสุขภาพจังหวัดสมุทรปราการ
ช่างสำรวจ รุ่น ๑๑
เทศบาลเมืองสมุทรปราการ
ประสานมิตรรุ่น ๗
เพื่อนสตรีฯ รุ่น ๒๔๙๖
โรงพยาบาลสมุทรปราการ
วท.บ. ๔๑
ศิษย์เก่าสตรีฯ โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์
ศิษย์เก่า สป. รุ่น ๒๔๗๘-๗๙-๘๐
ศิษย์เก่า สป. รุ่น ๒๔๘๑
ศิษย์เก่า สป. รุ่น ๒๔๘๘
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปรการ
ส.ป. รุ่น ๖/๑ รุ่นแรก
ส.ส.ป. รุ่น ๒๕๐๕
สมาคมผู้ปกครอง และครูโรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
สมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนหลวงพ่อปานคลองด่านอนุสรณ์
สมาคมศิษย์เก่า และมูลนิธิโรงเรียนสมุทรปราการ
สำนักงานคณะกรรมการคุรุสภาจังหวัดสมุทรปราการ
สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ
สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองสมุทรปราการ
สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

หน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ
หมวดวิชาคณิตศาสตร์ โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ โรงเรียนสมุทรปราการ
ไอ เอส โอ กรู๊ฟ

โรงเรียน

เฉลิมไฉไลวิทยา
เทศบาล ๕ (วัดกลางวรวิหาร)
เทศบาล ๔ (สิทธิไชยอุปถัมภ์)
นวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัยสมุทรปราการ
บางพลีราษฎร์บำรุง
บางหัวเสือบุญแจ่มเนียมนิล
ประชาราษฎร์อุปภัมภ์
ป้อมนาคราชสวาทยานนท์
มัธยมด่านสำโรง
วิสุทธิกษัตรี
ศรีวิทยา
ศรีวิทยาปากน้ำ
ศิริศึกษา
สตรีสมุทรปราการ
สมุทรปราการ
สาขลาสุทธีราอุปถัมภ์
หลวงพ่อปานคลองด่านอนุสรณ์
หาดอมราอักษรลักษณ์วิทยา
อนุสาสน์วิทยา
อุ่นอารีวิทยา
อำนวยวิทย์

ครอบครัว

กมลประภา
ชาวเรือ
เทียมศักดิ์
น้อยสุขเสริม
นาคะปักษิณ

ส่วนบุคคล

ผช.ผอ.โกวิท โถแก้ว
พ.อ.พญ.จิตถนอม สุวรรณเตมีย์
อาจารย์จรูญ–สำลี มิลินทร์
ครูเฉลิม–ละมัย บุญมาก
คุณแฉล้ม เพ็ชรรัตน์และครอบครัวอาจารย์ชวลิต–บุญช่วย เอี่ยมโอภาส
คุณช้อย ศีลพิพัฒน์และครอบครัว
คุณชูศรี สัตยานนท์
ผอ.ดิเรก–อาจารย์บังอร กันสิทธิ์
พลตรีถวิล–มณีธร อยู่เย็น
คุณนวลศรี ดวงพัสตราและลูก
รอ.บุญธรรม–อจ.ทิพวรรณ สรเชษฐพงษ์
พันโทประชิด เขียวไสวและภรรยา
กำนันประดิษฐ์–ชลอ ยั่งยืน
พลเอกประยูร สุคนธทรัพย์
พลตรีประสิทธิ์ ชื่นบุญ
รองศาสตราจารย์พินิจ–พวงเพ็ชร รื่นเริง
คุณไมตรี–พักตร์พริ้ง ลิมปิชาติ
อาจารย์เยาวเรศ คงโรจน์และครอบครัว

พลตรีรณฤทธิ์ ถาวรพานิช และภริยา

ลูก ๆ ของพ่อ

ผช.ผอ.วิชัย จันทร์จำรูญ

ร้อยเอกวิชัย นาคะปักษิณ

พลตรีอารักษ์ โรจนุตมะ

พลตำรวจโทอุทัย-ประพันธ์ อุเทนพิพัฒน์ (ศรีอรุณ)

ส.ส.สนิท-ผู้ใหญ่วนิดา กุลเจริญ

พลเรือเอกสมบูรณ์-นาวาเอกพันธุ์ทิพ ศรีวรนารถ

คุณสมยศ ประกอบผล

คุณสมรรค ศิริจันทร์และครอบครัว

คุณสุนทร-ชม้อย เชื้ออ่ำ

พันตำรวจโทสุรศักดิ์-สีสวาด เสียงแจ้ว

คุณสุวรรณ-ขนิษฐา สนง.ศรอ.บางบ่อ

พลโทแสวง ขมะสุนทร

รายนามท่านที่ร่วมเป็นเจ้าภาพสวดอภิธรรมศพ

ครูวิเชียร โรจนุตมะ

วันพฤหัสบดีที่	**๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑**	ภรรยา บุตร ธิดา
วันศุกร์ที่	**๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑**	กองพันส่งกำลัง และบริการที่ ๒๑ กองบัญชาการช่วยรบที่ ๑
วันเสาร์ที่	**๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑**	โรงเรียนศรีวิทยา โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัยสมุทรปราการ
วันอาทิตย์ที่	**๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑**	สมาคม มูลนิธิ ชมรม และ โรงเรียนสมุทรปราการ คุณสมรรค ศิริจันทร์
วันจันทร์ที่	**๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑**	สมาคมผู้ปกครองและครูฯ และ โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ ฝ่ายบำรุงรักษาเครื่องกล กองแก๊สเทอร์ไบน์และดีเซล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เหล่ากาชาดจังหวัดสมุทรปราการ

การสร้างเมืองสมุทรปราการ

คำปรารภผู้เขียน เรื่อง เมืองสมุทรปราการ

อาชีพหลักของข้าพเจ้า คือ ครู มีหน้าที่ให้การศึกษา อุปกรณ์มีดินสอ ปากกา และความรู้เป็นทุน โดยที่อยู่สมุทรปราการมานานนับถึงวันเขียนนี้ เป็นเวลา ๘๗ ปี

เรื่องการสร้างเมืองสมุทรปราการครั้งนี้ ข้าพเจ้าตัดเอาเฉพาะการสร้างตัวเมืองเอก ซึ่งมีการวางเสาหลักเมือง มิได้แยกส่วนการปกครองเป็นอำเภอ เว้นแต่อำเภอพระประแดง เพราะแต่เดิมเป็นจังหวัด หากแต่ได้โอนมาขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการในภายหลัง

ข้าพเจ้าได้พยายามหาทุน ในการเข้าห้องสมุด ค้นคว้า ส่วนใหญ่หนักไปทางประวัติศาสตร์ประกอบกับข้าพเจ้าสอบวิชาชุดประวัติศาสตร์ได้เมื่อเป็นครู ฉะนั้นจึงได้รับเกียรติ ให้ทำการสอนวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ในชั้นมัธยมตอนปลาย

เมื่อข้าพเจ้าพ้นอาชีพหลักครูแล้ว ยังทำการขวนขวายอยู่เป็นประจำ นอกจากนั้นยังได้รับความอนุเคราะห์จาก พลตรีถวิล อยู่เย็น นายทหารพ้นราชการ ท่านได้ส่งเอกสาร แผนภูมิ และอื่น ๆ เป็นจำนวนร้อย ๆ ชิ้นมาให้มิได้ขาด ท่านเป็นนักประวัติศาสตร์ระดับชาติ

ความเป็นมาของเมืองสมุทรปราการ

สมุทรปราการเป็นเมืองหน้าด่านอันสำคัญยิ่ง สำหรับป้องกันข้าศึกศัตรูที่จะยกล่วงเข้ามาย่ำยีประเทศสยามของเราทางทะเล ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตลอดถึงกรุงรัตนโกสินทร์ การก่อสร้างเมืองทำกันเป็นสองครั้ง ครั้งแรกรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑ สร้างบริเวณใต้คลองบางปลากดฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยา (การเรียกฝั่งขวาหรือฝั่งซ้ายให้หันหน้าสู่ปากแม่น้ำ)

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชดำริว่า นับแต่ได้สร้างเมืองสมุทรปราการมาเป็นเวลาเกือบจะเข้า ๒๐๐ ปีแล้ว พื้นดินปากแม่น้ำงอกยื่นออกไปในทะเล ห่างไกลจากตัวเมืองมาก หากมีเรือรบของข้าศึกยกล่วงเข้ามายากที่จะป้องกันได้ทันท่วงที พระองค์มีพระราชประสงค์จะจัดสร้างขึ้นใหม่ โดยเลื่อนออกไปให้ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งซ้าย ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระเจ้าลูกยาเธอ-กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์กับเจ้าพระยาคลังดิศ เป็นแม่กองจัดสร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นใหม่ตามพระราชประสงค์

ฤกษ์ของการวางเสาหลักเมือง

การสร้างเมืองสมุทรปราการได้ทำพิธีฝังหลักเมืองตามโบราณราชประเพณีเริ่มเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีเถาะ รัตนโกสินทรศก ๔๑ จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๘๔ พุทธศักราช ๒๓๖๕ เพลาย่ำรุ่งแล้ว ๔ นาฬิกา สี่บาท (๑๐.๒๔) ฝังอาถรรพ์ แผ่นยันต์ องครักษ์ ทอง เงิน ทองแดง ดีบุก และศิลา ลงสู่ภูมิบาท (ก้นหลุม) แล้วยกเสาหลักเมือง หลักเมืองนั้นยังคงอยู่ในสถานที่ ซึ่งประชาชนเรียกกันว่า "ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง" ในปัจจุบัน รวมเวลาก่อสร้างเป็นเวลา ๓ ปี สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕

การสร้างเมืองในครั้งนี้ ทรงโปรดให้สร้างป้อมไว้ในตัวเมือง ๔ ป้อม คือ ป้อมประโคนชัย ป้อมนารายณ์ปราบศึก ป้อมกายสิทธิ์ และป้อมปราการ กับสร้างป้อมผีเสื้อสมุทร บนเกาะ-หาดทรายใกล้ฝั่งขวาของแม่น้ำและป้อมนาคราช ริมฝั่งขวา รวมเป็น ๖ ป้อม

เขตตัวเมืองที่สร้างขึ้นในครั้งนี้

ทิศเหนือ จรดคลองวัดพิชัยสงคราม ด้านเหนือ

ทิศตะวันออก จรดคลองเมือง ผ่านวัดพิชัยสงครามแล้วไปบรรจบกับคลองของวัดด้านเหนือ

ทิศใต้ จรดคลองปากน้ำ ต่อกับคลองเมืองแยกที่วัดกลาง เข้าคลองตะเค็ดท้ายบ้าน

ทิศตะวันตก จรดแม่น้ำเจ้าพระยา

คิดเป็นเนื้อที่ในการสร้างเมืองสมุทรปราการครั้งนี้ ๓๖๐ ไร่

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓-๔ พระองค์ทรงพระราชดำริว่า ตามที่สมเด็จพระชนกนาถได้ทรงสร้างเมืองและป้อมไว้เพียง ๖ ป้อม อาจไม่เป็นการเพียงพอไม่ควรประมาท ฉะนั้นพระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขยายตัวเมืองสมุทรปราการออกไปอีกทั้ง ๔ ทิศ เพื่อปลูกสร้างป้อมเพิ่มเติมตามพระราชประสงค์ดังนี้

ทิศเหนือ ข้ามคลองวัดพิชัยสงคราม คลองวัดมหาวงษ์ เลียบฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านตำบลบางนางเกรง ตำบลบางด้วน ปัจจุบันเพื่อสร้างป้อมตามโครงการ

ทิศตะวันออก ขยายเล็กน้อยเพียงคลองโพงพางต่อกับคลองวัดพิชัยสงคราม

ทิศใต้ ขยายออกไปเพียงการสร้างป้อมปีกกา ตำบลท้ายบ้านครั้นระยะต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างป้อม-พระจุลจอมเกล้าฯ ขึ้นบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำใกล้ปากอ่าว ป้อมแห่งนี้เลยทำหน้าที่เป็นยามคอยเหตุอีกแห่งหนึ่งโดยใช้โทรเลข-โทรศัพท์ติดต่อกับตัวเมือง

ทิศตะวันตก ขยายเขตเมืองข้ามแม่น้ำพระยา ตลอดตำบลบางปลากด ตำบลแหลมฟ้าผ่าอันเป็นเขตการปกครองของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ สุดเขตถนนสุขสวัสดิ์ถึงป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ

การที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงขยายอาณาเขตของเมืองทั้ง ๔ ทิศ คิดเป็นเนื้อที่รวม ๒๕,๕๐๐ ไร่ เพื่อจะทรงสร้างป้อมไว้ป้องกันราชศัตรูเป็นส่วนใหญ่ ไม่ทรงโปรดที่จะเห็นประชาชนและพระศาสนาได้รับความทุกข์ยากและเกิดความเศร้าหมองแก่พระศาสนา ดุจสูญเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าไปเมื่อวันอังคารเดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก จุลศักราช ๑๑๒๙ ตรงกับวันที่ ๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๑๐

เดือน ๕ ปีจอ ฉศกจุลศักราช ๑๑๗๖ พ.ศ.๒๓๕๗ รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเห็นว่าเมืองพระประแดงเดิมที่ขอมสร้างไว้ที่อำเภอราษฎร์บูรณะเมื่อ ๑,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ทรุดโทรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดสร้างขึ้นใหม่ เลื่อนออกให้ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา และให้ชื่อเสียใหม่ว่า "นครเขื่อนขันธ์" ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงพระดำริว่า การเรียกชื่อเมืองที่สร้างใหม่ว่า "นครเขื่อนขันธ์" แม้สร้างขึ้นใหม่ก็ดี แต่ก็อยู่ใกล้เคียงกับ

เมืองพระประแดงเดิม ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นจังหวัดพระประแดง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นต้นมา

จังหวัดพระประแดงแบ่งการปกครองเป็น ๓ อำเภอคือ พระประแดง ราษฎร์บูรณะ และพระโขนง ครั้งถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ จึงมีพระราชกฤษฎีกายุบจังหวัดพระประแดง เฉพาะอำเภอพระประแดง ให้รวมขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการ อำเภอราษฎร์บูรณะไปขึ้นกับจังหวัดธนบุรี อำเภอพระโขนงไปขึ้นกับจังหวัดพระนคร ฉะนั้นจังหวัดสมุทรปราการจึงจัดการปกครองออกเป็นอำเภอเมืองฯ อำเภอพระประแดง อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ รวม ๔ อำเภอ ส่วนกิ่งอำเภอเกาะสีชังให้โอนไปขึ้นกับจังหวัดชลบุรี

ครั้น พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีพระราชบัญญัติ จัดตั้งจังหวัดพระนครและจังหวัดใกล้เคียงรวมกัน มีพระนคร ธนบุรี สมุทรปราการ และนนทบุรี การปกครองร่วมกัน เรียกว่า "**นครบาลกรุงเทพฯ ธนบุรี**" ใช้อักษรย่อ "น บ ก ท."

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ยุบนครบาลกรุงเทพฯ ธนบุรี ฉะนั้นสมุทรปราการและนนทบุรี จึงมีฐานะเป็นจังหวัดอีกครั้งหนึ่ง ส่วนจังหวัดธนบุรีรวมกับจังหวัดพระนคร รวมเรียก "กรุงเทพมหานคร"

ในขณะนี้จังหวัดสมุทรปราการจัดการปกครองเป็น ๕ อำเภอ คือ อำเภอเมือง, อำเภอพระประแดง อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ และอำเภอพระสมุทรเจดีย์

สถานที่ตั้งศาลากลางจังหวัดและอำเภอเมืองฯ

ศาลากลางจังหวัด

พระที่นั่งสมุทาภิมุข	พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๔๑
พลับพลาสองชั้น	พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๕๗
อาคารสองชั้นริมแม่น้ำ	พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๕๑๐
อาคารมาตรฐานปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๑๐ -

อำเภอเมืองฯ

พระที่นั่งสมุทาภิมุข	พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๘
อาคารมาตรฐาน	พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๑๐
อาคารหลังปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๑๐ -

ทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ

๑. พระยาอรรคราชนารถมนตรี	พ.ศ. ๒๔๑๐ - ๒๔๓๐
๒. พระยาสมุทรบุรานุรักษ์	พ.ศ. ๒๔๓๒ - ๒๔๓๙
๓. พระยามหาบุรีรมย์	พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๕๐
๔. พระยาพิพิธมนตรี	พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๕๔
๕. พระยาชัยวิชิตวิศิฎธรรมธาดา	พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๘
๖. พระวรุณฤทธีศรีสมุทรปราการ	พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๘
๗. พ.ต.อ. พระยาทรงพลภาพ	พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๒
๘. พระยากัลยาณวัฒนวิศิษฎ์	พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๔
๙. พระชาติตระการ	พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๖
๑๐. ร.อ.อ. หลวงวุฒิราษฎร์รักษา	พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๗๘
๑๑. หลวงจรูญประศาสน์	พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๑
๑๒. น.ท.พระประยุทธชลธี ร.น.	พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๒
๑๓. ขุนบุรีภิรมย์กิจ	พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๕
๑๔. นายปรง พหูชนม์	พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๔๙๑
๑๕. พระบรรณศาสนสาทร	พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๑
๑๖. นายลิขิต สัตยายุต	พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๓
๑๗. หลวงอรรถวิภัชพจนกร	พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๔
๑๘. ขุนธรรมรัฐธุราทร	พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕
๑๙. นายเกียรติ์ ธนกุล	พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖
๒๐. นายสุทิน วิวัฒนะ	พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๔๙๗
๒๑. พ.ต.ท. นายราชภักดี	พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๕๐๐
๒๒. นายนารถ มนตเสวี	พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๒
๒๓. นายวิทูร จักกะพาก	พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๗
๒๔. นายเจือ อ่ำพันธ์	พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๔
๒๕. นายวินิจ ภูมิวุฒิสาร	พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๔
๒๖. ร.ต.ต.ชั้น สุวรรณทรรภ	พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๗
๒๗. นายเวทย์ นิจถาวร	พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘
๒๘. นายอนันต์ อนันตกูล	พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๐
๒๙. นายกริช เกตุแก้ว	พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓
๓๐. ดร.ธวัช มกรพงศ์	พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔
๓๑. นายสายสิทธิ์ พรแก้ว	พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๗
๓๒. นายวิโรจน์ อำมรัตน์	(เกษียณ) พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๒๙
๓๓. ม.ล.ภัคศุก กำภู	(เกษียณ) พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๓๒
๓๔. นายประเวศ ต่อตระกูล	พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔
๓๕. นายไพฑูรย์ สุนทรวิภาต	(เกษียณ) พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๗
๓๖. นายวีระ รอดเรือง	พ.ศ. ๒๕๓๗ - ปัจจุบัน

การสร้างองค์พระสมุทรเจดีย์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างเมืองฯ เสร็จแล้ว ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะโรง รัตนโกสินทรศก ๔๒ เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๑๘๕ พุทธศักราช ๒๓๖๖ พระองค์เสด็จโดยทางชลมารค พระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดพิชัยสงคราม เสร็จแล้วได้เสด็จตรวจภูมิฐานของบ้านเมืองที่ได้ทรงสร้างไว้ ทอดพระเนตรเห็นเกาะหาดทรายใกล้ป้อมผีเสื้อสมุทรเหมาะแก่การที่จะสร้างอนุสาวรีย์ไว้ให้ควบคู่กับเมืองสมุทรปราการ จึงทรงมีรับสั่งให้นายช่างเอกในยุคนั้น สองท่านคือกรมพระราชวังบวรสถานมงคลมหาศักดิพลเสพ กับพระยาราชสงคราม จัดเขียนแผนผังรูปมหาเจดีย์ถวายทอดพระเนตร พอพระทัยแล้ว ทรงเฉลิมพระนามว่า "พระสมุทรเจดีย์" ให้ควบคู่กับเมืองสมุทรปราการ แต่ยังมิทันที่พระองค์จะได้ทรงเห็นองค์พระเจดีย์ สมพระราชหฤทัย ก็มาด่วนเสด็จสวรรคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชโอรสเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแทน เมื่อถวายพระเพลิงเสร็จแล้วจึงทรงโปรดให้เจ้าพระยาศรีธรรมราช กับเจ้าพระยาพระคลังดิศเป็นแม่กองจัดสร้างองค์พระสมุทรเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นการสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระชนกนารถต่อไป เริ่มงาน ณ วันอังคารเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีกุน นพศก จุลศักราช ๑๑๘๙ พ.ศ. ๒๓๗๐ องค์พระเจดีย์รูปทรงสี่เหลี่ยม ไม้สิบสอง สูงสุดยอด ๑๓ วา ๓ ศอกเศษ

พระราชประวัติพงศาวดารกรุงเทพฯ แจ้งว่ารัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองสมุทรปราการ นมัสการพระสมุทรเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงพระราชดำรัสว่า องค์พระสมุทรเจดีย์รูปทรงต่ำเตี้ยไม่สง่างามควรได้สร้างให้สูงใหญ่ขึ้นไปอีก เวลาเรือของชาวต่างประเทศเข้ามาจะได้มองเห็นแต่ไกล จึงทรงให้ช่างไปถ่ายรูปพระเจดีย์ทรงลอมฟางที่พระนครศรีอยุธยามา แล้วทรงโปรดให้เจ้าพระยามหาโกษาธิบดีเป็นแม่กองกับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างองค์พระเจดีย์ทางลอมฟางล้อมรูปพระเจดีย์เดิมไว้ ความสูง ๑๙ วา เศษ กับได้ก่อสร้างพระวิหารหอระฆัง ๑ คู่ หอเทียน ๑ คู่ ไว้อีกด้วย

หลังจากที่พระองค์ให้จัดสร้างพระเจดีย์แบบลอมฟางล้อมพระเจดีย์องค์เดิมไว้แล้ว ได้ทรงโปรดให้สร้างพระราชวังสมุทรปราการและท้องพระโรงไว้ฝั่งตัวเมือง สำหรับเป็นที่ประทับและบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชวังและท้องพระโรงที่ทรงโปรดให้สร้างนั้นคือบริเวณตลาดวิบูลย์ศรีตอนเหนือต่อเนื่องกับองค์การท่าเรือริมแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน ข้างพระราชวังสมุทรปราการทางด้านใต้มีสะพานท่าน้ำสำหรับเสด็จ ขึ้น–ลงเรือพระที่นั่งตามปกติ ส่วนทางด้านเหนือมีสะพานสำหรับเสด็จ

ประทับเรือพระที่นั่งเป็นทางการบุคคลภายนอกจะไปเกี่ยวข้องมิได้สะพานแห่งนี้พื้นก่ออิฐถือปูน ตัวบันไดและเสาเป็นศิลาแลง ขณะนี้อยู่ข้างพระวิหารพระสมุทรเจดีย์ ส่วนสะพานไม้ทางด้านใต้ เพิ่งรื้อถอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

ตามจดหมายเหตุแจ้งว่านับแต่ได้ทรงสร้างพระราชวังและท้องพระโรงแล้วได้เสด็จมาประทับสองครั้ง ครั้งแรกวันที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๐๓ ประกอบพิธีบรรจุพระบรม-สารีริกธาตุในองค์พระสมุทรเจดีย์ ครั้งหลัง วันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๐๔ ทรงประกอบพระราชพิธียกยอดพระสมุทรเจดีย์ แล้วทรงห่มผ้าแดง

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประทับพระที่นั่ง "สุขไสยาสน์" ทางด้านเหนือของพระราชวังสำหรับผ่อนคลายพระราชอิริยาบทและทรงธรรม

ต่อมาส่วนหนึ่งของพระราชวังทรงพระราชทานให้ใช้เป็นที่ว่าการอำเภอและศาลากลางจังหวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ สำหรับพระที่นั่ง "สุขไสยาสน์" ได้ทรงพระราชทานให้เป็นที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ อันเป็นแห่งแรกของประเทศสยาม เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๑

โดยที่ข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่องการสร้างเมืองสมุทรปราการ มีสิ่งที่ข้าพเจ้าจะเรียนท่านอีกเรื่องหนึ่งคือ สมุทรปราการมีโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับ ๑ ของประเทศ ฉะนั้นรายได้จึงมากเป็นอันดับ ๑ ด้วย กล่าวคือปีละ ๒๒,๐๐๐ ล้านบาท มากที่สุดของประเทศ (ข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๓๐)

เหตุการณ์หลังจากการสร้างเมืองสมุทรปราการ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงสร้างเมืองสมุทรปราการแล้ว การศึกสงครามก็ได้เว้นว่างลงเป็นเวลานาน ๑๐๐ ปีเศษ เฉพาะภายในเขตตัวเมืองชั้นในซึ่งมีเนื้อที่ ๓๖๐ ไร่ ปลายรัชกาลที่ ๓ ถึงต้นรัชกาลที่ ๔ พระองค์ได้ทรงปรับปรุงบ้านเมือง และพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ร่มเย็นแก่พสกนิกรโดยทั่วกัน วัดวาอาราม ตลอดจนปูชนียสถาน โบราณวัตถุ ที่ชำรุดทรุดโทรมตามสภาพก็ดี หรือโดยน้ำมือราชศัตรูก็ดี ได้ทรงบูรณะจนมีสภาพดีขึ้น ฝ่ายข้างประชาชนพลเมืองที่ถูกจำกัดเขตให้อยู่นอกเมือง เมื่อเห็นว่าบ้านเมืองสงบ ปราศจากสงครามจึงถือโอกาสเข้ามาพักอาศัยในตัวเมือง ตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ตลอดจนทำการค้าเป็นอาชีพ ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่คนไทย ชนชาติจีน มอญ ลาว นอกจากนั้นยังมีชนชาติในทวีปยุโรป มาติดต่อเรื่องการค้าทางเรือเดินทะเลบ้าง มาแพร่ลัทธิศาสนาบ้าง และบางชาติวางนโยบายล่าเมืองขึ้น เข้ามาก่อร่างสร้างตัว และเคยถือโอกาสยึดครองที่ดินอันเป็นที่ตั้งตัวเมืองเป็นกรรมสิทธิ์ ชอบด้วยกฎหมาย ข้าพเจ้าผู้เขียนก็ประหลาดใจว่ามีการออกโฉนดยึดถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้อย่างไร บังเอิญในภายหลังเกิดมี สำนักพระคลังข้างที่ และกรมธนารักษ์ เกิดขึ้น จึงพอมีโอกาสควบคุมทรัพย์สินของแผ่นดินไว้ได้บ้าง ตามที่ผู้เขียนได้กล่าวว่า บังเอิญที่ดินของเมืองสมุทรปราการ เป็นเพียงเมืองใกล้กรุงเทพมหานคร ฉะนั้นเมืองนอก ๆ ห่างออกไป เหตุการณ์เรื่องประชาชนรุกที่หลวง ที่วัด ที่สาธารณะ คงเกิดขึ้นไม่น้อย เป็นเรื่องน่าคิดอยู่

ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นายช่างวิศวกรชาวเดนมาร์ก ชื่อ ก๊อชเช ตีเอ. มีความชอบได้ขอเช่าที่ดินราชพัสดุภายในตัวเมืองใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา มีระยะยาวเลียบฝั่งแม่น้ำ ตั้งแต่ท่ามังฆ้องสะพานดำทิศใต้จนถึงคลองวัดพิชัยสงครามทิศเหนือ ด้านกว้างจดถนนศรีสมุทร เพื่อสร้างการรถไฟ เดินระหว่างสมุทรปราการถึงกรุงเทพฯ ซึ่งชาวพื้นเมืองเรียกกันว่า "รถไฟสายปากน้ำ" เดินเลียบฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาถึงหัวลำโพงคิดเป็นระยะทางยาว ๒๕ กิโลเมตร ที่ดินอันเป็นที่ตั้งสถานรถไฟสายปากน้ำนี้ บริเวณตลาดวิบูลย์ศรี-ต่อองค์การท่าเรือตลอดบริษัทรถไฟสายปากน้ำ ซึ่งนายกอชเชตีเอ ได้รับพระบรมราชานุญาตนั้นได้เปิดเดินได้ ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ แม้จะเป็นรถไฟของบริษัทก็ยังนับว่าเป็นรถไฟสายแรกในประเทศไทย

รถไฟสายปากน้ำเดินอยู่ได้ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ ก็หมดสัมปทาน ต้องโอนกิจการทั้งหมดให้แก่รัฐบาลไทย ทางกรมรถไฟแผ่นดิน จึงเปลี่ยนเดินรถรางแทน การเปลี่ยนเดินรถรางในครั้งนั้น เป็นผลพลอยได้ของเมืองสมุทรปราการได้มีโอกาสใช้ไฟฟ้าตามสถานที่ราชการและบ้านประชาชนทั่วไปตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เป็นอันว่ารถไฟสายปากน้ำมีโอกาสเปิดเดินอยู่ได้ ๓๐ ปี

เมื่อเลิกกิจการรถไฟและเปลี่ยนเป็นรถรางแทนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นต้นมานั้น ต่อมาการเดินรถรางสายปากน้ำ รายได้ไม่พอกับรายจ่ายเลี้ยงตัวไม่รอด ประกอบด้วยกรมทางหลวงแผ่นดินสร้างถนนสายกรุงเทพฯ–ตราด ผ่านสมุทรปราการ ทางกรมรถไฟจึงให้ล้มเลิกการเดินรถรางตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา เป็นอันว่าการรถรางเปิดเดินรถเดินแทนรถไฟมาได้ ๓๔ ปี หากการรถไฟรถราง เริ่มเปิดเดินตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ จนถึงบัดนี้ยังไม่ยุบเลิกจะครบกำหนด ๑๐๐ ปี

นับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๓ พระองค์ได้ทรงสร้างเมืองสมุทรปราการไว้เป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ จนถึง พ.ศ. ๒๓๖๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงสร้างเมืองฯ ขึ้นใหม่ โดยเลื่อนออกไปให้ใกล้ปากแม่น้ำ เพราะพื้นดินงอกยื่นออกไปไกล นับเป็นเวลา ๒๐๐ ปีแล้ว

ในบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๓๖ ใกล้จะถึง ๒๐๐ ปีอีกแล้ว ข้าพเจ้าผู้เขียนเข้าใจว่า คงจะไม่สร้างเมืองเลื่อนออกไปดุจครั้งที่แล้ว เพราะสุดก้นอ่าวและถึงทะเลแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะสร้างเมืองอีก สิ่งที่รัฐบาลและประชาชนจะต้องช่วยกันสร้าง คือ "ประชาธิปไตยและความเจริญงอกงาม" แก่บ้านเมือง

ที่ตั้งสถานที่ราชการของเมืองสมุทรปราการ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงก่อสร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นใหม่ โดยเลื่อนออกไปให้ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา สำเร็จลงเมื่อพุทธศักราช ๒๓๖๕ นั้น มีพระราชประสงค์เพียงเพื่อป้องกันอริราชศัตรู ที่จะจู่โจมเข้ามารุกรานทางทะเลสะดวกขึ้น พระองค์เกรงจะกระทบกระเทือนไพร่บ้านพลเมือง และบวรพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการจัดตั้งสถานที่ราชการของบ้านเมืองจึงยังไม่มีปรากฏเป็นรูปร่าง สำหรับการปกครองบ้านเมืองให้เห็นเด่นชัด

ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกสงครามสงบ ไม่มีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ประชาชนพลเมืองที่อยู่นอกตัวเมือง จึงถือโอกาสเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและทำมาหากินกันสืบต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงปรับปรุงเมืองให้มีสภาพดีขึ้น สร้างพระราชวังขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก วัดวาอาราม เพื่อให้ราษฎรได้เข้าปฏิบัติธรรม มีความอยู่เย็นเป็นสุขตลอดมาจนสิ้นรัชกาล

ครั้นต้นรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงบ้านเมืองสืบต่อมา จัดตั้งสถานที่ราชการขึ้นในบ้านเมือง

๑. พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งที่ว่าการอำเภอเมืองและสำนักงานจังหวัดหรือศาลากลางจังหวัดขึ้น ณ ท้องพระโรงในพระราชวังสมุทรปราการร่วมกัน

๒. ทรงให้จัดตั้งที่ทำการด่านศุลกากรขึ้น บริเวณปากคลองเมือง มีหน้าที่ตรวจตราเรือสินค้าที่จะผ่านเข้าและออกระหว่างประเทศ นอกจากนี้ด่านยังมีหน้าที่เก็บเงินรายได้จากสินค้าที่จะนำเข้าและออกเป็นอัตราร้อยชักสาม(เรียกกันในครั้งนั้นว่า "แป๊ะลั่นซา" หรือ ๓ % นั่นเอง)

๓. จัดตั้งสถานีตำรวจถนนศรีสมุทรด้านใต้ต่อกับถนนหลักเมือง ข้างเคียงสถานีจัดตั้งคลีนิกแพทย์แผนปัจจุบันในความดูแลของนายแพทย์ต่างประเทศ

๔. พ.ศ. ๒๔๒๑ โปรดเกล้าให้ช่างชาวโปรตุเกส จัดสร้างการโทรเลข-โทรศัพท์จากตัวเมืองข้ามฝั่งท้ายบ้าน เดินสายเลียบแม่น้ำถึงหาดอมราในปัจจุบัน นับเป็นโทรเลข-โทรศัพท์แห่งแรกของประเทศ สำหรับติดต่อกับหัวเมืองเมื่อมีศัตรูยกทัพเข้ามา และโปรดเกล้าให้จัดตั้งการไปรษณีย์-โทรเลข-โทรศัพท์ขึ้นที่**พระที่นั่งสุขไสยาศน์**เป็นแห่งแรกของประเทศสยามในครั้งนั้น โดยมีช่างชาวโปรตุเกสเป็นนายไปรษณีย์และโทรเลข-โทรศัพท์ แม้ในบัดนี้ยังมีบุตรหลานและเหลนรับราชการอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ

เสาที่พักสำหรับเดินสายโทรเลข-โทรศัพท์ มีสายลวดโยงอยู่บนเสา ประชาชนสมัยเดิมเรียกกันว่า "สายตะแลปแก๊ป" การเรียกนี้ใกล้ความจริงเพราะภาษาอังกฤษเขาเขียน "Telegraph"

ส่วนถนนที่ปักเสานั้นประชาชนเรียกว่า "ถนนสายลวด" ถนนนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่องได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการสำรวจที่ดินอันเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ รูปรอยถนนและเสาที่ปักเดินสายลวดยังพอมีเหลือบ้างบางตอน ในบัดนี้ราษฎรคงรุกล้ำยึดครองกันหมดแล้ว ส่วนถนนทางเทศบาลไปตั้งชื่อถนนสายจากวงเวียนท้ายบ้านตรงไปโค้งโพธิ์บรรจบกับสุขุมวิทเป็น**ถนนสายลวด**คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไป

๕. โดยที่ชนชาติจีนเข้ามาทำการค้าขายติดต่อกับประเทศสยามมานานนับร้อยๆ ปีชอบการพนันจึงได้โปรดเกล้าให้จัดตั้งบ่อนการพนันทั้งโปและหวย ก.ข. ขึ้นในตัวเมือง และยังทรงให้ตั้งโรงยาฝิ่นขึ้นข้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองด้านใต้ เพิ่งมาล้มเลิกเสียเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

๖. จัดตั้งเรือนจำขึ้นบริเวณที่ดินในตัวเมืองด้านใต้ของศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหากแต่รั้วรอบไม่แข็งแรงประกอบด้วยคับแคบขยายมิได้ จึงจัดสร้างขึ้นใหม่ในที่หลวงเป็นรูป ๘ เหลี่ยม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ สมัยพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

๗. ศาลสถิตยุติธรรม เดิมตั้งอยู่ภายในพระราชวังสมุทรปราการ ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ย้ายมาปลูกสร้างใหม่ในที่ดินหลวงริมแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ สมัยพระยาชัยวิชิตฯ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

๘. ที่ว่าการอำเภอเมือง ซึ่งแต่เดิมตั้งอยู่ในพระราชวังสมุทรปราการ ได้ย้ายออกมาสร้างใหม่ในที่หลวงริมแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ สมัยพระยาชัยวิชิตฯ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

๙. ศาลากลางจังหวัด เดิมตั้งรวมอยู่กับอำเภอเมือง ในพระราชวังสมุทรปราการ ได้ย้ายออกมาสร้างใหม่ในที่หลวงริมแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สมัยพระยาชัยวิชิตฯ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

๑๐. ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พระมหากษัตริย์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งชาวต่างประเทศที่มีความรู้ความสามารถและได้แสดงผลงานถวายพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้มียศฐาบรรดาศักดิ์และปูนบำเหน็จความชอบ ชุบเลี้ยงให้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ เช่น พระยาวิชาเยนทร์ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น

เฉพาะรัชกาลที่ ๕ พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งฝรั่งชาติเดนมาร์ก คือ พระยาชลยุทธโยธิน เป็นผู้บังคับบัญชาการป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ ท่านผู้นี้ครั้งหลังสุด วันที่ ๑๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๓๖ ซึ่งตรงกับ ร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสได้นำเรือรบเข้าน่านน้ำสยามหวังเข้ายึดครองกรุงเทพมหานคร เวลาพลบค่ำ(๑๙.๔๓ น.) และฝนตก เรือรบฝรั่งเศสได้ใช้ปืนเรือยิงป้อมฯ และกองเรือรบสยาม พระยาชลยุทธโยธินได้ออกคำสั่งให้กองเรือรบสยามซึ่งมีกำลังน้อยกว่ามาก ทำการโต้ตอบ ปรากฏว่าเรือรบของสยามซึ่งทำด้วยไม้และเล็กกว่ามากชื่อ "มุรธาวสิตสวัสดิ์" เป็นเรือหัวหน้าหมู่ทำการยิงโต้ตอบปรากฏว่าถูกเรือของฝรั่งเศสชื่อ "เจบีเซ่" จมอยู่ท้ายป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ นั่นเอง

อนึ่งในการสัประยุทธ์ครั้งนั้น ปรากฏว่า พอเรือรบของสยามแผลงฤทธิ์ได้เพียงนัดเดียว กราบเรือซึ่งทำด้วยไม้ก็แตกแยกกระจาย สิ้นฤทธิ์ในบัดดล

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอนุญาตให้นายก๊อช ตี เอ ฝรั่งชาติเดนมาร์กเช่นเดียวกัน เป็นผู้บังคับการป้อมผีเสื้อสมุทร และทรงอนุญาตให้ทำการก่อสร้างการเดินรถไฟสายปากน้ำ เดินระหว่างกรุงเทพฯ – สมุทรปราการ เป็นระยะทางไกล ๒๕ กิโลเมตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ นับว่าเป็นรถไฟสายแรกในสยาม

๑๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราชนั้น ได้เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๑ มีพระชนมายุเพียง ๑๔ พระพรรษาเศษ ปรากฏว่าทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการและพระประแดง เริ่มประกาศใช้และถือเป็นระเบียบแบบแผนในทางการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๑๑ จนถึงบัดนี้

ฉะนั้น การจัดตั้งสถานที่ราชการในรัชกาลของพระองค์ตามที่กล่าวมาต้องถือปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมาอย่างแน่นอน

ตามบันทึกบทความเรื่องนี้ ข้อ ๒,๓,๔,๕,๖,๗ และ ๑๐ มิได้กำหนดวัน เดือน ปี ที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นนั้น เป็นที่เชื่อถือได้ว่า รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้นทั้งสิ้น ได้กล่าวมาแต่ต้นแล้วว่ารัชกาลที่ ๓-๔ บ้านเมืองว่างศึกลง พระมหากษัตริย์มีเวลาปรับปรุงบ้านเมืองและบวรพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ นั้น พระองค์ทรงครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นเวลายาวนานถึง ๔๒ ปี มีเวลาปรับปรุงบ้านเมืองของพระองค์ในทุกๆด้าน ที่ต่างประเทศใน พ.ศ. ๒๔๕๐ และ ๒๔๕๓ เพื่อทรงศึกษาด้านการปกครอง การทหาร เพื่อนำมาปรับปรุงประเทศสยามให้เจริญรุ่งเรือง

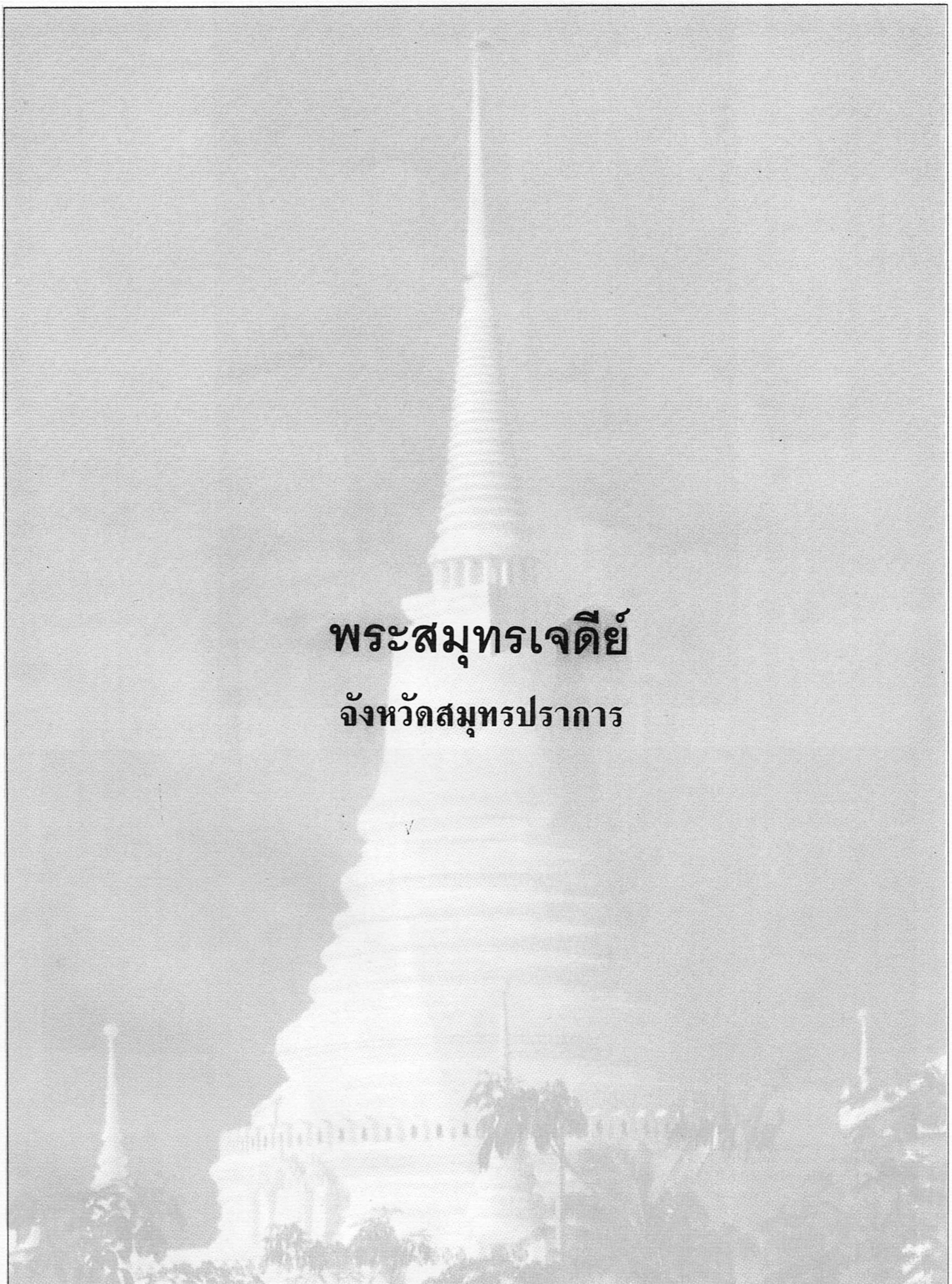
ภายในประเทศพระองค์ได้เสด็จประพาสต้นไปตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อสอดส่องทุกข์ยากของปวงชนอยู่เสมอ เฉพาะที่สมุทรปราการ พระองค์ให้สร้างพลับพลาที่ประทับไว้หลังหนึ่งสำหรับประทับแรมฤดูร้อนที่ตรอกด่าน ๒๐ ต.ค. ๒๔๓๐ และได้เคยเสด็จไปที่บ้านคนจีนในคลองตะเค็ด เข้าทำพิธีแต่งงานระหว่าง เจ้าบ่าว"ใช้" เจ้าสาว"เจิ่ง" และพระองค์ยังได้ทรงพระราชทานเงิน ๒ ชั่ง และพระราชทานน้ำสังข์คู่สมรส และเสวยพระกระยาหารร่วมกับเจ้าภาพ ก่อนเสด็จกลับพระองค์ทรงได้กลิ่นดอกไม้ข้างบ้านจีน ทรงรับสั่งว่าดอกอะไร คนจีนกราบทูลว่า "**ดอกลำเจียก**" พระองค์อุทานว่า "หอมดี" **นับว่าเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดสมุทรปราการ**

พุทธศักราช ๒๔๒๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า สนามหลวงมีบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล ขณะมีงานพระราชพิธี มีประชาชนมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก ไม่มีร่มเงาจะพักพิง ต้องตากแสงแดดรับความร้อนมีทุกข์เวทนา จึงทรงโปรดให้กรมนครบาลจัดปลูกต้นมะขาม อันเป็นต้นไม้แบบยืนต้นของไทยมีอายุยืนนาน ดำเนินการปลูกเป็นสองแนวห่างกัน

พอควร ให้ประชาชนเดินระหว่างกลางเป็นวงรี มีระเบียบดังปรากฏอยู่ในบัดนี้

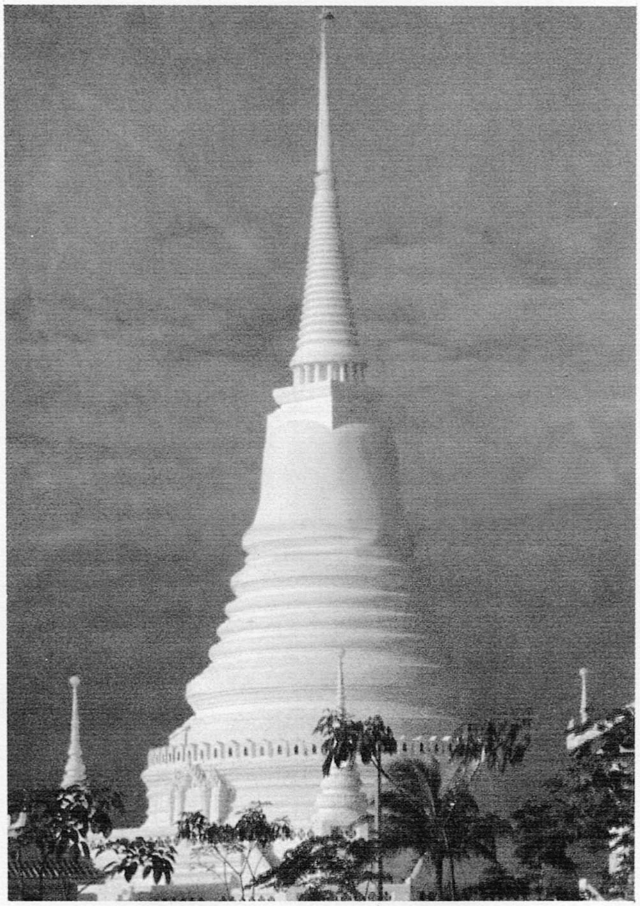
อนึ่งในพุทธศักราช ๒๔๒๘ พระองค์ได้ทรงโปรดให้ปลูกสร้างพลับพลาไม้สักสองชั้นแบบปั้นหยา มีเฉลียงรอบขึ้นบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ถนนด่านเก่า เมืองสมุทรปราการ สำหรับประทับรับอากาศหน้าเมืองพร้อมด้วยพระราชวงศ์ และรุ่งขึ้น พ.ศ. ๒๔๒๙ พระองค์ได้รับสั่งให้ผู้ว่าราชการเมืองจัดปลูกต้นมะขามสองข้างทางตั้งแต่ตัวเมืองถึงสะพานมหาวงษ์ และภายในตัวเมืองดุจดังที่ได้ทรงสร้างไว้ ณ ท้องสนามหลวง โดยที่เทศบาลเมืองมีโครงการปรับปรุงผังเมืองจะทำการขยายถนน จึงได้โค่นล้มเสียเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑ นี้เอง

ข้าพเจ้าขอจบพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช ซึ่งได้ทรงพระราชทานให้แก่เมืองสมุทรปราการไว้เพียงนี้

พระสมุทรเจดีย์

จังหวัดสมุทรปราการ

พระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ที่ตั้ง

พระสมุทรเจดีย์ ตั้งอยู่บนเกาะหาดทราย ค่อนไปทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน แต่เดิมเรือสินค้าสามารถแล่นอ้อมตัวเกาะอันเป็นที่ตั้งองค์พระสมุทรเจดีย์ได้สะดวก ฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า "พระเจดีย์กลางน้ำ" ตลอดมา ในภายหลังพื้นดินชายฝั่งของแม่น้ำได้ยื่นล้ำออกมา กระแสน้ำในแม่น้ำเกิดเปลี่ยนทางเดินไหลห่างออกไป พัดเอาดิน กรวด ทราย ที่ไหลมากับกระแสน้ำจากทิศเหนือสะสมกันมากเข้า เมื่อเป็นเวลานานปีเป็นเหตุให้ฝั่งขวาของแม่น้ำบริเวณป้อมผีเสื้อสมุทรและพระสมุทรเจดีย์ตื้นเขิน ทำให้มองเห็นองค์พระสมุทรเจดีย์ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำ ตามที่ประจักษ์แก่สายตาเราท่านในบัดนี้ ฉะนั้นคำว่า "พระเจดีย์กลางน้ำ" จึงค่อย ๆ เลือนลางไป

ความมุ่งหมาย

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประเทศสยามกับญวนเกิดผิดพ้องหมองใจกันด้วยเรื่องญวนตั้งตัวข่มขู่ หวังจะได้เขมรมาเป็นเมืองขึ้น ส่วนประเทศสยามก็เห็นว่า เขมรเคยเป็นเมืองขึ้นของเรามาก่อน ครั้น พ.ศ. ๒๓๖๒ มีข่าวเข้ามาถึงกรุงเทพฯว่า "องค์ต๋ากุน" เจ้าเมืองญวนที่ไซ่ง่อนได้ขุดคลองลัดใหญ่ ตั้งแต่ทะเลสาบเขมร จะมาออกทางเมืองผไทมาศใกล้เขตสยาม หากญวนทำสำเร็จลง อาจยกกองทัพเรือมารุกรานง่ายขึ้น รู้สึกสะดุ้งสะเทือนอยู่ พระองค์ทรงดำริว่า เมืองสมุทรปราการเดิม ที่ได้สร้างไว้สมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่ห่างไกลจากปากแม่น้ำมาก หากมีข้าศึกยกล่วงเข้ามาอาจไม่ทันท่วงที จึงทรงโปรดให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ โดยให้เลื่อนออกไปให้ใกล้ปากแม่น้ำ สำหรับเป็นด่านทางทิศใต้ต่อไป โดยได้สร้างป้อมไว้ในตัวเมืองชายฝั่งซ้าย ๔ ป้อม คือ ป้อมประโคนชัย ป้อมนารายณ์ปราบศึก ป้อมปราการ และป้อมกายสิทธิ์ กับยังได้สร้างป้อมผีเสื้อสมุทรไว้บนเกาะหาดทรายใกล้ฝั่งขวาของแม่น้ำและป้อมนาคราชบนฝั่งขวาใกล้ ๆ กันรวมเป็น ๖ ป้อม งานสร้างเมือง พ.ศ. ๒๓๖๒ แล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๓๖๕ รวม ๓ ปี

ครั้นเมื่อพระองค์ทรงสร้างเมืองสมุทรปราการเสร็จสิ้นลงแล้ว ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะแมเบ็ญจศก จุลศักราช ๑๑๘๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จประพาสเมืองสมุทรปราการโดยทางชลมารคทรงทอดผ้าพระกฐินที่วัดพิชัยสงครามเสร็จแล้วได้เสด็จทอดพระเนตรภูมิฐานของบ้านเมืองที่พระองค์ได้ทรงสร้างไว้ ทรงพระดำริว่า การที่ได้สละพระราชทรัพย์สร้างเมืองและป้อมขึ้นไว้ ก็เพื่อหวังจะให้สวัสดิภาพของชาติและบวรพุทธศาสนาร่มเย็นเป็นยอดพระราชประสงค์ จึงเห็นสมควรจะได้ให้มีอนุสาวรีย์ขึ้นไว้เป็นที่ระลึกถึงพระราชกรณียกิจ

อันนี้เพื่อให้ปรากฏพระเกียรติยศไว้ชั่วกาลนาน พระองค์ทอดพระเนตรเห็นเกาะหาดทรายเกาะหนึ่งท้ายป้อมผีเสื้อสมุทรเยื้องทิศพายัพ ทรงพอพระทัยว่าเป็นที่เหมาะแก่การประดิษฐานอนุสาวรีย์ยิ่งนัก

ทรงเริ่มงานก่อสร้าง

การสร้างอนุสารีย์ของไทยในอดีตสมัย นิยมการสร้างพระเจดีย์กันเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เป็นที่เคารพสักการะของทวยราษฎร์ทั่วไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ กับเจ้าพระยาพระคลังดิศเป็นแม่กองดำเนินการ จ้างเรือลูกค้าขนหินมาถมเกาะหาดทรายให้พื้นเกาะแน่นหนา เมื่อปราบพื้นราบและเห็นว่าสูงพ้นน้ำพอสมควรแล้วจึงมีรับสั่งให้นายช่างเอกในยุคนั้น คือกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ กับพระยาราชสงครามเขียนแผนผังรูปมหาเจดีย์ถวายทอดพระเนตรและทรงแก้ไขจนพอพระราชหฤทัยแล้ว จึงทรงเฉลิมพระนามว่า "พระสมุทรเจดีย์" ควบคู่กับนามเมืองสมุทรปราการ แต่ยังไม่มีโอกาสที่จะก่อตั้งองค์พระสมุทรเจดีย์ขึ้นในเวลานั้นเพราะยังไม่วางพระราชหฤทัยทรงเกรงว่าพื้นพระเจดีย์ที่ใช้หินถมไว้จะไม่แน่นหนาพอ จึงทรงโปรดให้ปรับปรุงพื้นฐานของเกาะให้มั่นคงต่อไป ยังมิทันที่พระองค์จะได้ทรงเห็นองค์พระสมุทรเจดีย์สมพระราชหฤทัย ก็มาด่วนเสด็จสวรรคตเสียก่อนใน พ.ศ. ๒๓๖๗ นั้นเอง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ราชโอรส ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติแทนต่อไป เป็นรัชกาลที่ ๓ แห่งราชจักรีวงศ์ทรงพระนามว่า "พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ ท้องสนามหลวงในครั้งนั้น เจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทร์ซึ่งขึ้นอยู่กับประเทศสยามในขณะนั้นได้คุมราษฎรชาวเมือง มาร่วมงานถวายพระเพลิงด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ราษฎรชาวเวียงจันทร์ ผลัดละ ๑,๐๐๐ คน ไปช่วยตัดและชักลากต้นตาลที่เมืองสุพรรณบุรี ลงมาทำรากฐานรองรับองค์พระสมุทรเจดีย์ จึงนับได้ว่าชาวเวียงจันทน์ก็ได้มามีส่วนบำเพ็ญกุศลร่วมในการวางรากฐานองค์พระสมุทรเจดีย์ในครั้งนั้นด้วย

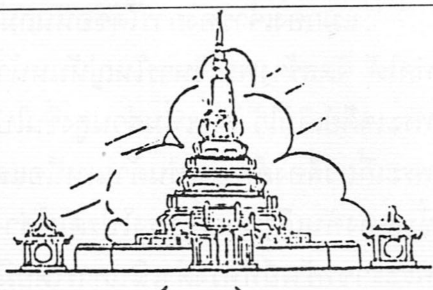
การลงมือก่อสร้างพระสมุทรเจดีย์

ณ วันอังคาร เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีกุน นพศกจุลศักราช ๑๑๘๙ ตรงกับวันที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๓๗๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาศรีธรรมราช (น้อย) กับเจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ) เป็นแม่กองจัดสร้างพระมหาเจดีย์ขึ้น เพื่อเป็นการสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระชนกนารถต่อไป

องค์พระสมุทรเจดีย์ ที่ได้ทรงให้ทำการก่อสร้างขึ้นในครั้งนี้เป็นพระเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมไม้สิบสองหาใช่รูปพระเจดีย์ที่เห็นอยู่ในขณะนี้ไม่ เสร็จงานก่อสร้างเมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ตรงกับวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๗๑ รวมเวลาก่อสร้าง ๒๑๑ วัน มีกำแพงแก้วชั้นล่างสูง ๒ ศอกคืบ ล้อมองค์พระเจดีย์ มีเก๋งจีนทั้งสี่ทิศ มุงด้วยกระเบื้องจีน ฐานเจดีย์กว้างด้านละ ๑๐ วา สูง

๙ ศอก ชั้นที่สองยาวเหลี่ยมละ ๕ วา สูง ๒ ศอกคืบ หน้ากระดานองค์พระเจดีย์สูงสุดยอด ๙ วา ๓ ศอกรวมความสูง ๑๓ วา ๓ ศอกคืบ สิ้นพระราชทรัพย์ ๑๓๓ ชั่ง ๑๐ ตำลึก ๙ บาท

งานสมโภชพระสมุทรเจดีย์

(รูป ๑)

ในพ.ศ. ๒๓๗๑ นั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จจากพระบรมมหาราชวังโดยทางชลมารค พร้อมด้วยข้าราชบริพาร ข้าราชการน้อยใหญ่ เถรานุเถระ นำด้วยขบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุ และพระปิฎกธรรม มาบรรจุไว้ที่คอระฆังขององค์พระสมุทรเจดีย์ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทำการสมโภชครั้งนั้นใหญ่ยิ่ง และยังได้ทรงตั้งสัตยาธิษฐานในการที่ทรงก่อสร้างองค์พระเจดีย์ในครั้งนี้

ความเศร้าหมองของพระสมุทรเจดีย์

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเองมีผู้ร้ายใจหยาบช้าลอบปีนขึ้นไปบนองค์พระสมุทรเจดีย์ ขุดทำลายคอระฆังลักเอาพระบรมสารีริกธาตุที่ทรงบรรจุไว้ไป เจ้าหน้าที่ผู้เฝ้าองค์พระสมุทรเจดีย์ไม่อาจสืบจับคนร้ายได้ เกรงพระราชอาญา จึงปิดความไว้ แล้วนำปูนไปปิดทับรอยขุดเสีย ตราบจนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๙๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชอนุชาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อมา นับเป็นรัชกาลที่ ๔ แห่งราชจักรีวงศ์

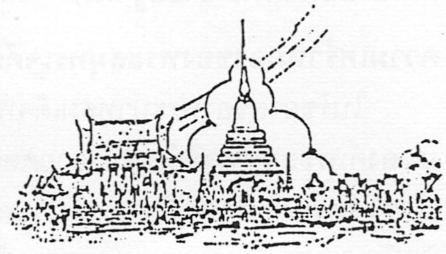
การเปลี่ยนแปลงในสมัยต่อมา

พระราชประวัติพงศาวดารกรุงเทพฯ แจ้งว่า พุทธศักราช ๒๔๐๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองสมุทรปราการ แล้วเสด็จไปนมัสการพระสมุทรเจดีย์ด้วย ทอดพระเนตรสภาพทั่วๆ ไปขององค์พระสมุทรเจดีย์ ทรงพระราชปรารภว่า องค์พระเจดีย์นี้นับว่าสำคัญมากรูปทรงต่ำเตี้ยไม่สง่างาม หากจะจัดสร้างให้สูงใหญ่ขึ้นไปอีก ชาวต่างประเทศที่เข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยาจะมองเห็นได้แต่ไกล จึงทรงหารือกับเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดีถึงเรื่องนี้ เจ้าพระยารวิวงศ์ฯ ทราบเรื่องคนร้ายลอบขึ้นขุดและลักเอาพระบรมสารีริกธาตุไปดีอยู่แล้ว เห็นเป็นโอกาสเหมาะจึงกราบบังคมทูลให้ทรงทราบในโอกาสนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรัสว่า เพราะองค์พระเจดีย์สร้างแบบรูปสี่เหลี่ยมไม้สิบสอง มีองค์ระฆังเล็กเรียวข้างปลายฐานเป็นบัวหงาย ซ้อนกันเป็นชั้นๆ ประกอบทั้งที่คอระฆังที่บรรจุพระบรมธาตุไว้ก็ไม่แน่นหนา ผู้ร้ายจึงถือโอกาสปีนป่ายขึ้นทำลายได้โดยง่าย

เมื่อพระองค์ตกลงพระทัยดังนั้นในอันที่จะสร้างมหาเจดีย์ใหม่แล้ว จึงทรงโปรดให้ช่างไปถ่ายรูปพระเจดีย์ทรงลอมฟาง ที่พระนครศรีอยุธยามาแล้วโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยารวิวงศ์

มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) และพระอมรมหาเดชผู้คุมเลขทหารปืนใหญ่เมืองสมุทรปราการ เป็นนายงาน โดยให้ทหารปืนใหญ่เป็นผู้ช่วยเหลือ

แม่กองเจ้าของการได้ซื้อหินถมพื้นเพิ่มเติม และปรับเรียบรอบเกาะที่ตั้ง โดยต่อออกไปทางทิศใต้ จัดสร้างพระวิหารใหญ่หันหน้าสู่ทะเล ส่วนองค์พระเจดีย์แบบลอมฟางนั้นได้สร้างสรวมรูปพระเจดีย์เดิมไว้ โดยเพิ่มส่วนสูงขึ้นไปอีก รวมความสูงสุดยอดทั้งสิ้น ๑๙ วา ๒ ศอกคืบ กับสร้างพระเกี้ยวสี่องค์พระแท่นด้านเหนือและด้านใต้สำหรับตั้งเครื่องบูชาด้านตะวันออกบนกำแพงแก้วชั้นสองอันเดียวกัน ทรงโปรดให้ช่างสลักแผ่นทองแจ้งประวัติการก่อสร้างจุดประสงค์ตลอดจนพระราชทรัพย์ที่ทรงดำเนินการโดยมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนชั้นหลังได้ทราบ ทางด้านใต้พระองค์ได้ทรงสร้างหอระฆังคู่หนึ่งกับหอเทียนอีกคู่หนึ่ง งานก่อสร้างทั้งสิ้นในครั้งนี้พระองค์ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ทั้งสิ้น ๕๘๘ ชั่ง

รูปที่ ๒

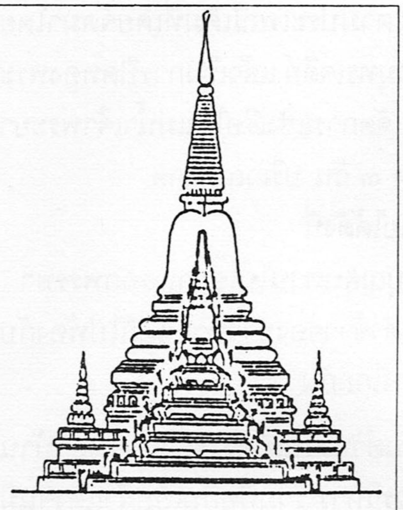
การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปลี่ยนแปลงรูปพระสมุทรเจดีย์ขึ้นใหม่ เป็นศรีสง่าควบคู่กับเมืองสมุทรปราการขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้นจึงโปรดให้สร้างวังขึ้นใหม่ เพื่อให้เป็นเกียรติเป็นศรีแก่องค์พระสมุทรเจดีย์โดยสร้างขึ้นที่ฝั่งตัวเมืองริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณด้านเหนือตลาดวิบูลย์ศรี ต่อเนื่องกับองค์การท่าเรือในปัจจุบัน วังแห่งนี้ได้พระราชทานนามในวันสมโภชพระสมุทรเจดีย์ว่า "วังสมุทรปราการ" มีพระที่นั่งสมุทาภิมุข ที่ทรงบรรทมชื่อ "สุขไสยาศน์" ที่สำหรับสนมกำนัลชื่อ "นงนารถสำราญรมย์" และมีตึกแถวสำหรับนางข้าหลวงชื่อ "สนมนิกร" โรงละครชื่อ สัณฐาคารสถาน" กับยังมีโรงทหารชื่อ "โรงศึกษาสงคราม"

การสมโภชพระสมุทรเจดีย์ครั้งที่สอง

เจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี ได้เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแทนของเดิมที่คนร้ายลักไปโดยโปรดเกล้าฯ พระราชทานฤกษ์ดำเนินการ ณ วันอาทิตย์เดือนยี่ แรม ๓ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๐๓ รุ่งขึ้นวันจันทร์เมื่อพระสงฆ์ได้รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว พอได้ฤกษ์จึงทรงบรรจุพระบรมธาตุทรงโปรดให้ยิงปืนคำนับเป็นเกียรติยศที่เรือพระที่นั่งและเรือกลไฟที่ตามเสด็จไปลำละ ๒๑ นัดทุกลำ เมื่อทรงประทับอยู่ ณ พระที่นั่ง สมุทาภิมุข ทรงโปรดให้มีละครสมโภชพระสมุทรเจดีย์ วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง พอรุ่งเช้าวันอังคารเสด็จคืนสู่พระนคร

ยกยอดพระสมุทรเจดีย์

หลังจากการสมโภชพระสมุทรเจดีย์แล้ว ๕ เดือน กิจการต่าง ๆ ที่ได้ทรงโปรดให้ดำเนินการ

รูปที่ ๓

ฝั่งพระสมุทรเจดีย์ก็แล้วเสร็จบริบูรณ์ ณ วันแรม ๙ ค่ำ เดือน ๗ ตรงกับวันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๐๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประทับที่พระที่นั่งสมุทาภิมุข รุ่งขึ้นแรม ๑๐ ค่ำ ได้ฤกษ์ พระองค์เสด็จไปยกยอดพระสมุทรเจดีย์ แล้วทรงห่มผ้าแดง เป็นเสร็จการ

ตามจดหมายเหตุกรุงศรีของสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗ ออกข่าวว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระเจดีย์สรวมรูปพระปฐมเจดีย์ไว้ให้สูงใหญ่เท่านกเขาเหินนั้นมาตรงกับจดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๓-๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่าพระองค์ได้ทรงสร้างพระเจดีย์ทรงลอมฟางสรวมองค์พระสมุทรเจดีย์เดิมไว้ตามประวัติที่กล่าวแล้วดุจภาพข้างบนนี้ เมื่อ ๒๔๐๓ พระองค์ทรงมีพระปัญญาเป็นอัจฉริยะกษัตริย์ กล่าวคือไม่ทำลายของเดิมที่มหาชนเขากราบไหว้บูชา

พุทธศักราช ๒๔๒๖ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคล วิชัยชาญเป็นแม่กองจัดสร้าง และซ่อมแซมพระวิหาร ศาลาสี่ทิศ ส่วนวิหารน้อย ๒ หลัง และศาลาที่พักหลังหนึ่งทางทิศเหนือนั้นชำรุดมาก ทรงโปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีจัดการรื้อถอนและได้ทรงโปรดให้สร้างศาลาโถง ๕ ห้องขึ้นแทนดั่งที่เห็นอยู่ในบัดนี้ รวมทั้งจัดสร้างฐานโพธิ์ไว้ข้างเคียงกัน

กาลต่อมา กรมศิลปากรได้ขึ้นบัญชีองค์พระสมุทรเจดีย์และสิ่งปลูกสร้าง อันมีพระวิหาร หอเทียน ๑ คู่ หอระฆัง ๑ คู่ ศาลาโถงฐานโพธิ์และเก๋งจีน ๑ คู่ เป็นโบราณสถานและศิลปวัตถุไว้เป็นหลักฐาน ณ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้จังหวัดสมุทรปราการเป็นผู้มีหน้าที่ดูแล บำรุงรักษาจัดงานประเพณีประจำปี ตลอดจนจัดทำบัญชีควบคุมการเงิน รับ-จ่าย รวมทั้งทรัพย์สินขององค์พระสมุทรเจดีย์ให้เป็นปัจจุบันแล้วรายงานกระทรวงศึกษาธิการทราบ

การจัดงานประเพณีประจำปี

การจัดงานนมัสการพระสมุทรเจดีย์ประจำปีนั้น จัดตั้งผู้บริหารงานเป็นรูปกรรมการ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะเทศมนตรีเมืองสมุทรปราการ ประธานสภาจังหวัด นายอำเภอพระสมุทรเจดีย์และเมือง พ่อค้าคหบดีบางท่านเป็นกรรมการ ศึกษาธิการจังหวัดเป็นเลขานุการ

การกำหนดวันงาน คณะกรรมการได้ดำเนินการจัดงานตามประเพณีเดิมที่เคยจัดมาโดยเริ่มงานวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันแห่ผ้า-ห่มผ้า องค์พระสมุทรเจดีย์ แล้วเริ่มการปิดทองพระต่อจนถึงวันแรม ๖-๗ ค่ำ พอรุ่งเช้าเวลา ๘.๐๐-๑๐.๐๐ น. จัดการแข่งเรือในแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าพระสมุทรเจดีย์แล้วเลิกงาน การจัดงานดังกล่าวจัดกันเพียง ๓ วัน บริเวณตลาด

การเลือกวันเริ่มงาน เป็นวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ วินิจฉัยได้ดังนี้

(๑) หากเลือกเอาวันกลางเดือน ๑๑ ชาวบ้านติดการทำบุญสุนทานในโอกาสออกพรรษา

(๒) ถ้าจะเลือกเอาวันกลางเดือน ๑๒ หมดเขตการปักดำข้าวของชาวนา แต่ก็ไปพ้องกับงานภูเขาทอง พระปฐมเจดีย์และงานหลวงพ่อโสธร ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกัน

งานเย็บผ้าห่มองค์พระสมุทรเจดีย์ เป็นหน้าที่ของกำนันตำบลในเมือง จะชักชวนลูกบ้านชาย-หญิง ๑๒ ถึง ๑๕ คน มารวมกันที่ศาลา ๙ ห้องวัดกลางวรวิหาร ร่วมมือกันเย็บผ้าแดงจนมีขนาดใหญ่และยาวพอกับขนาดที่ใช้ห่มองค์พระเสร็จเรียบร้อยก่อนวันเริ่มงาน

การแห่ผ้า ในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลา ๘.๓๐ น. คณะกรรมการจะจัดรถยนต์ที่ตกแต่งสวยงามประดับผ้าสีและธงทิว นำผ้าห่มสีแดงตั้งบนพานแว่นฟ้า ภายในบุษบก มีแตรวง กลองยาวเครื่องดีดสีตีเป่าอื่นๆ ตลอดจนหมวดดุริยางค์ของโรงเรียนมากมาย จัดเป็นริ้วขบวน เครื่องแต่งตัวสวยงามเพราะมีการประกวดกันด้วย เริ่มเคลื่อนขบวนจากศาลากลางจังหวัดสู่ตลาดแล้ววนกลับที่เดิม นับว่าเป็นขบวนแห่ทางบก

ต่อจากนั้น เชิญผ้าห่มแดงจากรถยนต์ ลงสู่เรือบนบุษบกซึ่งแต่งไว้สวยงามเช่นเดียวกัน การแห่ทางน้ำที่ว่านี้ ต้องมีเรือฝีพายแบบเรือแข่งลากจูงเรือองค์ผ้าให้เคลื่อนไป พวกฝีพายของเรือที่มาลากจูงเรือองค์ผ้าที่ว่านี้ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าเป็นชุดสีเดียวกันทั้งลำ มีผ้าโพกศีรษะเหมือนกันขณะลงพายพร้อมกันมีจับปี่สีซอบรรเลงขับกล่อมไปในแม่น้ำเจ้าพระยามุ่งสู่ **เมืองนครเขื่อนขันธ์**[*๑] อันเป็นนิวาสถานของสาวมอญ ช่างเป็นภาพอันน่าดูอย่างยิ่ง

เมื่อเรือขบวนแห่ผ้าเข้าถึงหน้าเมือง ขบวนเรือฝีพายชาย-หญิง ชาวมอญนครเขื่อนขันธ์แต่งกายสวยงามก็ออกมาต้อนรับคล้ายจะเป็นนิมิตรร่วมอนุโมทนาในงานการกุศลครั้งนี้ด้วย เมื่อคณะแห่ผ้าได้รับประทานอาหาร (ข้าวห่อ) มื้อกลางวันที่เตรียมไปเสร็จสิ้นแล้ว ก็ลาจากประชาชนบนฝั่งและหนุ่ม-สาวชาวรามัญที่ออกมาต้อนรับด้วยจิตใจอันหวลละห้อยต้องจำใจพายเรือกลับมุ่งสู่พระสมุทรเจดีย์ เมื่อเรือองค์ผ้าเทียบท่าเจ้าหน้าที่เชิญพานผ้าห่มขึ้นสู่องค์พระสมุทรเจดีย์ทำทักษิณาวรรตภายในกำแพงแก้วชั้น ๑-๒-๓ ตามลำดับ แล้วนำกลับลงมาวางไว้ที่ประรำพิธีต่อหน้าฝูงชนมากมาย

ครั้นได้เวลา ผู้เป็นหัวหน้าห่มผ้าจะจุดธูปเทียนพร้อมกับดอกไม้สดใส่พานลงนั่ง เทิดพาน

[*1] เมืองนครเขื่อนขันธ์ คือ "พระประแดง"

เหนือศีรษะกล่าวคำขอขมาองค์พระสมุทรเจดีย์ที่เครื่องสังเวย ตลอดจนขอศีล-พร มิให้มีเหตุเภทภัยเกิดขึ้น เมื่อเสร็จแล้วคณะห่มผ้า ๔-๕ คน ก็เริ่มไต่บันไดเหล็กถาวรสู่เบื้องบน ถึงคอระฆังซึ่งมีความสูงถึง ๒๒ เมตร คณะห่มผ้าจะต้องโหนเชือกคลี่ผ้าห่มแดงผืนใหญ่รอบคอระฆัง เท้าไม่มีที่จะเหยียบยืน ได้แต่ใช้ดันอยู่กับผิวปูนพระเจดีย์เท่านั้น ลมก็พัดแรงลำบากแก่การคลี่ผ้าโอบรอบคอระฆัง บางปี ขณะทำการห่มผ้า มีฝนตกอย่างหนัก ประกอบกับพายุแรงขอให้เรา-ท่านได้โปรดระลึกดูเถิด ถึงแม้กระนั้น เขาก็ปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยดีและปลอดภัย

ตามที่กล่าวมาแล้ว ว่าการจัดงานแต่เดิมเพียง ๓ วัน บริเวณงานอยู่ในตลาดการคมนาคมมีแต่ทางเรือ ครั้นทางฝั่งตัวเมืองเกิดถนนสุขุมวิท และฝั่งพระสมุทรเจดีย์ตัดถนนสุขสวัสดิ์ การคมนาคมทั้งสองฝั่งสะดวกขึ้น ทางฝั่งตัวเมืองจึงขยายบริเวณจัดงานออกมาถึงศาลากลางจังหวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา และขยายการจัดงานออกเป็น ๕-๗ วัน ในขณะนี้เป็นเวลาถึง ๙ วัน แต่ในสองวันสุดท้าย จัดเป็นงานกาชาดจังหวัดสมุทรปราการ

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างพระสมุทรเจดีย์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๑ แล้วในพระบรมราชวโรกาสที่พระองค์จะเสด็จทางชลมารคผ่านองค์พระสมุทรเจดีย์เช่นเสด็จไปต่างประเทศ เรือพระที่นั่งทรงจะต้องหยุดให้องค์พระมหากษัตริย์ถวายความเคารพพระสมุทรเจดีย์ก่อนทุกครั้งที่ผ่านเข้า-ออก

การถวายความเคารพที่ว่านี้ เมื่อเรือพระที่นั่งหยุดลง ผู้ว่าราชการจังหวัดฯ จะเชิญพานดอกไม้ธูปเทียน ลงเรือยนต์เล็กนำสู่เรือพระที่นั่งทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงคารวะ แล้วนำกลับลงเรือยนต์เล็กแล่นเข้าฝั่งพระสมุทรเจดีย์เชิญพานดอกไม้ขึ้นตั้งบน **แท่นบูชาทิศใต้** *๑ แล้วลงกราบ ต่อเมื่อเวลา**พระอาทิตย์ตกดิน** *๒ แล้วเจ้าหน้าที่จึงไปนำพานดอกไม้ ธูปเทียน กลับมาได้

เคยมีกฎมณเฑียรบาล ทรงประกาศใช้ กล่าวคือ "ห้ามมิให้พระราชวงศ์ที่ทรงฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไปประทับเครื่องบิน" แต่ในระยะต่อมา การคมนาคมสะดวกขึ้นมากแล้วองค์พระมหากษัตริย์จึงมิได้เสด็จทางชลมารคผ่านพระสมุทรเจดีย์จังหวัดสมุทรปราการดุจกาลก่อน

---

*๑ *ถ้ามีเรือพระที่นั่งทรงนำเสด็จไปทางทิศใด ต้องนำพานดอกไม้ธูปเทียน ถวายทางทิศนั้น*

*๒ *ตามพิธีพราหมณ์ การกราบไหว้บูชา ถวายเครื่องสังเวยใด ๆ จะกระทำได้เฉพาะที่ดวงอาทิตย์ฉายแสงอยู่เท่านั้น*

ที่ดินพระสมุทรเจดีย์

	ไร่	งาน	ตารางวา
๑. หนังสือผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ถึงสมุหนครบาล มณฑลกรุงเทพฯ ที่ ๑๑๖๑/๓๖๙๕ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๗๓ แจ้งว่า แต่เดิมพระสมุทรเจดีย์มีเนื้อที่	๕	๓	๓๖
๒. วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๗๖ นายเจียม เมืองงามขำ คหบดี ยกที่ดินข้างเคียงให้พระสมุทรเจดีย์	๔	๓	๑๘
๓. วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๙ นายเจียม เมืองงามขำ บิดา น.ส.เจิม เมืองงามขำ บุตรี ยกที่ดินให้พระสมุทรเจดีย์	๑๕	-	๖๑
๔. วันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๐๕ จังหวัดซื้อที่ดิน นายชำนิ อนุสาส์น ขายให้พระสมุทรเจดีย์	๑		
นายชำนิ อนุสาส์น ยกให้พระสมุทรเจดีย์	-	๓	๗๒
๕. วันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๐๕ จังหวัดซื้อที่ดิน น.ส.เจิม เมืองงามขำ ขายให้พระสมุทรเจดีย์	๓		
น.ส.เจิม เมืองงามขำ ยกที่ดินให้พระสมุทรเจดีย์	๑		
๖. วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๐๖ รังวัดที่งอกริมแม่น้ำ ของพระสมุทรเจดีย์	๒	๒	๖๗
	๓๔	๑	๕๔

ที่ดินที่ซื้อก็ดี และมีผู้อุทิศให้ก็ดี เป็นเขตติดต่อที่ดินเดิมอันเป็นที่ตั้งองค์พระสมุทรเจดีย์ทุกแปลง

การบูรณะซ่อมแซมองค์พระสมุทรเจดีย์

พ.ศ. ๒๔๘๕ มีพระราชกฤษฎีกา ยุบจังหวัดสมุทรปราการไปกับขึ้นกับนครบาลกรุงเทพธนบุรี และประกาศตั้งเป็นจังหวัดขึ้นใหม่เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ขณะที่ยุบจังหวัดนั้นอยู่ในระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่สอง องค์พระสมุทรเจดีย์ขาดการบำรุงรักษามานาน ข้าพเจ้าผู้เขียนรับราชการอยู่จังหวัดฯ ตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการพระสมุทรเจดีย์ในปลาย พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดได้ปรึกษากับศึกษาธิการจังหวัด ถึงเรื่องการจะบูรณะพระสมุทรเจดีย์ ศึกษาธิการจังหวัดเป็นคนใหม่ไม่ทราบเรื่องจึงเรียกข้าพเจ้าผู้เขียนเข้าปรึกษาโดยเห็นว่าเป็นคนเก่าและเคยทำงานเกี่ยวกับพระเจดีย์มานานประกอบกับหน้าที่ราชการก็เป็นผู้ช่วยเลขานุการของงานมีหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว ผลของการปรึกษาหารือเรื่องงานซ่อมแซมพระสมุทรเจดีย์ครั้งนี้ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดให้เชิญนายเจียม เมืองงามขำ คหบดีของเมือง และนายอิม ศิริจันทร์ อดีตสมุหบัญชี มาร่วมด้วยในที่สุดตกลงให้ทำการซ่อมแซมใหญ่

การบูรณะซ่อมแซมครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๔๙๑ ต้นปี นายฟุ้ง บ้านช่างหล่อธนบุรีเป็นผู้ประกวดราคาได้ ดำเนินการซ่อมแซมดังนี้

๑. พระวิหาร ซุ้มพระประธานฯ รวมทั้งองค์พระ, มหามงกุฎ (รัชกาลที่ ๔) ผนังด้านหลังรื้อกระจกสี ทาสี ประดับใหม่หมด ชุกชีพระพุทธรูป เสาวิหาร กำแพงวิหารทั้งภายนอก ภายในกระเทาะปูนของเก่าที่ชำรุดฉาบใหม่ทาสีน้ำปูนเหมือนของเดิม หน้าต่างประตู ซ่อมทั้งภายใน ภายนอกลงรักปิดทองเหมือนของเดิมตลอดจนหน้าบันพระวิหารทั้งสองด้าน ซ่อมใหม่หมด

๒. องค์พระสมุทรเจดีย์ ฐานล่างน้ำท่วมเสมอ จึงรื้อพื้นหินศิลาแลงขึ้นหมด ใช้หินอิฐหักทรายถมแล้วก็บดอัดแน่นสูง ๔๐ ซม. ลบบันไดศิลาแลงขึ้นชั้น ๒ ไป ๒ ชั้น พ้นซุ้มช้างรอบเจดีย์ ๔๐ เชือก ต้องตั้งซุ้มใหม่

กำแพงแก้วชั้น ๑ ตกแต่งใหม่หมด กระเทาะปูนของเดิมหมดแล้วฉาบใหม่ทาสีน้ำปูน องค์พระเจดีย์สูง สุดยอด ตลอดจนพระเกี้ยว ๔ องค์ ส่วนชำรุดให้กระเทาะปูนของเก่าออกหมดแล้วฉาบใหม่ทาสีน้ำปูนเหมือนของเดิม สายล่อฟ้า บันได สายไฟ ถึงส่วนยอดชำรุดเปลี่ยนใหม่หมด

๓. ศาลาโถง ๕ ห้อง เสากำแพง ซุ้มประตู หลังคา ชำรุด จัดการซ่อมแซมหมด

๔. เก๋งจีนหน้า–หลัง ซ่อมแซมผนังทั้ง ๓ ด้าน ส่วนหลังคาเปลี่ยนกระเบื้องหมด

๕. ศาลาท่าน้ำ ผุพังหมด ซ่อมไม่ได้จึงรื้อถอนหมด

๖. ซ่อมแซมหอเทียน ๑ คู่ หอระฆัง ๑ คู่ ด้านหน้าพระวิหาร

การบูรณะซ่อมแซมครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้าผู้เขียนดำรงตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอเมืองสมุทรปราการ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๗-๒๔๘๘ มีหน้าที่เกี่ยวพันกับพระสมุทรเจดีย์ด้วย เพราะขึ้นอยู่กับกรมศิลปกร กระทรวงศึกษาธิการ ครั้งมีพระราชกฤษฎีกาตั้งจังหวัดสมุทรปราการขึ้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดในปลาย พ.ศ. ๒๔๙๐ นั้น คณะกรรมการเห็นสภาพของพระเจดีย์ทรุดโทรมเพราะขาดการบูรณะมานาน ประกอบกับบ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ ๒ แม้จะทำการซ่อมมาครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ นั้นไม่ได้ขออนุญาตกรมศิลปากรตามระเบียบเพราะองค์พระสมุทรเจดีย์และสิ่งประกอบได้ขึ้นบัญชีโบราณสถานและศิลปวัตถุ เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ ตามที่กล่าวมาแล้ว อนึ่งหน้าบันพระวิหารทั้งด้านหน้าและหลังทำไว้ผิดพลาดไปจากของเดิม เมื่อซ่อมแซมเสร็จจึงรายงานกรมศิลปากร ทางกรมฯ จัดเจ้าหน้าที่มาตรวจดู เวลาล่วงมาประมาณ ๒๐ กว่าวัน กรมศิลปากรมาติเตียนจังหวัดที่ไม่ได้ขออนุญาตก่อนตามระเบียบและโดยเฉพาะหน้าบันพระวิหารทำไว้ผิดทั้งสองด้าน เกิดความเสียหาย ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงเรียกศึกษาธิการจังหวัดและข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้ช่วยขึ้นไปสอบถามและแจ้งให้ทราบเดชะบุญผู้ว่าราชการจังหวัดคนที่เป็นประธานฯ การซ่อมแซมครั้งแรกนั้น ท่านเพิ่งย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นในระยะใกล้ๆ กัน ศึกษาธิการฯ และข้าพเจ้าผู้เขียน จึงเป็นแต่รับการตักเตือน

ฉะนั้นในการที่จะทำการซ่อมใหญ่ครั้งหลังนี้ แม้ข้าพเจ้าจะลาออกจากราชการไปแล้ว ทางจังหวัดก็ยังให้ช่วยเป็นกรรมการซ่อมแซมด้วย และโดยเฉพาะการซ่อมแซมครั้งนี้มีรายการที่สำคัญหลายรายการ ข้าพเจ้าเกรงว่าจะเกิดเสียหายดุจครั้งก่อน จึงได้เล่าเหตุการณ์ครั้งที่แล้วให้ที่ประชุมฟังเพราะเป็นเวลาห่างกันเกือบ ๔๐ ปีแล้ว กรรมการชุดที่จะทำงานครั้งนี้ไม่มีใครทราบเลย ข้าพเจ้าขอให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเชิญเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้แทนกรมศิลปกรมาปรึกษาและร่วมดำเนินการซ่อมแซมครั้งนี้ด้วย เฉพาะตัวของข้าพเจ้าเองได้กราบขอร้องท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอย่าได้แต่งตั้งเป็นกรรมการควบคุมการก่อสร้างเลยเพราะวัยเกิน ๘๐ แล้ว

ในที่สุดจังหวัดฯ ได้ให้โยธาฯจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด ร่วมกันพิจารณารายการที่จะทำการซ่อมแซมองค์พระสมุทรเจดีย์ขึ้นมาเพื่อประชุมพิจารณาแล้วรายงานไปกรมศิลปากร เสนอขอผู้แทนของกรมฯ มาร่วมพิจารณาด้วย

การบูรณะซ่อมแซมครั้งที่ ๓

ตามที่จังหวัดสมุทรปราการจะทำการบูรณะพระสมุทรเจดีย์ก็พิจารณาเห็นว่าทำการบูรณะกันบ่อยครั้ง ควรได้เชิญเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรมาร่วมพิจารณา และให้ความคิดเห็นจึงทำหนังสือเชิญไปเชิญร่วมการประชุมวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๓๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ โดยที่จังหวัดได้เสนอรายการบูรณะล่วงหน้าถึงกรมศิลปากรไปพิจารณาก่อนแล้ว ฉะนั้นในการประชุมครั้งนี้ กรมศิลปากรจึงส่งเจ้าหน้าที่มาชี้แจงรายละเอียด

ต่อที่ประชุม ๔ คนคือ

๑. นายประโชต สังนุกิจ	กองโบราณคดี
๒. คุณอุไรวรรณ ตันติวงษ์	หัวหน้างานบูรณะ
๓. นายสวั่น ชัยจันดี	หัวหน้าฝ่ายประมาณราคา
๔. นายศุภชัย นาคทอง	สถาปนิกโครงการ

รายการบูรณะที่พิจารณา (ย่อ)

๑. เสริมความมั่นคง

๒. ทำผิวปูนตำใหม่

๓. สายล่อฟ้าและไฟฟ้า

รายละเอียด (ลับ) ปรากฏในรายงานการประชุมประมาณการบูรณะองค์พระสมุทรเจดีย์ (ย่อ)

ค่าของ (วัสดุ)	๕๖๐,๙๖๐
ค่าแรง	๓๕๙,๗๗๐
รวม	๙๒๐,๗๓๐
กำไร-ภาษี ๕%	๑๗๙,๕๔๒
รวมเงิน	**๑,๑๐๐,๒๗๒**

คณะผู้แทนกรมศิลปากรที่จังหวัดเชิญมาปรึกษาหารือในที่ประชุมด้วยนั้นได้ประมาณราคาปานกลางอย่างย่อไว้พอให้คณะกรรมการพระสมุทรเจดีย์ทราบเป็นการภายใน ถือเป็นเรื่องลับรวมทั้งรายการ เพื่อกีดกันมิให้ล่วงรู้ถึงผู้รับเหมาเพราะจะเกิดความเสียหายแก่ราชการ

เมื่อที่ประชุมคณะกรรมการและผู้แทนกรมศิลปากรพิจารณาและเห็นชอบร่วมกันแล้ว จึงเริ่มประกาศเรียกประกวดราคา

ตามที่เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรทำรายการย่อปานกลางไว้เป็นความลับโดยไม่ต้องการให้ล่วงรู้ไปถึงผู้รับเหมาและบุคคลภายนอกเพราะเกรงจะเกิดความเสียหายแก่ราชการ ผลของการประกวดราคา ปรากฏว่าได้แก่ช่างอยุธยา ซึ่งช่ำชองในการรับเหมาก่อสร้างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอื่นๆ มาแล้ว เสนอราคารับจ้างเหมาต่ำที่สุดเพียง ๙๐๐,๐๐๐ บาทเศษ ซึ่งต่ำกว่าราคาประมาณการของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรประเมินไว้ แม้กระนั้น คณะกรรมการยังได้เชิญช่างผู้เสนอราคาต่ำสุดมาต่อรองราคาขอให้ลดหย่อนลงบ้าง ฝ่ายช่างผู้รับเหมาก็ยินยอมลดวงเงินรับจ้างเหมาลงมาคงยังเหลือประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาทเศษ เป็นอันว่า การจ้างเหมาบูรณะองค์พระสมุทรเจดีย์ ครั้งนี้ได้ลดวงเงินจ้างเหมาลงประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาทเศษกิจการงานบูรณะองค์พระสมุทรเจดีย์จึงสำเร็จตามความมุ่งหมายทุกประการ

เกี่ยวกับองค์พระสมุทรเจดีย์ ข้าพเจ้าผู้เขียนมีความผูกพันมาตั้งแต่เป็นเด็กนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ โรงเรียนสมุทรปราการวัดกลางวรวิหาร ครูใช้ให้มัดธูปเทียน สำหรับขายควบกับดอกไม้สด กับแผ่นทองแปลวให้ประชาชนซื้อไปปิดองค์พระในงานนมัสการพระสมุทรเจดีย์เริ่มบัดนั้นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นเวรขายทองปิดองค์พระตั้งแต่วันเริ่มงาน เวลา ๖.๐๐ น. เลิกออกเวรขายเวลา ๑๘.๐๐ น. รวมเวลา ๑๒ ชั่วโมง แลกกับเบี้ยเลี้ยงคนละ ๑ สลึง (๒๕ สตางค์) ครั้นข้าพเจ้าเป็นครูมีหน้าที่ไปคุมนักเรียนขายทองตั้งแต่เช้า-เลิกเย็น ๑๒ ชั่วโมงเท่าเด็กได้เบี้ยเลี้ยง มากกว่าเด็กคือ ๒ สลึง (๕๐ สตางค์) พอได้รับการแต่งตั้งเป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองสมุทรปราการ สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีหน้าที่รับผิดชอบงานพระสมุทรเจดีย์โดยตรง จำเป็นต้องเลิกรับเบี้ยเลี้ยง กับยังรับหน้าที่พระสมุทรเจดีย์ในโอกาสที่ไปเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดอีก ๑๗ ปี ลาออกจากราชการแล้วยังได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการพระสมุทรเจดีย์อีกนาน ๒๔ ปี รวมเวลาตั้งแต่ริเริ่มงานของพระสมุทรเจดีย์ขณะเป็นเด็ก เป็นครู เป็นศึกษาธิการอำเภอ ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด ตลอดถึงขณะที่ลาออกจากราชการแล้วรวมเวลาที่คลุกคลีอยู่กับองค์พระสมุทรเจดีย์ จนสิ้น พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นเวลา ๕๖ ปี ซึ่งข้าพเจ้าขอเรียนไว้ได้ว่า "คงไม่มีท่านผู้ใดมาลบล้างสถิติของข้าพเจ้าได้"

องค์พระมหากษัตริย์เจ้าได้ทรงสร้างพระสมุทรเจดีย์ขึ้นในบ้านเกิด และข้าพเจ้าได้ช่วยงานมาด้วยความขยันหมั่นเพียรเป็นห่วงเรื่องทรัพย์สินได้เคยเสนอแก่คณะกรรมการไว้ ๒ ครั้งให้ตั้ง "มูลนิธิพระสมุทรเจดีย์" เพื่อกันทรัพย์สินจะใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ บังเอิญต้องขอพักร่างกายเพราะอายุเกิน ๘๐ ปีแล้ว เดชะบุญ คุณชวลิต เอี่ยมโอภาส ประธานสภาจังหวัดได้ดำเนินการต่อจนเกิดผลสำเร็จเป็น "มูลนิธิพระสมุทรเจดีย์" จนบัดนี้ข้าพเจ้าขออาราธนาพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ ณ คอระฆังได้โปรดประทานความผาสุกแก่ท่านผู้ประสงค์ดีแด่องค์พระสมุทรเจดีย์โดยทั่วกัน

การบูรณะซ่อมแซมครั้งที่ ๔

องค์พระสมุทรเจดีย์และอาคารต่างๆ ภายในบริเวณองค์พระสมุทรเจดีย์ ได้รับการดูแลเอาใจใส่บูรณะซ่อมแซมมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๘ นายวีระ รอดเรือง ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ได้พิจารณาเห็นว่า องค์พระสมุทรเจดีย์ พระวิหาร ศาลาทรงยุโรป หอเทียน หอระฆัง เก๋งจีน คันกันดิน รั้วรอบองค์พระสมุทรเจดีย์ รั่วด้านหน้าด้านหลังและบริเวณโดยรอบองค์พระสมุทรเจดีย์ ควรจะได้มีการบูรณะซ่อมแซมให้มีสภาพที่มั่นคงแข็งแรง เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง จึงกำหนดโครงการบูรณะซ่อมแซมเป็นครั้งใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ ซึ่งการบูรณะซ่อมแซมครั้งนี้เป็นการบูรณะซ่อมแซมครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่ผ่านมาเพราะได้ทำการบูรณะซ่อมแซมองค์พระสมุทรเจดีย์พระวิหาร อาคารประกอบต่างๆ พร้อมทั้งสร้างรั้วด้านหน้า ด้านหลัง และปรับปรุงบริเวณที่เป็นหลุมเป็นบ่อ ทำท่อระบายน้ำเรือนพักคนงานและห้องสุขา จัดระเบียบ

ภายในบริเวณองค์พระสมุทรเจดีย์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม ซึ่งในการบูรณะซ่อมแซมและการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ นั้น จะออกแบบโดยกรมศิลปากรพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมงานอย่างใกล้ชิดทุกรายการ ช่างที่จะทำการบูรณะซ่อมแซมและก่อสร้างทุกรายจะใช้ช่างที่ขึ้นทะเบียนในฐานะผู้รับจ้างเหมางานของกรมศิลปากรโดยเฉพาะ ดำเนินการตามกรรมวิธีที่กรมศิลปากรกำหนดไว้ สีที่ใช้ก็จะใช้สีปูนตำเพื่อเป็นการอนุรักษ์ของเก่าไว้

การบูรณะซ่อมแซม การสร้างรั้ว และปรับปรุงบริเวณองค์พระสมุทรเจดีย์นั้น ใช้เงินรายได้ขององค์พระสมุทรเจดีย์ดำเนินการดังนี้

๑. ทำการบูรณะซ่อมแซมองค์พระสมุทรเจดีย์ พระวิหารศาลาทรงยุโรปที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ เก๋งจีน หอเทียน หอระฆัง เป็นจำนวนเงิน ๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านห้าแสนบาทถ้วน)

๒. ทำการบูรณะซ่อมแซม ลานโพธิ์ รั้วรอบองค์พระสมุทรเจดีย์ทั้งภายในและภายนอกคันกั้นดิน และสร้างรั้วด้านหน้าแทนของเก่าที่ชำรุด ตามแบบของกรมศิลปากรเป็นจำนวนเงิน ๑,๗๙๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านเจ็ดแสนเก้าหมื่นบาทถ้วน)

๓. ทำการสร้างรั้วด้านหลังองค์พระสมุทรเจดีย์ ริมคลองป่าขนาดยาว ๑๕๙.๕๐ เมตร ตามแบบของกรมศิลปากรเป็นจำนวนเงิน ๒,๔๕๐,๐๐๐บาท (สองล้านสี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

๔. ทำการปรับปรุงบริเวณที่ดินขององค์พระสมุทรเจดีย์โดยรอบ ด้วยการถมดินบริเวณลานที่เป็นหลุมบ่อ ทำทางระบายน้ำสร้างที่พักคนงาน ห้องสุขา เป็นจำนวนเงิน ๒,๒๘๓,๐๐๐ บาท (สองล้านสองแสนแปดหมื่นสามพันบาทถ้วน)

นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากกรมศิลปากร ในการปรับปรุงศาลาทรงยุโรป ซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ด้วยการปรับปรุงผนังภายในแล้วเขียนภาพประวัติศาสตร์ในสมัยนั้นไว้รอบศาลาทรงยุโรป เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบและศึกษาอีกด้วย

ในพระบรมราชวโรกาส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาพระสมุทรเจดีย์ขึ้นไว้ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวสมุทรปราการและชาวพุทธทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าผู้เขียนขออานุภาพพระบรมสารีริกธาตุที่ทรงบรรจุไว้ ได้ดลบันดาลให้ชาวสมุทรปราการ และชาวพุทธทั้งหลายประสบแต่ความผาสุกยิ่ง ๆ ขึ้น

เหตุการณ์เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔

ในโอกาสที่ประเทศเยอรมนี อิตาลีและญี่ปุ่นซึ่งเรียกว่า "อักสะประเทศ" ฝ่ายหนึ่งกับสหรัฐอเมริกาอังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซีย ซึ่งเรียกว่า "สัมพันธมิตร" อีกฝ่ายหนึ่ง เยอรมนีหัวหน้าฝ่ายอักสะได้เดินทัพเข้าประเทศโปแลนด์อันได้ชื่อว่า "เป็นสงครามโลก" ครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๒

ส่วนกองทัพพระจักรพรรดิฮิโรฮิโต แห่งญี่ปุ่นทางภาคเอเซียถือฤกษ์ยามเอาวันจันทร์ที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ ดวงจันทร์ลับขอบฟ้าเวลา ๒๒.๐๐ น. ยกกองทัพเรือทัพฟ้า เข้าบดขยี้อ่าวเพิรลฮาเบอร์ของสหรัฐอเมริกาทางภาคมหาสมุทรแปซิฟิค จนยับเยิน กับทั้งยกกองทัพเรืออันเกรียงไกรขึ้นประเทศไทย ที่จังหวัดสมุทรปราการ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี สงขลาและนราธิวาส รวม ๘ จังหวัดเมื่อเวลา ๐๑.๐๐ น.เศษ ทั้งนี้กองทัพญี่ปุ่น ความมุ่งมาดจะเข้ายึดครองประเทศพม่า มลายู สิงคโปร์ อันเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยจะขอเดินทัพผ่านประเทศไทย เฉพาะบันทึกฉบับนี้จะขอกล่าวเพียงกองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่สถานตากอากาศ ตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการเท่านั้น เพราะบทความละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนี้ พลเอกประยูร สุคนธทรัพย์ รองปลัดกระทรวงกลาโหมและพลเรือตรี ถวิล อยู่เย็น หัวหน้ากองห้องสมุดทหารบกได้เขียนและจัดพิมพ์ไว้บ้างแล้ว

ในวันนั้นเวลาประมาณ ๒.๐๐ น. พลตำรวจ นิต รัชฎานนท์ กองเมืองสมุทรปราการ ซึ่งเคยเป็นศิษย์บ้านอยู่ใกล้กันได้ตบประตูเรียก "ครูครับญี่ปุ่นขึ้นบางปู" ข้าฯ ตื่น รู้สึกตกใจและตื่นเต้น เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยประสบมาก่อน แต่โดยที่เคยรู้ข่าวการสงครามทางทวีปยุโรปมาก่อนทางหน้าหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมาบ้างแล้วประกอบกับประเทศของเราได้เคยกระทำสงครามกับประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศสมาก่อน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงข่มจิตใจหายตื่นเต้นได้ง่ายและรวดเร็ว ขณะนั้นข้าฯ เป็นครูอยู่โรงเรียนสมุทรปราการ ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นเจ้าหน้าที่ ป้องกันภัยทางอากาศตำแหน่งยศผู้บังคับหมวด เมื่อได้ทราบดังนั้นควบคุมสติได้แล้วจึงร้องปลุกนายมงคล พ่วงพงษ์ ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ป้องกันภัยทางอากาศ เช่นเดียวกัน มียศเป็นรองผู้บังคับกองร้อย เมื่อสวมเครื่องแบบเสร็จ สิ่งที่ลืมไม่ได้คือ อาวุธปืน จับจักรยาน มุ่งหน้าสู่สถานีตำรวจกองเมืองฯ ผ่านตลาดปากก็ร้องตะโกนบอกชาวบ้าน ร้านตลาด เพื่อให้ทราบว่า "ญี่ปุ่นขึ้นบางปู" คนกำลังนอนหลับสนิทอย่างสุขารมณ์ เพราะเป็นฤดูหนาวอากาศเย็นมาก ต่อจากนั้นข้าฯ กับคุณมงคลได้ช่วยตำรวจขนอาวุธปืนเล็กยาวขึ้นรถบรรทุก "กรรมกรแก้ว" สำหรับขนปลาทูไปขายกรุงเทพฯ ของ

กำนันเฉลียว วารีดี ซึ่งเป็นศิษย์ ส่วน พ.ต.ต.เผื่อน ทองธิว ผู้กำกับ และร.ต.อ.จินดา โกมลสุต รองผู้กำกับ กำลังประชุมตำรวจในบังคับบัญชา ข้าฯ กับคุณมงคล ซุบซิบกันว่า" "ประเดี๋ยวคงได้พันตูกันแน่"

เมื่อขนอาวุธปืนขึ้นรถเสร็จจึงขอยืมเรือเร็วตำรวจ ขณะที่จะไปท่าเรือมองดูบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัด ไฟมืดอยู่ รู้ทันทีว่า ท่านคงยังไม่ทราบเหตุนึกติในใจว่า "**เหตุใดเมื่อกองกำกับตำรวจทราบข่าวด่วนสำคัญเช่นนั้นไม่รีบรายงานผู้บังคับบัญชาให้ทราบ**" ข้าฯ จึงร้องปลุกท่านเพื่อทราบ เมื่อท่านลงมาชั้นล่างแล้ว สั่งให้ข้าฯ ไปหารถบรรทุกมา ๒ คันด่วน ข้าฯ กับคุณมงคลมาคิดดูถึงเหตุการณ์ในยามนั้นว่าเจ้านายเราคงจะรวมพลพรรคไปต่อต้านกองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่นดุจตำรวจกองเมือง ผิดกันแต่ไม่มีปืนจะให้ข้าฯ ขนเท่านั้น ใจเต้นตุ๊บ ๆ ขณะเดินไปหารถบรรทุกมานึกขึ้นได้ว่า "บ้านเมืองกำลังประกาศใช้กฎอัยการศึก" เพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะไปหารถที่ไหนได้ น้ำมันก็ไม่มีขาย ประกอบกับเจ้าของรถเขาทราบข่าวเรื่องกองทหารญี่ปุ่นขึ้นบางปูเช่นนั้นใครเขาจะกล้าทิ้งบ้านช่องและลูกเมียของเขาไป บังเอิญ**เพื่อนบ้านคนหนึ่ง** (เพื่อนบ้านคือคุณเฉลียว พุฒตาล เป็นคุณพ่อของคุณดำรง พุฒตาล ข้าฯเพิ่งมาทราบเมื่อภายหลัง) เมื่อข้าฯทราบข่าวได้ร้องปลุกเขาให้ทราบว่าญี่ปุ่นขึ้นบางปูเขาพอมีน้ำมันรถอยู่บ้าง เขาคือคุณเฉลียว พุฒตาล เมื่อได้อ้อนวอนแล้วก็ยอมรับคำว่าจะไปด้วย พอไปถึงบ้านผู้ว่าราชการจังหวัดท่านร้องสั่งว่า "ครูกับคนรถช่วยขนของขึ้นรถที พูดแล้วชี้มือไปที่ของหลายอย่างห่อด้วยผ้าปูที่นอนสีขาวใหญ่โตมากรวม ๒ ห่อ แล้วนำคุณนายไปส่งบ้านกรุงเทพฯ ด้วย" ข้าฯ งงเหมือนถูกชะแลงเหล็กตีหัวสัก ๓ โป้ง ทุกข์ร้อนใจเป็นที่สุด สมน้ำหน้าตัวเองเป็นที่สุด ที่สาระแนนำข่าวมากราบทูล ข้าฯ ได้หันไปมองหน้าคุณมงคลและคุณเฉลียวเขาคงมีความทุกข์ในใจมากพอควร เฉพาะข้าฯ นึกคิดเลยไปว่า คุณเฉลียวขณะที่บ้านเมืองกำลังคับขันเช่นนั้น เขาจะทิ้งบ้านช่องลูกเมียไปได้อย่างไร และยังนึกเลยออกไปอีกว่า ถ้ายอมขนทรัพย์สินกับคุณนายเข้ากรุงเทพฯ ค่าจ้างรถ ค่าน้ำมันรถจะไปรับที่ใครขณะที่ยังยืนงงกันอยู่นั้น คุณเฉลียว พุฒตาล หันมาถามข้าฯ ว่า "ครูเอาไง?" ข้าฯ หันไปมองบนบ้านไม่ทราบว่าผู้ว่าราชการจังหวัดไปอยู่ที่ไหน ข้าฯในขณะนั้นสมมติตัวเองว่า "เป็นหัวหน้าต่อต้าน" เมื่อเห็นมีโอกาสเช่นนั้นจึงร้องบอกอีก ๒ ท่านว่า "ไปเถิด" คุณเฉลียวรีบทำหน้าที่สารถี แล้วพวกเราก็พากันหัวเราะและแยกย้ายกัน

เฉพาะข้าฯกับคุณมงคลรีบจับเรือเร็วแล่นออกไปแจ้งเรือช้างน้ำอันเป็นเรือช่วยรบของกองทัพเรือ ซึ่งจอดทอดสมอในแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าศาลากลางจังหวัดและยังขอร้องให้ป้อมผีเสื้อสมุทรแจ้งต่อถึงป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ เพื่อทราบด้วย เมื่อนำเรือเร็วตำรวจเข้าส่งแล้ว เห็นเวลาใกล้สว่าง คุณมงคล พ่วงพงษ์ แยกไปศาลากลางจังหวัดเพื่อฟังคำสั่ง ส่วนข้าฯ มุ่งตรงไปโรงเรียนสมุทรปราการ

นอกจากข้าฯ จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บังคับหมวดป้องกันภัยทางอากาศแล้ว กรมยุวชน

ทหารยังได้แต่งตั้งเป็นครูควบคุมยุวชนทหารจังหวัดสมุทรปราการอีกด้วย ฉะนั้นเมื่อมาถึงโรงเรียนนายเทพ เวชพงษ์ อาจารย์ใหญ่ได้สั่งให้เรียกระดมยุวชนทหารของโรงเรียนและยุวชนทหารสังกัดโรงเรียนในกรุงเทพฯ ซึ่งมีบ้านพักอยู่ในเขตสมุทรปราการมารายงานตัวที่โรงเรียน

ประมาณเวลา ๙.๐๐ น. มียุวชนทหารมารายงานตัวประมาณ ๒๐๐ คน อาจารย์ใหญ่จึงสั่งข้าฯ โทรศัพท์ถามไปทางกรมยุวชนทหารในกรุงเทพฯ ว่าจะให้ปฏิบัติอย่างไร? จึงได้รับทางโทรศัพท์จากพันโทย้อย ขวัญอยู่ หัวหน้าแผนกยุวชนทหาร จังหวัดพระนครว่า "เจ้ากรมยุวชนทหารมีคำสั่งว่าให้นำยุวชนทหารเข้ารวมกับกองทหารที่อยู่ใกล้ที่สุด" ในขณะนั้นกองทหารที่อยู่ใกล้ที่สุดคือโรงเรียนจ่าทหารเรือ" คือโรงเรียนนายเรือในปัจจุบัน ในขณะนั้นทหารไปฝึกภาคทางทะเลกัน คงมีทหารอยู่เพียง ๒๕ คน โดยมีนาวาตรีจำเริญ ชโลธร เป็นผู้รักษาการแทนผู้บังคับการ ข้าฯ จึงรายงานอาจารย์ใหญ่ให้ทราบ ท่านให้ดำเนินการด่วน

โดยที่กองทหารญี่ปุ่นได้ยกกองมาประจำอยู่ปากทางถนนบางปู แยกหอนาฬิกาของจังหวัด หากจะนำยุวชนทหารสู่โรงเรียนจ่าทหารเรือจะต้องพบกับกองทหารญี่ปุ่นซึ่งมีปืนเล็กยาวปืนกลและปืนใหญ่สนามประจำอยู่ครบครัน ข้าฯจึงเรียนอาจารย์ใหญ่ว่า สนามหลังศาลากลางจังหวัดกำลังเตรียมจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญประจำปี กั้นรั้วสังกะสีไว้รอบสนาม หากจะลำเลียงยุวชนทหารไปโดยเรือทางแม่น้ำ รั้วสังกะสีในสนามจะเป็นฉากกันได้ดี ฉะนั้นอาจารย์ใหญ่จึงออกปากขอยืมเรือยนต์ของอาจารย์สระ เหลืองอรุณ ทำการลำเลียงยุวชนทหาร ๒๐๐ นาย จากท่าเรือสะพานดำ ถนนมังฆ้อง เลียบแม่น้ำ ขึ้นท่าเรือ โรงเรียนจ่าทหารเรือเป็นผลสำเร็จโดยรอดพ้นจากสายตากองทหารญี่ปุ่น เมื่ออาจารย์ใหญ่และข้าฯ ได้มอบยุวชนทหารให้นาวาตรีจำเริญ ชโลธร (ผู้รักษาการโรงเรียนชุมพล) ในขณะนั้นทหารโรงเรียนชุมพลไปฝึกภาคทางทะเลกันเหลือไว้ปฏิบัติงานเพียงประมาณ ๒๕ คน

ผู้รักษาการได้ทำการประชุมยุวชนทหาร แจ้งข้อบังคับและกลไกของการที่จะตั้งรบทหารญี่ปุ่นไว้ให้ทราบแล้ว ทำการมอบอาวุธปืนเล็กยาว และกระสุนคนละ ๒๐ นัดและขอให้ฟังคำสั่งผู้รักษาการเพียงคนเดียว บรรดายุวชนทหารทั้ง ๒๐๐ นาย ที่ได้นำไปมอบผู้รักษาการโรงเรียนจ่าทหารเรือในครั้งนี้ ทุก ๆนายช่ำชองในเรื่องการใช้อาวุธปืนเล็กยาวมาก่อนแล้ว เมื่อได้นำยุวชนทหารมอบนาวาตรีจำเริญ ชโลธร ผู้รักษาการเสร็จแล้ว อาจารย์ใหญ่ต้องเดินทางกลับโรงเรียนเพราะเป็นเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก หัวหน้าส่วนราชการจะละทิ้งสถานที่ราชการหาได้ไม่ ข้าฯ จำเป็นต้องเดินทางไปส่งท่านด้วยเพราะเป็นคนท้องที่รู้จักภูมิประเทศดี แต่การเดินทางกลับโรงเรียนครั้งนี้ เรือก็ไม่มี เพราะเมื่อนำยุวชนทหารขึ้นท่าเรือหมดแล้วก็เดินทางกลับ ครั้นจะพาอาจารย์ใหญ่กลับทางถนนรถ ก็จะต้องผ่านตากองทหารญี่ปุ่นซึ่งมาตั้งอยู่ปากทางถนนบางปูบริเวณหอนาฬิกาดังกล่าวแล้ว ผู้ชำนาญทางเจ้าของท้องที่จึงจำเป็นต้องพาอาจารย์ใหญ่บุกโคลนเลนข้ามตลิ่งริมแม่น้ำมาอย่างทุลักทุเล เพราะแต่ละก้าวเท้าจมโคลนเกือบถึงเข่า ต้องถอดรองเท้า

หิ้วกัน พอบุกถึงแยกปากคลองวัดมหาวงษ์ ลึกมากถึงเอว ทั้งสองคนนักต่อต้านกองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ ต้องลุยโคลนเลนกัน เป็นที่น่าสังเวชนักจนบรรลุสะพานด่านศุลกากรและไปรษณีย์โทรเลข พอขึ้นจากชายเลนมายืนอยู่ที่ข้างต้นไม้ มีเด็กและฝูงชน ยืนอกสั่นขวัญแขวนกรณีทหารญี่ปุ่นเข้าเมือง พอเขาเห็นเราสองคนเสื้อกางเกงเปรอะโคลนเลนถึงบั้นเอว เขาประหลาดใจ บางคนทำท่าสงสัย บ้างก็หัวเราะ เราทั้งสองคนรีบลงล้างโคลนเลนออกบ้างแล้ว ไม่ยืนรอเป็นตัวตลกให้เขาดูเล่นกันอีกต่อไป พากันเดินทางสู่โรงเรียนทันที เฉพาะข้าฯ เอนตัวลงนอนบนชานหน้าโรงเรียนเพราะความอ่อนเพลียประมาณ ๕ นาที จึงลุกขึ้นขออนุญาตอาจารย์ใหญ่กลับไปดูแลยุวชนทหารที่โรงเรียนชุมพล เพราะเป็นเวลาใกล้ ๑๓.๐๐ น. แล้ว ยุวชนยังไม่ได้รับอาหารมาตั้งแต่เช้า พอเดินทางกลับถึงโรงเรียนชุมพลทหารเรือทราบว่าท่านผู้รักษาการได้ให้ทหารของกองลงงมกุ้งปลาหอยที่กองได้ดักไว้มาปรุงเป็นอาหารมื้อเช้ารวมกับกลางวัน มีกุ้งต้มเค็ม ปลาย่างจิ้มน้ำปลาหอยกระพงผัดเต้าเจี้ยวไม่ได้ใส่ใบโหระพาเพราะไม่มี ล้วนแต่เค็มๆ ทั้งนั้น ทราบว่ายุวชนทหารกินอาหารมื้อนั้นกันอย่างเอร็ดอร่อย เฉพาะข้าฯ ก็พลอยผสมโรงกับยุวชนทหารด้วย เมื่อรับประทานกันเรียบร้อยแล้ว ข้าฯได้เรียกแถวยุวชนทหารระบบหน้ากระดาน ทำความคารวะท่านผู้รักษาการฯ ที่ได้กรุณาจัดอาหารเลี้ยงในมื้อนั้น ต่อจากนั้นท่านผู้รักษาการฯได้สั่งกำหนดการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่จะตั้งรับกองทหารญี่ปุ่นที่จะเดินทัพเข้ากรุงเทพฯ

การต่อต้านของส่วนราชการอื่นๆ เป็นดังนี้

๑. ตำรวจมีกำลัง ๓ คันรถโกดัง พร้อมปืนเล็กยาวและกระสุนพอยกกำลังเกือบจะถึงสถานตากอากาศบางปูกองทหารญี่ปุ่นพร้อมอาวุธหนัก-เบา ออกมาคุมรถตำรวจไว้หมด พอเวลาล่วงเลยถึง ๑๖.๐๐ น. จึงปล่อยให้เป็นอิสระภาพและเดินทางกลับกอง

๒. ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอเมืองได้เรียกกำนันผู้ใหญ่บ้านนัดหมายประชาชนพร้อมอาวุธตามแต่จะหาได้เช่น ปืน หอก ดาบ มีด ฉมวกแทงปลา และอื่นๆ ตามแต่จะนำมาห้ำหั่นทหารพระเจ้าจักรพรรดิในวันนั้น และยกขบวนออกจากสนามศาลากลางจังหวัดมุ่งหน้าไปตั้งรับที่เชิงสะพานสำโรงฝั่งเหนือตลอดแนวถึงวัดด่านสำโรง ร่วมด้วยพลพรรคของอำเภอบางพลีและอำเภอพระประแดง

เฉพาะอำเภอพระประแดงในตอนเช้าวันนั้นนายอำเภอได้ระดมกำลังกำนัน ผู้ใหญ่บ้านประชาชนและแจ้งเหตุให้ทราบและสั่งว่า หากราษฎรคนใดไม่มีอาวุธให้ไปเอามีดพร้า หอก ดาบ ฯลฯ ในร้านตลาดได้ เมื่อเสร็จกิจแล้วปรากฏว่ามีดพร้าต่างๆ ที่ประชาชนนำเอาไปต่อต้านไม่ได้นำมาส่งคืน ๑๐๐ กว่าชิ้น จึงเป็นภาระของอำเภอชดใช้ ทราบว่ากว่าจะหมดนายอำเภอครางเบาๆ ว่าเข็ดแล้ว

ได้กล่าวมาแล้วว่ากองทัพพระจักรพรรดิได้ยกพลขึ้นบกทางภาคใต้ของไทยอีก มีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี ชุมพร นครศรีธรรมราช ปัตตานี สงขลา และนราธิวาส บรรดา

ข้าราชการ ทหารตำรวจ ยุวชนทหาร และราษฎรทุกหมู่เหล่า ได้คว้าอาวุธเข้าทำการต่อต้านกับกองทัพญี่ปุ่นอย่างสุดชีวิต ทั้งนี้ตามคำสั่งและการเรียกร้องของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก่อนเวลาที่ญี่ปุ่นจะบุก และยังแจ้งว่าห้ามทิ้งเมืองหากสู้ไม่ได้ "ให้เอาไฟเผาเมืองเสีย" ดังนี้ นอกจากนั้นยังมีการปลุกใจโดยการสนทนาของ "นายมั่นชูชาติ กับนายคง รักไทย" ท้ายรายการข่าวทุกคืน ฉะนั้นคณะต่อต้านฝ่ายไทยซึ่งเสียเปรียบทั้งด้านอาวุธยุทธภัณฑ์และกำลังพลจึงพากันล้มตายอย่างน่าสังเวช

เฉพาะที่สมุทรปราการได้สังเกตเห็นทหารญี่ปุ่นออกเดินพร้อมอาวุธเบาเป็นหมู่ ๆ แจกใบปลิวพิมพ์ด้วยกระดาษหลายสีแจกราษฎรตามหมู่บ้านและตามสวนใกล้ ๆ ถนนสุขุมวิท ข้อความในใบปลิวมีว่า "รัฐบาลของพระเจ้าจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นได้ทำความตกลงกับหลวงพิบูลสงครามแล้วว่าจะขอเดินทัพเข้าประเทศไทย" เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่ได้เก็บใบปลิวเหล่านั้นไว้ให้ได้ดูกัน ตามปรกติสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์จะเปิดเฉพาะภาคเช้า และภาคค่ำแต่ในวันนั้นเปิดตลอดทั้งวัน ข้อความมีแต่ห้ามขายสินค้าเกินราคาควบคุมและเพลงปลุกใจตลอดทั้งวัน

พอจะใกล้เวลา ๑๘.๐๐ น. วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ประกาศว่า "ฟังข่าวสำคัญ กองทหารญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยได้ทำความตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่นแล้ว ฉะนั้นให้ประชาชน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ตั้งอยู่ในความสงบ"

การประกาศครั้งนี้ เฉพาะจังหวัดสงขลาโชคร้ายที่สุดไม่ทราบประกาศของรัฐบาล จึงทำการต่อต้านกับทหารญี่ปุ่นจนรุ่งเช้าจึงหยุด เป็นเวลาต่อต้านนานที่สุดถึง ๒๔ ชั่วโมง คณะต่อต้านต้องล้มตายลงมาก

การเคลื่อนไหวทางสมุทรปราการ เมื่อรัฐบาลออกข่าวแล้วเวลา ๑๘.๐๐ น. กองทหารญี่ปุ่นก็เคลื่อนพลตามถนนสุขุมวิทกรุงเทพฯ ยุวชนทหาร ๒๐๐ นายได้รับการปลดปล่อยเกือบ ๒๐.๐๐ น. พร้อมด้วยความอิดโรย

ความจริงเรื่องกองทัพสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นบุกประเทศไทยนี้ข้าพเจ้ายังกล่าวไว้ไม่สิ้นขบวนความ จึงขอทบทวนดังนี้

เมื่อข้าพเจ้าทราบข่าวว่า "ญี่ปุ่นเข้าประเทศไทย" นั้นโดยที่ข้าฯ ได้เคยผ่านข่าวสงครามโลกมา ๒ ครั้งแล้ว คือ ประสบสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้งหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งคือศึกไทยกับฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ต่อมาถึงครั้งที่ ๓ อันต่อเนื่องทางทวีปยุโรป และต่อมาถึงที่กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในครั้งนี้

ฉะนั้นเมื่อทราบข่าวว่ากองทัพญี่ปุ่นบุกไทยครั้งนี้แล้ว ข้าฯข่มจิตใจได้รวดเร็ว ปลุกเพื่อนคู่หู

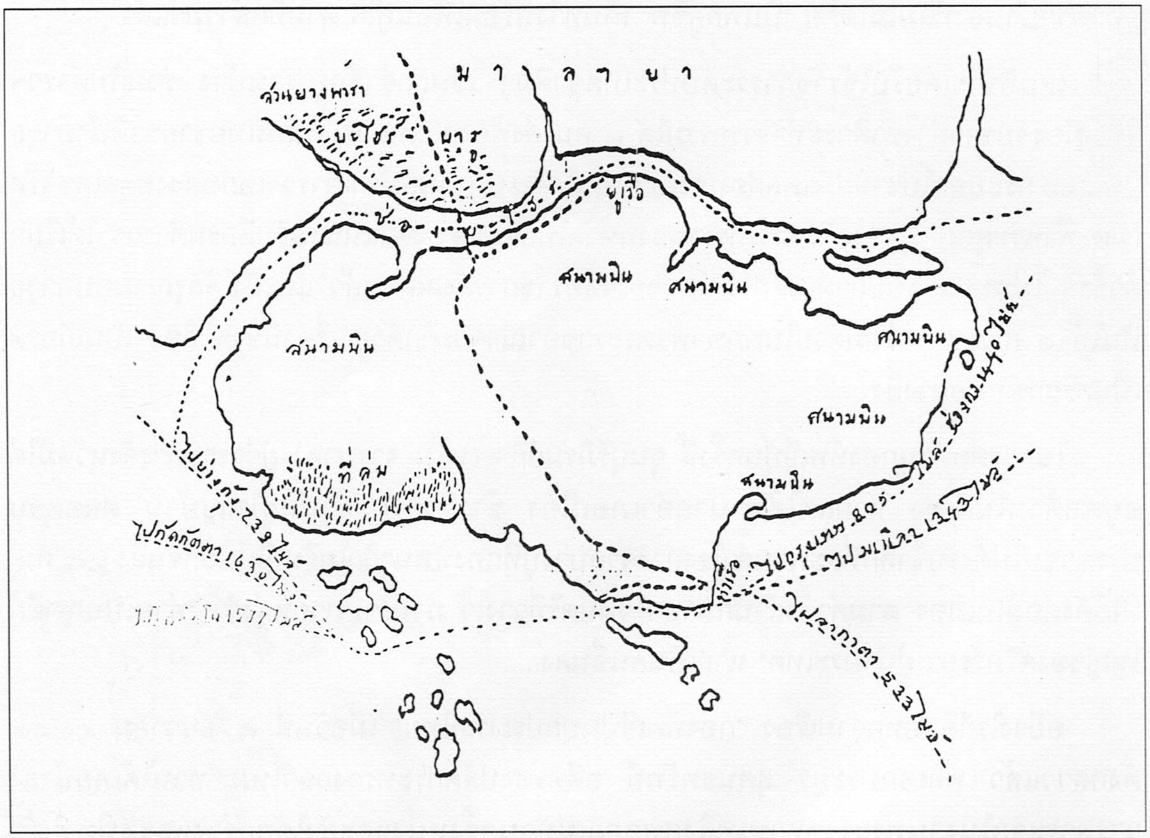
แล้วรีบแต่งตัวกราบพระบูชา แล้วเข้ากราบเท้ามารดา บอกภรรยาให้ดูแลแม่ บุตรให้ดี ก่อนที่จะออกจากบ้านสิ่งที่ลืมไม่ได้คือ "ปืนพกคู่ชีพ" เดินทางพร้อมเพื่อนคู่ใจ ตามที่กล่าวมาแล้ว

โดยที่ข้าฯเคยรับใช้ราชการระดับประเทศชาติมา เช่นถูกข้าศึกรุกรานบ้าง ร่วมกับตำรวจกองเมืองจับชาวต่างชาติกระทำจารกรรมได้ ๓ คน ส่งฟ้องศาลทหาร จับคนไทยขายชาตินำอาวุธปืน ๑๑๖ กระบอกไปขายฝรั่งเศสก่อนสงครามอินโดจีน เป็นเหตุให้พลตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส (มัด พึ่งพระคุณ) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้เรียกตัวข้าฯ ไปพบและสอบถามเหตุการณ์ที่ช่วยเหลือราชการดังกล่าวแล้ว และยังได้กรุณามอบอาวุธปืนให้ ๑ กระบอกพร้อมด้วยใบพกพาทั่วพระราชอาณาจักรอีกด้วย เรื่องนี้ข้าฯ ถือว่าเป็นเกียรติเป็นศรีแก่ข้าฯ อย่างยิ่ง

ในการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นครั้งนี้ ขุนบุรีภิรมย์กิจ (พริ้ม จารุมาศ) ผู้ว่าราชการจังหวัดมิได้อยู่ต่อต้านในเมือง หากแต่ได้พานายอำเภอเมือง ข้าราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนประชาชนไปตั้งรับข้าศึกที่สะพานสำโรงห่างจากบางปูที่กองทัพนาวิกโยธินญี่ปุ่นยกขึ้นถึง ๑๘ กม. มิได้ตั้งต่อสู้ในเมือง ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่วางไว้ มาทราบภายหลังว่า "ท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ของศรีภรรยา ผู้นำประเทศ" หากเป็นคนอื่นคง.....

อย่างไรก็ดี บทความเรื่อง "กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย" เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ดั่งกล่าวแล้ว พลเอกประยูร สุคนธทรัพย์ อดีตรองปลัดกระทรวงกลาโหม ท่านได้เคยนำลงวารสารแจกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณแม่ท่านครั้งหนึ่งและยังได้ยกร่างและตีพิมพ์เข้าห้องสมุดทบ.อีกด้วย

เกาะสิงคโปร์ : ขณะที่ยังรวมกับประเทศมาลายา

เหตุผลที่กองทัพญี่ปุ่นจำต้องขอผ่านไทยในสงครามโลกครั้งที่ ๒

ญี่ปุ่นได้ร่วมกับเยอรมันและอิตาลีรบกับพันธมิตรทางยุโรป เยอรมันกับอิตาลีมอบให้ญี่ปุ่นทำงานทางเอเซียอยู่ชาติเดียว เมื่อกองทัพเรือญี่ปุ่นบดขยี้เพิร์ลฮาเบอร์ของสหรัฐฯจนแหลกลานแล้ว จึงเริ่มขึ้นประเทศไทยเพื่อไปบดขยี้เกาะสิงคโปร์อันเป็นฐานทัพอังกฤษโดยผ่านไทยลงไปข้ามทางช่องแคบยะโฮบารู ส่วนเขี้ยวเล็บของอังกฤษบนเกาะสิงคโปร์นั้น มีปืนใหญ่ประจำสนามบินมากมาย หันปากกระบอกออกทางทะเลทุกกระบอก หันซ้าย-ขวาหาได้ไม่ ญี่ปุ่นรู้ฐานทัพอังกฤษมาก่อนเป็นอย่างดี ญี่ปุ่นจึงโจมตีและยึดเกาะสิงคโปร์ได้ใน ๑๔ วัน ทั้งๆ ที่อังกฤษคุยไว้นักหนาว่ากองทัพประเทศใด ๆ จะตีสิงคโปร์ให้แตกได้จะต้องเสียเวลาเกิน ๙๐ วัน

อนึ่งประเทศไทยเป็นประเทศอู่ข้าวอู่น้ำหากญี่ปุ่นต้องทำสงครามเนิ่นนานออกไปกองทัพของตนก็ทนอยู่ได้

ชาวบ้านบางระจัน กลับชาติมาเกิดที่สมุทรปราการ

เมื่อต้นเดือนมกราคม ๒๕๓๕ ข้าพเจ้าได้พบหัวข้อเรื่องข้างบน จากหนังสือสกุลไทยเล่มประจำวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๓๔ รู้สึกตื่นเต้นและดีใจมากที่ปากน้ำบ้านเรามีวีรบุรุษเชื้อสายชาวบ้านบางระจันมาร่วมเชื้อสายด้วย ตาลีตะลานอ่านบทความต่อไป แท้ที่จริงคือเรื่อง กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ นั่นเอง ซึ่งข้าฯ ได้เขียนขึ้นไว้ดังกล่าวข้างต้น มาทราบภายหลังว่าคุณหนหวยได้เค้าเรื่องมาจากบทความที่พล.อ.ประยูร สุคนธทรัพย์ และบันทึกของข้าฯ ซึ่งพล.อ.ประยูร ได้จัดพิมพ์เพื่อบรรณาธิการแขกเหรื่อที่มาร่วมงานฌาปนกิจศพคุณแม่ของท่าน ที่วัดโสมนัสวรมหาวิหารร่วมกับบทความของคุณสุวรรณ รื่นยศ (อดีตอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์) ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นบุกไทย ท่านดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองสมุทรปราการ บทความที่ปรากฏในหนังสือสกุลไทย ทั้งตอนที่ ๑ และที่ ๒ ท่านแสดงเป็นตัวนายโรงเอกหรือพระเอกอะไรทำนองนั้น ท่านเป็นนายอำเภอหนุ่มอายุเพียง ๒๙ ปี

ส่วนข้าฯ ในขณะนั้นอายุปาเข้าไปถึง ๓๔ ปี (ความจริงถือได้ว่ากำลังฉกรรจ์ ว่าเข้านั่น) มาปรากฏว่าเป็นสะเก็ดชาวบ้านบางระจันเอาตอน ๓ ใกล้จะจบเต็มทีแล้ว คุณหนหวยไม่ได้จัดว่าจะเข้าอันดับใด หากแต่ข้าฯ ได้จัดอันดับของตัวเองว่าเป็นพระรองมีบทบาทเพียงเล็กน้อยห่างไกลจากชาวบ้านบางระจัน เช่น นายแท่น นายดอก นายเหม็นฯลฯ หลายโยชน์ ไม่โลดโผนและมีจุดเด่นอย่างคุณสุวรรณ รื่นยศ แม้แต่น้อย

อย่างไรก็ดี เหตุการณ์ใกล้กับที่กองทัพญี่ปุ่นบุกไทยครั้งนั้น มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ อันเกี่ยวกับประเทศชาติ ที่ข้าฯ ได้แสดงบทบาทไว้มากพอที่จะอวดชาวบ้านหรือลูกหลานได้เป็นอย่างดี

ข้าพเจ้าขอจบคำโอ้อวดอันโง่ ๆ ไว้เพียงนี้

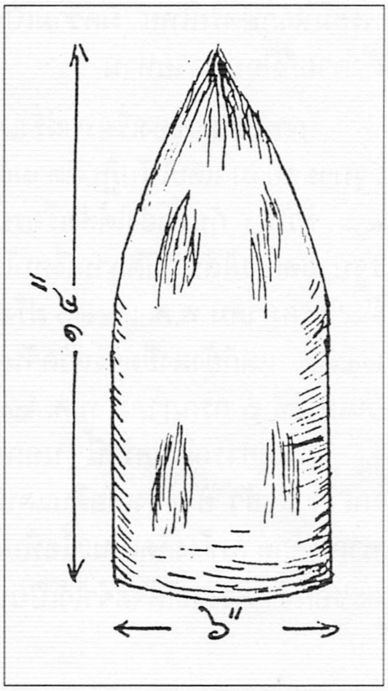
ประเทศสยาม ได้เสียดินแดนให้แก่ชาติมหาอำนาจรวมทั้งสิ้น ๑๑ ครั้ง

เฉพาะครั้งที่ ๗ ประเทศสยามชอกช้ำมากที่สุด กล่าวคือ เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ จุลศักราช ๑๒๕๕ เบญจศก ร.ศ.๑๑๒ นับเป็นครั้งที่ยิ่งใหญ่ ประเทศสยามได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงคิดเป็นเนื้อที่ทั้งหมด ๑๔๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตรให้แก่ฝรั่งเศสตามสัญญาผูกมัด ซึ่งทำระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ คือดินแดนที่เป็นประเทศลาวทั้งหมด ตลอดจนอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นของประเทศสยามมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๖ ซึ่งขึ้นอยู่กับไทยมาครบ ๓๐๐ ปีพอดี นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังปรับรัฐบาลสยามอีก ๒ ล้านแฟรงค์ (ประมาณ ๑ ล้านบาท) เป็นค่าเสียหายที่ทำให้ฝรั่งเศสเสียเวลาที่ต้องมารบกับไทย เพื่อเป็นการประกันว่า ไทยจะต้องปฏิบัติตามสัญญา นอกจากนั้นฝรั่งเศสยังได้เรียกเงินมัดจำอีก ๓ ล้านบาททันทีด้วย และพร้อมกันนั้นยังได้ส่งกองทหารมายึดจังหวัดจันทบุรีกับจังหวัดตราด ไว้อีกนานถึง ๑๕ ปี ทั้งๆ ที่ไทยได้ปฏิบัติตามสัญญาอย่างครบถ้วนตั้งแต่แรก นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่แสนสาหัสที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกระทั่งเจ้านายฝ่ายในต้องขายเครื่องแต่งตัวเพื่อนำเงินไปทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นค่าปรับ เพราะเงินในท้องพระคลังมีไม่พอ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล พระธิดาในสมเด็จกรมพระยาดำรงราชนุภาพทรงเล่าว่า ตอนที่จะนำเงิน ๓ ล้านบาทไปให้ฝรั่งเศสนั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงต้องนำเงินในถุงแดงออกมาใช้ เงินถุงแดงนั้น เป็นเงินพระคลังข้างที่ส่วนหนึ่ง สมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงค้าสำเภาได้กำไร ทรงโปรดให้เก็บไว้ ซึ่งพระองค์ได้ทรงตรัสไว้เล่นๆ ว่า "จะเก็บไว้กู้บ้านไถ่เมือง" ซึ่งก็น่าประหลาด ที่ได้ใช้กู้บ้านไถ่เมืองจริงๆ กรณี ร.ศ.๑๑๒ นี้ไม่มีสาเหตุอะไร นอกจากฝรั่งเศสได้รุกล้ำดินแดนไทยไปเฉยๆ กองทหารของไทยก็ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีเยี่ยม ตัวอย่างเช่น การรบที่แก่งสะดำ (ในแก่งลีผี) จับทหารฝรั่งเศสและทหารญวนได้ ๑๙ คน เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ และพระยอดเมืองขวาง (ต้นสกุลยอดเพชร) เจ้าเมืองคำมวนได้ทำการต่อสู้ และฆ่าทหารฝรั่งเศสทหารญวน ๑๓ คน ที่แก่งเจ๊ก เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๓๖ แต่ในที่สุดพระยอดเมืองขวางก็ต้องติดคุก เพราะฝรั่งเศสบังคับให้ไทยตั้งศาลผสมขึ้นพิจารณาคดี โดยมีตุลาการของฝรั่งเศสมากกว่าของไทย จึงตัดสินเอาพระยอดเมืองขวางจำคุกจนได้ ไทยแสนจะชอกช้ำ

นอกจากนั้นยังมีการรบทางเรือที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา กล่าวคือในตอนเย็นของวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ.๑๑๒) ซึ่งฝ่ายไทยอยู่ในฐานะลังเลใจ และลำบากในการตัดสินใจไม่น้อย เนื่องจากวันเดียวกันนั้น เป็นวันกำหนดการเสด็จมาถึงของอ๊าซดุ๊คฟรานซิสเฟอร์ดินานยุพราชแห่งออสเตรียจะเดินทางมาถึงอ่าวไทย เพื่อเยือนประเทศสยาม และประกอบกับในตอนเย็นวันนั้นมีฝนตกพรำตลอดจนค่ำ เรือรบฝรั่งเศส ๒ ลำ อันมีเรือสินค้าของญวนซึ่งเคยเดินทาง

มาทำการค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับไซ่ง่อน ชื่อ "เจ บี เซ" (J B SAY) เป็นเรือนำร่อง ถือโอกาสแล่นสวมรอยเข้ามา ทำให้เป็นการยากที่ทหารไทยจะพิสูจน์ให้แน่นอนได้จึงลังเลใจอยู่ เรือรบฝรั่งเศสทั้ง ๒ ลำ จึงรอดพ้นจากการยิงของป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ เข้ามาได้ คงถูกยิงแต่เรือนำร่องลำแรก เจ บี เซ เกยตื้นอยู่บริเวณหาดทรายท้ายป้อมฯ นั่นเอง ในขณะที่เรือนำร่องแล่นนำเรือรบฝรั่งเศสอยู่นั้น พระยาชลยุทธโยธิน ชาวเดนมาร์ก เป็นผู้บังคับการป้อมพระจุลฯ ได้ออกคำสั่งให้ปืนเรือรบไทยยิงสะกัด ปืนป้อมทำการยิงออกไปบ้างแต่ไม่ได้ผล จึงเป็นอันว่า ปืนของเรือรบไทยที่ชื่อ "มุรธาวสิตสวัสดิ์" เป็นเรือหัวหน้าหมู่มีปืนประจำเรือขนาด ๗๐ ปอนด์ ได้ทำการยิงไปยังเรือนำร่อง เจ บี เซ ของฝรั่งเศสตามคำสั่งของผู้บังคับการเพียงนัดเดียว ดาดฟ้าและกราบของเรือรบไทยซึ่งทำด้วยไม้ ทนความแรงของปืนไม่ได้ จึงเกิดชำรุดเสียหายลง เป็นอันว่า เรือรบของไทยแผลงอิทธิฤทธิ์ได้เพียงนัดเดียวและเป็นนัดสุดท้ายเป็นผลทำให้เรือนำร่อง เจ บี เซ ของฝรั่งเศสอับปางและเกยตื้นอยู่ที่หาดทรายปากแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้ป้อมพระจุลจอมเจ้าเกล้าฯ นั่นเอง ครั้นวันรุ่งขึ้นทหารเรือไทยได้ลงไปตรวจดูเรือ เจ บี เซ ที่เกยตื้น ได้พบลูกปืนของเรือรบไทย ทะลุลำเรือ เจ บี เซ เข้าไปอยู่ในกองพัสดุใต้ท้องเรือ จึงได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่กองประวัติศาสตร์ทัพเรือไทยจนบัดนี้

รูปร่างลักษณะลูกกระสุนปืนเรือรบไทยมุรธาวสิตสวัสดิ์ ใช้ปืนประจำเรือกระสุนขนาด ๗๐ ปอนด์แผลงฤทธิ์เอาเรือนำร่องฝรั่งเศส เจ บี เซ ทะลุ อับปางเกยตื้นหาดทราย ท้ายป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ

ต้นกรุงรัตนโกสินทร์และปลายกรุงศรีอยุธยา กระสุนปืนใหญ่ทั้งบก-เรือ มีรูปพรรณสัณฐานทรงกลม เป็นแบบของชาวฮอลันดา โปรตุเกสและญี่ปุ่นที่ส่งเข้ามาขายในประเทศไทยในสมัยไทยมีการทำสงครามกับพม่า เชียงใหม่ เวียงจันทร์ ญวน เขมร จนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาในปลายรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงเปลี่ยนเป็นทรงปลายแหลมดั่งในภาพ ทั้งนี้มีปรากฏตัวปืนที่ใช้และกระสุนที่ป้อมแผลงไฟฟ้า อำเภอพระประแดงซึ่งรักษาไว้จนทุกวันนี้ ส่วนลูกปืนทรงกลมที่เคยใช้อยู่แต่เดิมนั้นแทบจะไม่มีอยู่ (ขณะนี้ใช้ทุ่มน้ำหนัก) หากแต่บริเวณป้อมแผลงไฟฟ้า พระประแดงยังพอมีอยู่

กระสุนปืนที่เรือรบไทย "มุรธาวสิตสวัสดิ์" ยิงเรือนำร่อง "เจ บี เซ" ของฝรั่งเศส ลูกนี้ ข้าพเจ้าผู้เขียนเพิ่งไปพบเมื่องานวันเด็ก เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๒๘ เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ทหารเรือ ห้องสรรพาวุธ หน้ากองโรงเรียนนายเรือปัจจุบัน

ในการสัปยุทธกันครั้งนั้น เรือรบไทย นอกจากเรือมุรธาวสิตสวัสสดิ์ อันเป็นหัวหน้าฝูงแล้ว ยังมีเรือบริวารอีกหลายลำ แต่เล็กกว่า และทำด้วยไม้ทุกลำ

อนึ่งเมื่อเรือรบฝรั่งเศส ๒ ลำ ซึ่งรอดพ้นจากการยิงของป้อมพระจุลฯ และหมู่เรือปืนไทยแล้ว ถือโอกาสแล่นล่วงเลยเข้ามาได้ ขณะใกล้ถึงระยะปืนป้อมผีเสื้อสมุทรหน้าเมืองจะทำการยิงได้ หากแต่มิสเตอร์ก๊อช เช ตี เอ ผู้บังคับการป้อมห้ามไว้ หากแต่ให้ยิงสลุต (คำนับ) จงสงสัยว่าเป็นเรือเสด็จของยุพราชของออสเตรีย หรืออย่างไรไม่ทราบ ทหารไทยเห็นปืนเรือรบฝรั่งเศสยิงกระสุนจริงเข้าใส่ ทหารไทยล้มตาย หลายคน จึงแสดวความโกรธแค้น จะรุมทำร้ายนายก๊อช เช ตีเอ ฝรั่งชาติเดนมาร์ก นายก๊อช เชเกิดความกลัวจึงรีบลงเรือเร็วหนีข้ามฟากแม่น้ำมาฝั่งตัวเมือง พาครอบครัวหนีขึ้นรถไฟสายปากน้ำเข้ากรุงเทพฯ

นายก๊อช เช ตี เอ เป็นวิศวกรชาวเดนมาร์ก เข้ามาอยู่ในประเทศสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บังคับการป้อมผีเสื้อสมุทร ภายหลังมีความชอบได้รับอนุญาตให้จัดสร้างรถไฟสายปากน้ำเดินถึงกรุงเทพฯ นายก๊อช เชได้ดำเนินงานก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๔ แล้วเสร็จต้น พ.ศ.๒๔๓๖ และเปิดเดินได้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวต่างชาติทั้งในทวีปยุโรปและอาเซียส่วนมากเป็นผู้มีสติปัญญา เข้ามารับราชการ ก่อให้พระมหากษัตริย์ไทยทรงโปรดปราน ถึงกับแต่งตั้งยศฐาบรรดาศักดิ์ให้สูง ๆ มากมาย ทหารชาติโปรตุเกส ทหารฮอลันดาได้อาสาเป็นช่างปืนประจำกองทัพไทยก็หลายครั้ง แต่ส่วนมากเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะประเทศสยามได้ทำสงครามกับประเทศใกล้เคียงมานานนับเป็นเวลาต่อเนื่องกันเมื่อรวมแล้วเห็นจะใกล้ร้อยปี ชาวต่างชาติดังกล่าวบางคนทำงานให้แก่ประเทศสยามจนเป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์ไทย มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายเลยถวายตัวเป็นข้าช่วงใช้แก่ประเทศสยามจนตัวตายก็มีอยู่หลายท่าน

การเข้ามาของเรือรบฝรั่งเศสทั้งสองลำนี้ ยังความโกลาหลแก่ไทยเราไม่น้อย ทำการขู่เข็ญรัฐบาลสยาม และให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข แล้วแต่เขาจะพอใจตั้งขึ้น กับบังคับให้ตอบรับภายในเวลา ๔๘ ชั่วโมง กับทั้งยังได้ส่งเรือรบมาปิดอ่าวไทย ๘ ลำ เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ รัฐบาลสยามได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในสัญญาจนเสร็จสิ้น ด้วยความขมขื่นใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ฝรั่งเศสจึงยอมถอนเรือรบที่ปิดอ่าวออกไปเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ แต่ก็ยังคงยึดจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดไว้อีกนานถึง ๑๕ ปี เพิ่งจะมาคืนให้เมื่อวันเสาร์ที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐

เหตุการณ์ในครั้งนี้ นอกจากประเทศสยามจะต้องถูกปรับเป็นเงินทองให้แก่ฝรั่งเศสอย่างมหาศาลแล้ว ยังต้องเสียดินแดนไปอย่างย่อยยับเป็นประวัติการณ์ กล่าวคือ ประเทศลาวทั้งหมด อาณาจักรล้านช้างคิดเป็นเนื้อที่ ๑๔๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร เหตุการณ์ครั้งนี้ ประเทศสยามแสนที่จะชอกช้ำ ควรจะได้จดจำไว้เป็นบทเรียน ตราบใดที่เรายังไม่มีกองทัพที่เข้มแข็ง

๒๖ ก.ค. ๒๘

ตำนานพระแก้วมรกต

พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต มีเรื่องราวในหนังสือตำนานโบราณ แต่งเป็นภาษามคธไว้ เรียกชื่อว่า "รัตนพิมพวงศ์" เล่าเรื่องเดิมของพระพุทธรูปแก้วมรกตพระองค์นี้ มีเนื้อความในเบื้องต้นว่าพระมหามณีรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ เทวดาสร้างถวายพระอรหันต์องค์หนึ่งนามว่า "พระนาคเสนเถร" ในเมืองปาตลีบุตร จึงพระนาคเสนเถรเจ้า ผู้เป็นพระอรหันต์ อันมีฤทธิ์สำเร็จด้วยอภิญญา ได้อธิษฐานอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ประดิษฐานอยู่ในพระองค์ของพระมหามณีรัตนปฏิมากร ๗ พระองค์คือ ในพระโมลี พระองค์ ๑ ในพระนลาตพระองค์ ๑ ในพระอุระพระองค์ ๑ ในพระอังสาทั้งสองข้าง ๒ องค์ ในพระชาณุทั้งสองข้าง ๒ องค์ เนื้อแก้วปิดมิดสนิทดีดังเดิม ไม่มีร่องรอยให้เห็นเลย พระมหามณีรัตนปฏิมากรอยู่เมืองปาตลีบุตร แล้วตกไปเมืองลังกาทวีป ต่อมาไปอยู่เมืองกัมโพชา เมืองศรีอยุธยา เมืองละโว้ เมืองกำแพงเพชร ภายหลังตกไปอยู่เมืองเชียงราย เจ้าเมืองเชียงรายหวังจะซ่อนศัตรู จึงได้ลงรักปิดทอง บรรจุไว้ในพระเจดีย์ที่เมืองเชียงรายนั้น

ข้อความมีในพงศาวดารต่อมาว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๗ พระแก้วมรกตพระองค์นี้อยู่ในพระสถูปเจดีย์นั้นต้องอสุนียบาตพังลง ชาวเชียงรายได้เห็นเป็นองค์พระพุทธรูป ปิดทองทึบทั่วทั้งองค์ ก็สำคัญว่าเป็นพระพุทธรูปศิลาสามัญ จึงเชิญไปไว้ในวิหารอันเป็นที่เก็บพระพุทธรูปในวัดแห่งหนึ่ง ต่อมาอีกสองสามเดือน ปูนที่ลงรักปิดทองไว้ กะเทาะออกที่ปลายพระนาสิก เจ้าอธิการในวัดนั้นได้เห็นเป็นแก้วสีเขียวงาม จึงแกะต่อออกไปทั้งองค์ คนทั้งปวงจึงได้เห็นและทราบว่า เป็นพระพุทธรูปแก้วทึบทั้งองค์ บริสุทธิ์ดีไม่บุบสลาย คนชาวเมืองเชียงรายและเมืองอื่นๆ ก็พากันไปบูชา นมัสการมากมาย ผู้รักษาเมือง จึงได้มีใบบอกลงไปถึงพระเจ้าสามฝั่งแกน เจ้าเมืองเชียงใหม่จึงเกณฑ์กระบวนไปรับเสด็จพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตขึ้นหลังช้างแห่มา ครั้นมาถึงทางแยก ซึ่งจะไปทางเมืองนครลำปาง ช้างที่มารับเสด็จพระมหามณีรัตนปฏิมากรก็วิ่งตื่นไปทางเมืองนครลำปาง เมื่อหมอควาญเล้าโลมช้างให้สงบแล้ว พามาถึงทางจะไปนครเชียงใหม่ ช้างก็ตื่นไปทางนครลำปางอีก จนในภายหลังเมื่อเอาช้างเชื่องก็เชิญเสด็จพระมหามณีรัตนปฏิมากรจะเข้าทางไปนครเชียงใหม่ ช้างก็ตื่นกลับไปนครลำปางอีก ดังนี้ ท้าวพระยาที่ไปรับเห็นเป็นประหลาดจึงมีใบบอกไปเมืองเชียงใหม่ ครั้งนั้นเจ้าเมืองเชียงใหม่นับถือผีสางมากวิตกไปว่าชะรอยผีซึ่งรักษาองค์พระจะไม่ยอมให้มาเมืองเชียงใหม่ จึงยอมให้เชิญพระมหามณีรัตนไปประดิษฐาน ณ เมืองนครลำปาง คนทั้งปวงจึงได้เชิญไปไว้ในวัดที่คนเป็นอันมากมีศรัทธาสร้างถวาย ในนครลำปางนาน ๓๒ ปี และวัดนั้นยังเรียกกันว่า "วัดพระแก้ว" มาจนทุกวันนี้

ครั้น พ.ศ. ๒๐๑๑ พระเจ้าติโลกราชได้ครองเมืองเชียงใหม่แล้วดำริว่า เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่ล่วงไปแล้วยอมให้พระมหามณีรัตนปฏิมากรไปประดิษฐานนครลำปางนั้นไม่ควรเลย จึงให้ไปอาราธนามาไว้ที่นครเชียงใหม่ แล้วจึงจัดขบวนแห่ไปรับพระมหามณีรัตนปฏิมากรมา แล้วจึงสร้างพระอารามราชกุฏเจดีย์ถวาย สร้างเป็นหอพระแก้วประดิษฐานไว้ และพระเจ้าเมืองเชียงใหม่พยายามจะสร้างพระวิหารสำหรับประดิษฐาน โดยมียอดทรงเป็นปราสาทให้สมควร แต่หาสมประสงค์ไม่ อสุนียบาตได้ตกลงทำลายยอดปราสาทที่สร้างขึ้นหลายครั้ง จึงได้เชิญพระมหามณีรัตนปฏิมากรมาประดิษฐานในพระวิหารมีซุ้มจรนำอยู่ในผนังด้านหลัง สำหรับเป็นที่ตั้งพระมหามณีรัตนปฏิมากร กับทั้งเครื่องประดับอาภรณ์บูชาต่าง ๆ มีบานปิดดังตู้เก็บรักษาไว้ และเปิดออกให้คนนมัสการเป็นคราว ๆ แต่พระมหามณีรัตนปฏิมากรได้ประดิษฐานอยู่ในนครเชียงใหม่ได้ ๘๔ ปี

ครั้น พ.ศ. ๒๐๙๔ พระเจ้าเชียงใหม่องค์หนึ่งซึ่งครองเมืองในครั้งนั้น ชื่อพระเจ้าไชยเชษฐา เป็นบุตรพระเจ้าโพธิสารซึ่งเป็นเจ้าครองเมืองศรีสัตนาคนหุต เพราะเจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ก่อนได้ยกราชธิดา ชื่อนางยอดคำให้เป็นมเหสีพระเจ้าโพธิสาร จึงมีราชบุตร คือ พระเจ้าไชยเชษฐาองค์นี้ เมื่อมีพระชนม์ได้ ๑๕ ปี เจ้าเชียงใหม่ซึ่งเป็นพระอัยกาธิบดีสิ้นชีพ ไม่มีผู้อื่นใดจะรับเจ้าที่เชียงใหม่ ท้าวพระยากับพระสงฆ์ผู้ใหญ่ทั้งปวงจึงพร้อมกันไปขอพระเจ้าไชยเชษฐา ผู้เป็นบุตรองค์ใหญ่ของพระเจ้าโพธิสาร และเป็นพระนัดดาของพระเจ้าเชียงใหม่เดิม สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าเชียงใหม่ ครั้นต่อมาพระเจ้าโพธิสารทิวงคต เกิดเหตุน้องของพระเจ้าไชยเชษฐาชิงราชสมบัติกัน เสนาบดีกรุงศรีสัตนาคนหุตจึงเชิญเสด็จพระเจ้าไชยเชษฐาไปยังเมืองหลวงพระบางเพื่อระงับการจลาจล เมื่อเจ้าไชยเชษฐาไปนั้นไม่แน่ใจว่าจะเลยอยู่เมืองหลวงพระบางต่อไปหรือจะกลับคืนมาเมืองเชียงใหม่ จึงเชิญพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตไปด้วย เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๐๙๕ โดยอ้างกับชาวเมืองเชียงใหม่ว่าจะเชิญไปให้ญาติทางเมืองหลวงพระบางได้นมัสการและได้บำเพ็ญกุศล ครั้นพระเจ้าไชยเชษฐาไปถึงเมืองหลวงพระบาง เสนาบดีพร้อมกันอัญเชิญให้ครองกรุงศรีสัตนาคนหุต พระเจ้าไชยเชษฐาเห็นว่าทำอย่างอื่นบ้านเมืองจะไม่พ้นเป็นจลาจล จึงรับครองกรุงศรีสัตนาคนหุต อยู่ ณ เมืองเวียงจันทน์ โดยเพิ่มพระนามว่า "พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช" เพราะเหตุที่ครองเมืองทั้งลานช้างและลานนาด้วยกัน ฝ่ายข้างท้าวพระยาเชียงใหม่ไม่พอใจที่จะเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีสัตนาคนหุต จึงไปเชิญ "เมกุฏิ" ณ เมืองนาย ซึ่งเป็นเชื้อวงศ์ของพระเจ้าเชียงใหม่ แต่ก่อนที่จะมาครองเมืองเชียงใหม่ ก็เกิดรบกับเมืองศรีสัตนาคนหุต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชไม่สามารถจะปราบปรามเมืองเชียงใหม่ได้ จึงคงรักษาพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตไว้ที่เมืองหลวงพระบางต่อมาอีก ๑๒ ปี

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๗ พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองมีอำนาจขึ้น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเห็นว่าตั้งอยู่ที่เมืองหลวงพระบางจะสู้ศึกมอญไม่ได้ จึงย้ายราชธานีลงไปตั้ง ณ นครเวียงจันทน์ และเชิญพระแก้วมรกตไปด้วย พระแก้วมรกตจึงประดิษฐานอยู่ที่นครเวียงจันทน์ตั้งแต่นั้นมาอีก ๒๑๔ ปี

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๒๑ รัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเกิดสงครามขึ้น กรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนาคนหุต ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้เป็นจอมทัพยกขึ้นไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุต ได้นครเวียงจันทน์แล้วได้เชิญพระแก้วมรกตและพระบางลงมายังกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีทำการสมโภชแล้วประดิษฐานไว้ ณ โรงพระแก้ว ในบริเวณพระราชวังเดิม ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงโปรดให้สร้างพระอารามขึ้นในพระบรมมหาราชวัง สำหรับประดิษฐานพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ครั้นพระอุโบสถสร้างเสร็จแล้ว จึงทรงโปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกตแห่มาประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ ณ วันจันทร์ เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำ ปีมะโรง ฉ ศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชดำริ ให้สร้างเครื่องทรงถวายสำหรับฤดูร้อนอย่างหนึ่ง ฤดูฝนอย่างหนึ่งเปลี่ยนทรงตามฤดู ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างเครื่องทรงสำหรับฤดูหนาวขึ้นอีกอย่างหนึ่ง จึงเปลี่ยนเป็น ๓ ฤดูมาจนทุกวันนี้

สรุป

พระพุทธรูปพระองค์นี้ ปรากฏตามประวัติว่า เดิมประดิษฐานอยู่ ณ เมืองปาตลีบุตร ประเทศอินเดีย ต่อมาตกไปอยู่ ณ เมือง

ลังกา	ไม่ทราบเวลา
กัมโพชา	"
ศรีอยุธยา	"
ละโว้	"
กำแพงเพชร	"
เชียงราย	"

ตามพงศาวดารปรากฏว่า จะอยู่เชียงรายมาแต่เมื่อใดและนานเท่าไร ไม่ปรากฏ

เมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๗ พระพุทธรูปพระองค์นี้อยู่ในสถูปเจดีย์ และต้องอสุนียบาตพังลงมา ต่อจากนั้นก็ไปประดิษฐานอยู่

นครลำปาง	๓๒	ปี
นครเชียงใหม่	๘๔	ปี
หลวงพระบาง	๑๒	ปี
นครเวียงจันทน์	๒๑๔	ปี
กรุงธนบุรี (พ.ศ.๒๓๒๑-๒๓๒๕)	๔	ปีเศษ
กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน		

เมืองปากน้ำเมื่อ ๙๐ กว่าปี

ข้าพเจ้านายวิเชียร โรจนุตมะ เป็นบุตรพ่อเขียว แม่เตี่ยน ชวนเป็นพี่ชาย บ้านข้าฯ อยู่ระหว่างบ้านใหม่กับวัดใน ถนนหนทางสมัยนั้น จากสะพานเข้าวัดกลางด้านตะวันตก ผ่านวัดเข้าสู่ด้านตะวันออกผ่านบ้านใหม่เป็นระยะทางยาวมาก ถึงสะพานเข้าวัดใน ถนนปูหินแผ่นกว้าง ๑ ศอก ยาวเกือบ ๒ ศอก แผ่นหินมีลวดลายเป็นเส้น ๖ เหลี่ยมปูไว้ตอนกลาง ด้านข้างทั้งสองปูหินหล่อ ขรุขระไม่เรียบ ขนาดกว้างยาว ๒๕ เซนติเมตร วางเรียงข้างละ ๒ แถว ริมถนนสุดก่ออิฐมอญเป็นสายกันดิน ถนนขนาดกว้างประมาณ ๑ วาเศษ ชาวบ้านให้สัญจรกันได้สะดวก ต่อจากวัดในเข้าถึงทำนบบางปิ้งเป็นถนนดิน ฝนตก น้ำท่วม ย่ำโคลนกันทุลักทุเล ทางเดินจากสะพานวัดกลางผ่านตลาดแยกเข้าถนนด่านเก่าหัวเกาะ เลี้ยวขวาถนนศรีสมุทรปัจจุบัน ถึงสะพานวัดมหาวงษ์ ปูด้วยอิฐมอญเรียงตะแคงข้าง มีความกว้างประมาณ ๖ ศอกเศษ นอกนั้นเป็นดิน หญ้านานาชนิดปกคลุม

สองข้างทางทั้งในตัวเมืองเดิม ตลอดถึงสะพานมหาวงษ์ปลูกต้นมะขาม สำหรับบังร่มเงาเป็นแนวตลอดระยะห่างกันพองามทั้งสองฝั่ง ทราบจากปากคำคุณลุงสิน พุกกะเวส คหบดีท่านแจ้งว่า หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสร้างพลับพลาไม้สักสองชั้นที่ข้างแม่น้ำถนนด่านเก่าแล้ว ได้ตรัสสั่งให้ผู้ว่าราชการเมืองปลูกต้นมะขามดั่งกล่าวไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นที่น่าเสียดายที่เทศบาลเมืองฯ ได้โค่นลงหมดไม่มีให้ชนรุ่นหลังได้ดู

เฉพาะสะพานข้ามคลองวัดมหาวงษ์เดิม เป็นไม้เนื้อแข็ง ๓ แผ่นเรียงกัน หนามาก ตอนกลางมีเสาตอหม้อไม้รองรับ เพราะคลองกว้างมาก หากแต่ได้รื้อถอนเปลี่ยนแปลงเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กในภายหลัง ข้างสะพานนี้ มีสะพานรถไฟสายปากน้ำ ซึ่งทำด้วยเหล็ก หากแต่ได้รื้อถอนแล้วสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กในสมัยต่อมา

เมื่อข้าฯ อายุราว ๔-๕ ขวบ เดินทางตามถนน จากสถานีรถไฟเวลาราว ๑๐.๐๐ น. ไปสู่สะพานมหาวงษ์ ไม่พบคนเดินผ่านไป-มาแม้แต่คนเดียว ผีจะหลอกตาย บางครั้งเดินตามแม่ไปตลาด พบรถลากสองล้อ คนลากรถเป็นพลศุลกากร แต่งเครื่องแบบสีกรมท่า กางเกงขายาวมีแถบสีขาวจากเอวถึงปลายขาสวมเสื้อชั้นนอกสีเดียวกับกางเกง เข็มขัดหนังคาดทับ ไม่สวมหมวกทำหน้าที่ลากรถ (แบบรถเจ๊กสมัยก่อน) ท่าทางทะมัดทะแมง บนรถมีขุนนางนุ่งผ้าม่วงสีน้ำเงินวางท่าเป็นสง่าผ่านมา แม่ร้องบอกให้นั่งลงบนถนนพร้อมกับท่าน แล้วยกมือประนมไหว้ เมื่อผ่านไปแล้ว นึกสงสัย จึงถามแม่ ได้รับตอบว่า "ท่านเจ้าเมือง" กำลังเดินทางไปทำงานที่ศาลาว่าการ

ระเบียบการนั่งไหว้เจ้าเมืองกลางถนนดั่งกล่าวเลยกลายเป็นประเพณีของบ้านเมือง ประชาชนจำต้องปฏิบัติกันต่อมารวมทั้งข้าฯ ด้วย

สถานที่บริเวณตลาดเลยไปถึงสถานีรถไฟสายปากน้ำด้านเหนือ อันเป็นที่ตั้งของกองสำรวจแหล่งประมงและองค์การท่าเรือในปัจจุบัน ได้เคยพบเห็นนายอำเภอกำลังสอบสวนคดีอยู่ เจ้าหน้าที่เห็นเด็กรวมทั้งข้าฯด้วยไปมุงดูอยู่จึงได้ออกมาไล่ ทราบว่าสถานที่แห่งนี้เคยเป็นพระราชวังมาก่อน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างไว้ หากแต่ได้รื้อถอนแต่บางส่วนออกไป ส่วนที่เหลือนั้นได้อาศัยเป็นที่ว่าการอำเภอ สมัยต่อมาเป็นที่ทำการของด่านศุลกากรสำหรับตรวจเรือสินค้าจากต่างประเทศเข้าออกมาสมัยหนึ่ง หากแต่ได้มารื้อถอนเสียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ นี่เอง

สมัยเดิม ๆ สถานที่เที่ยวเตร่ของประชาชนก็มีอยู่เพียงบริเวณตลาดถึงสถานีรถไฟเท่านั้น ตามจดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ปรากฏว่า นายก๊อช เช ตี เอ เป็นฝรั่งชาติเดนมาร์ก มีความชอบได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้าง รถไฟสายปากน้ำขึ้น เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ เดินถึงหัวลำโพง ระยะทาง ๒๕ กิโลเมตร ค่าโดยสารตลอดสาย ๒๐ สตางค์ เด็กครึ่งราคา ส่วนสถานีย่อยรายทางค่าโดยสารแล้วแต่ใกล้-ไกล เดินวันละ ๔ เที่ยว ออกพร้อมกัน และหลีกกันครึ่งทางที่สถานบางจากใช้เวลาเดินประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ ขณะรถไฟแล่นได้จ้องมองทิวทัศน์ข้างทางเพลิดเพลินดีสำหรับข้าฯ ซึ่งเป็นเด็กบ้านนอกในสมัยนั้นได้เคยขึ้นกับเขาบ้างเหมือนกัน

รถไฟสายปากน้ำ ซึ่งนายก๊อช เช ชาวเดนมาร์กได้สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ นั้นเปิดเดินอยู่ได้ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นเวลา ๓๐ ปี ก็หมดสัมปทาน กรมรถไฟหลวงจึงจัดเดินรถรางแทนเป็นเหตุให้เมืองปากน้ำมีไฟฟ้าใช้แต่นั้นมา การจัดเดินรถรางดั่งกล่าวดำเนินไปได้ไม่นาน ทางราชการได้จัดสร้างถนนสุขุมวิทจากกรุงเทพฯ ผ่านสมุทรปราการเลียบฝั่งทะเลตะวันออก ไปสุดทางที่จังหวัดตราด และประกอบด้วยรายได้ไม่พอเลี้ยงตัว การรถไฟจึงเลิกล้มกิจการเสียเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๑ นับเวลาได้ ๓๔ ปี รถไฟสายปากน้ำที่ว่านี้ ถึงแม้จะเป็นของเอกชนก็ยังนับว่า "**เป็นรถไฟสายแรกของเมืองไทย**"

ตามที่กล่าวมาในตอนต้นว่า ระยะทางจากทำนบกั้นน้ำบางปิ้งผ่านเข้าวัดใน ถึงวัดกลาง ผ่านสะพานเจ๊กหยู (ลูกเจ๊กเปลี่ยน) ด้านตะวันตก ด้านใต้เป็นตลาดวัดกลาง (สร้าง พ.ศ. ๒๔๕๓)ส่วนด้านเหนือตรงข้ามเป็นวิกลิเกของวัดกลาง (สร้าง พ.ศ. ๒๔๕๔) เมื่อข้ามสะพานเจ๊กหยูออกสู่บริเวณตลาด ด้านใต้ติดคลองเมือง มีห้องแถวไม้มุงด้วยจากประมาณสัก ๗-๘ ห้อง นอกนั้นเป็นห้องแถวไม้สองชั้นมุงกระเบื้องจนถึงสี่แยกโรงจำนำนายแห กรัยวิเชียร ส่วนด้านเหนือเป็นห้องแถวไม้สองชั้น เกือบถึงสี่แยกมีบ้านทรงโบราณของคุณหลวงวิภาต คุณยายไผ่ บุญตาล กับบ้านของคุณลุงอิ้ด คุณน้าติ้ด ศรีอรุณ เฉพาะที่ดินหลังบ้านท่านผู้ใหญ่และร้านค้า

ดิ่งเข้าไปเป็นบริเวณกว้าง ติดถนนจากสี่แยกและถนนหลังศาลเจ้า เป็นบริเวณเรือนจำของเมือง เป็นแนวกว้าง-ยาวถึงศาลเจ้า เพิ่งมารื้อถอนและไปสร้างใหม่ทรงแปดเหลี่ยม ที่เห็นในปัจจุบัน แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

บริเวณตัวเมืองอันเป็นตลาดดั่งกล่าว นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ท่านได้ทรงจัดสร้างเมืองสมุทรปราการขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕ นั้น มีถนนหนทางเป็นสัดส่วน หลังจากที่บ้านเมืองสงบปราศจากศึกสงครามตลอดมาถึงรัชกาลที่ ๓ และที่ ๔ ราษฎรที่อยู่รอบตัวเมืองก็พากันเข้ามาตั้งหลักฐานทำมาหากินกันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ตามแนวถนนเดิมได้เกิดซอกซอย เข้าหมู่บ้านประชาชนตลอดมานับจากทำนบบางปิ้งทั้งสองข้างทาง ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าจากนั้น ราษฎรได้ปลูกบ้านสร้างเรือนกันตลอด ตามแนวคลองแยกหัวน้ำวนทะลุออกบ้านใหม่เข้าวัดกลางเกิดมีตลาดของวัด สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ตรงข้ามสร้างโรงลิเกใกล้โรงเรียนเฉลิมวิทยาปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ข้ามสะพานไม้ ด้านซ้ายมือมีเรือนโบราณ ๒-๓ หลัง ด้านหน้าริมถนนมีร้านเจ๊กขายเป็ด ร้านขายยา แล้วเข้าตลาดราชาสองฝั่งถนนในตัวเมืองเดิมมีห้องแถวร้านค้าเต็มทุกถนน

บ้านเรือนราษฎรตั้งแต่ถนนบางปิ้งผ่านวัดใน บ้านใหม่ ตลอดมานั้น ส่วนมากเป็นทรงโบราณหลังคามุงจาก เพราะปากน้ำเป็นบ้านน้ำเค็ม อุดมไปด้วยป่าจาก เวลาวิกาล พระอาทิตย์ตกดินแล้ว ฝูงชนก็รีบกลับบ้านเรือนกัน เพราะบ้านเมืองไม่มีไฟแสงสว่าง ถ้าบ้านใครจะมีงานสักทีจำต้องจุดตะเกียงน้ำมันลูกโตๆ ในภายหลังมีตะเกียงเจ้าพายุ สว่างดีหน่อย ตามทางเดินก็ใช้กระบอกไม้ไผ่สดๆ ขนาดยาว ๒ ศอกเศษ ทะลุข้อข้างบนสัก ๑-๒ ข้อไว้ใส่น้ำมันมะพร้าวปนน้ำมันก๊าด มีผ้าหรือด้ายดิบเป็นไส้จุดไฟแสงสว่าง ปักไว้ตามทางเดินเป็นระยะห่างกันพอสมควร พวกชาวบ้านที่ชอบดูลิเก ภาพยนต์หรือมหรสพใดๆ เมื่อดึกเข้า เลิกแล้วพากันเดินกลับบ้านเป็นหมู่ๆ คุยกันเอ็ดตะโรถึงเรื่องลิเกที่ได้ไปดูมา ชาวบ้านข้างทางที่เขานอนหลับแล้วเสียงของคณะดูลิเกก็ปลุกเขาด้วยการคุยที่กล่าวแล้ว ถ้าเป็นเรื่องที่ชอบก็พลอยฟังเสียงคุยกันเพลิน ส่วนพวกง่วงนอนไม่ชอบฟังก็นอนไป บางคนลุกขึ้นมาเจริญพรให้ก็มี

บริษัทรถไฟสายปากน้ำ อันเป็นรถไฟสายแรกของประเทศดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นการตื่นตาตื่นใจของคนปากน้ำ ถ้าใครมีเวลาว่างออกเดินเที่ยวตลาดเป็นต้องเข้าบริเวณรถไฟกันทั้งนั้น เพราะสถานีรถไฟตั้งต่อกับตลาด บางคนทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ซึ่งไม่เคยขึ้นรถไฟเลย ขณะรถจอดนิ่งอยู่ในสถานีก็ถือโอกาสขึ้นไปนั่งเต๊ะท่ากับเขาด้วย ถ้าบังเอิญการ์ดรถเขามาเจอเขาก็ดุว่าเอา แม้แต่ข้าพเจ้าเองก็เคยถูกการ์ดรถเขาไล่ลงบ่อยๆ บางครั้งยังถือโอกาสขึ้นรถไฟฟรีไปลงสถานีใกล้ๆ แล้วเดินทางกลับบ้าน

ระยะทางเดิน นับจากทำนบบางปิ้งตลอดมาผ่านวัดใน มีบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนตระกูลข้าราชการสมัยเดิมๆ เท่าที่จดจำไว้ ดังนี้ มีบ้านผู้ใหญ่ปานชื่น สุมนเตมีย์ หลวงอารีรัฐไพบูล

คุณยายป้อม คุณตาหนึ่ง คุณยายคง ต่อมา คุณยายประภา ศิริจันทร์ เป็นคุณแม่คุณน้าเลี้ยง และคุณน้าอิม อันเป็นตระกูลมีเกียรติตั้งแต่ครั้งนั้น ต่อออกมาเป็นบ้านคุณน้าบานชื่น คุณน้าส่วน รัชตะปิติ ท่านเป็นทนายความของท้องถิ่น ต่อออกมาเป็นบ้านเดิมของหลวงสุนทรภักดี (ต่วน เนตรายน) คุณยายสม ตาและยายของข้าพเจ้าในแถวเดียวกัน ฝั่งตะวันออกของถนนมีบ้านคุณน้านวลสามีคุณน้าเพียร ธรรมครองอาตม์ ทนายความท้องถิ่น ข้ามคูน้ำถึงบ้านคุณตาพลบ คุณยายสุ่น ถัดออกมาถึงบ้านทวดแช่ม ทวดขันซึ่งเป็นคุณพ่อ คุณแม่ของพระยาผลากรนุรักษ์ (อิ่ม เกาไศยนันท์) คุณตาขุนพรรค เกาไศยนันท์ น้องมาจนถึงบุตรหลาน จนบัดนี้ จำนวนบ้านเรือนท่านผู้ใหญ่ดั่งกล่าวมาแล้ว อยู่ฝั่งตะวันออกของถนนทั้งนั้น ครั้นถึงบ้านเกาไศยนันท์ดั่งกล่าวแล้ว ฝั่งตรงข้ามมีบ้านของคหบดีอีกบ้านหนึ่ง คือ คุณลุงเจียม คุณป้าแห เมืองงามขำ ตระกูลนี้ได้บริจาคที่ดินข้างเคียงให้กับพระสมุทรเจดีย์มา ๒๐ ไร่เศษ ต่อออกมามีบ้านใหญ่ตั้งอยู่ต่อกับบ้านเกาไศยนันท์ คือบ้านของผู้ช่วยบุศย์ บุศยศิริ คุณน้าผิว ซึ่งเป็นบิดาของพระไวทย์วิธีการรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขและพล.ต.เกษม บุศยศิริ ข้ามคูน้ำเข้าเขตบ้านทวดสระ ทวดถิน ท่านเป็นกำนัน ฝั่งตรงข้ามเป็นบ้านของคุณยายนิ่ม น้าถมยา ข้างบ้านกำนันสะ ดังกล่าวมีตรอกแคบ ๆ เดินเข้าข้างในมีหมู่บ้านเรียกกันติดปากว่า "บ้านบน" มีบ้านของข้าราชการผู้ใหญ่คือ หลวงพิศาลธนศักดิ์ บ้านขุนวิสูตร หมู่บ้านบนที่กล่าวนี้ตั้งอยู่ใกล้คูน้ำวัดกลางวรวิหาร ด้านหลังวัด ทางเดินทางถนนบ้านใหม่ดั่งกล่าวเข้าเขตวัดกลางวรวิหาร

นับตั้งแต่เริ่มมีรถรางสายปากน้ำแทนรถไฟดังกล่าวแล้ว ปากน้ำมีไฟแสงสว่างใช้ ประชาชนพลเมืองเริ่มพบความเจริญงอกงามขึ้นเป็นลำดับ ถนนหนทางก็ดีขึ้น รถยนต์ก็มีเดิน บ้านเรือนชาวเมืองเปลี่ยนจากทรงโบราณมุงจากมาเป็นตึกรามสวยสดงดงาม สินค้านานาชนิดมีมากมาย อาหารการกินก็สะดวกสบาย ของใช้และสินค้าเกือบทุกอย่างมีไว้สำหรับชาวเมืองให้ซื้อหาสะดวกสบาย

ในระยะที่เมืองปากน้ำของข้าพเจ้าเริ่มพบความศิวิไลนั้น ข้าฯ ได้รับราชการตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยมวัดบางพลีใหญ่ ได้มีโอกาสนุ่งผ้าม่วง สวมถุงน่องรองเท้าใส่เสื้อราชปะแตนไปทำงาน พอย่างเท้าเข้าโรงเรียนประจำอำเภอ ปรากฏว่าตัวอาคารเรียนเป็นศาลาวัดที่เขาทำบุญกันในวันพระ ข้าฯ เริ่มรับหน้าที่เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ทางเดินจากบ้านพักไปโรงเรียนเป็นถนนดินแคบ ๆ ฤดูฝนต้องย่ำโคลนเลนกัน ส่วนมากประชาชนและราษฎรตลอดจนนักเรียนเขาใช้เรือเป็นพาหนะ ตกลงการแต่งตัวไปทำงานของข้าฯ จึงเปลี่ยนจากนุ่งผ้าม่วง มานุ่งกางเกงแทน ในขั้นแรกคนไทยเรายังไม่มีการนุ่งกางเกงขายาวอย่างปัจจุบัน ข้าฯ จึงขออนุญาตครูใหญ่แต่งเครื่องแบบลูกเสือ (สมัยรัชกาลที่ ๖) ตามยศของลูกเสือจริง ๆ เพราะยังมิได้รับพระราชทานยศผู้บังคับบัญชาลูกเสือ จึงแต่งเครื่องแบบยศนายหมู่ลูกเสือเอก กล่าวคือแขนขวาติดบั้งสีแดงที่ข้อศอกเสื้อด้านขวา ส่วนด้านแขนซ้ายติดบั้งสีเหลือง ๓ บั้ง อันเป็นอันดับยศสูงสุดของลูกเสือ

ซึ่งข้าฯ ได้รับการแต่งตั้งเมื่อครั้งเป็นนักเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ ยังพอมีอยู่ ครูใหญ่ก็อนุญาต เพราะตัวครูใหญ่เองก็นุ่งกางเกงสีดำขาสั้น สวมเสื้อกุยเฮงแบบจีน เมื่อข้าฯ แต่งใหม่ๆ ทั้งชาวบ้านและนักเรียนพากันมอง คงจะไม่ค่อยได้เห็นนั่นเอง ครั้นข้าฯ จะแต่งอย่างครูใหญ่บ้างก็ไปเหมือนกับเด็กนักเรียน

พอถึงวันที่ ๑ เมษายนของปีใหม่ ข้าราชการทั้งจังหวัดสมุทรปราการจะต้องแต่งตัวด้วยเครื่องแบบเต็มยศ เราเป็นข้าราชการผู้น้อยก็นุ่งผ้าม่วง สวมเสื้อชั้นนอกห้าตะเข็บ ถ้ามียศบรรดาศักดิ์ขุนหลวง พระ พระยา ก็แต่งเต็มยศที่ได้รับ นอกจากนั้นมีทหารเรือ ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไปรวมตัวกันที่โบสถ์วัดกลาง สมุทรปราการ เพื่อจะทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาประจำปี ภายในพระอุโบสถเบื้องหน้าพระประธาน ตั้งโต๊ะมีอ่างน้ำมนต์ใหญ่ตั้งอยู่ ซึ่งมีน้ำศักดิ์สิทธิ์ปลุกเสกในการทำพิธีมาแล้ว ณ วัดพระแก้วในพระบรมมหาราชวัง มีการแช่หอก ดาบ และพระแสงศาสตราวุธของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเจ้าหน้าที่กรมนครบาลได้ทูลเชิญมามอบไว้ก่อนพิธี

ในเบื้องต้นจะมีข้าราชการผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นผู้พิพากษาของเมือง แต่งตัวเต็มยศ สวมเสื้อครุยดูน่าเกรงขาม ออกมาอ่านบทความ พอเป็นใจความว่า **"ข้าราชการทั้งหลายที่มาประชุมกัน ณ ที่นี้ จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าคิดมิชอบจะต้องตายด้วยคมหอก คมดาบ จากน้ำสาบานเบื้องหน้านี้"**

หน้าอ่างน้ำมนต์ใหญ่ดังกล่าว มีโต๊ะตั้งบาตร ๔ บาตร พร้อมด้วยน้ำมนต์ มีถ้วยใส่น้ำมนต์วางเรียงไว้ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คอยบริการ ให้ข้าราชการเดินเข้าครั้งละ ๔ คน คำนับ แล้วก้าวหน้า ๑ ก้าว หยิบถ้วยน้ำมนต์ดื่ม เหลือก้นถ้วยเทรดศีรษะ วางถ้วยลง ถอยหลัง ๑ ก้าว กลับเดินเข้ามาที่เดิม ทำดังนี้จนหมด และเป็นการเสร็จพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาประจำปี ทุกวันที่ ๑ เดือนเมษายน

สถานที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาใช้พระอุโบสถวัดกลางวรวิหาร บรรจุข้าราชการทั้งจังหวัดได้ เฉพาะข้าพเจ้าเคยเข้าถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่โบสถ์วัดกลางมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๗๖ รวม ๖ ปี ต่อจากนั้นได้ประกาศงดเว้นไม่มีการถือน้ำกันตลอดมาจนปัจจุบัน

ว่าถึงการเที่ยวเตร่ของชาวปากน้ำสมัยเดิมๆ ไม่มีสถานที่เที่ยวเตร่ที่ไหน นอกจากในบริเวณตลาดสี่แยกโรงจำนำนายแห กรัยวิเชียร ตามถนนศรีสมุทรถึงสถานรถไฟสายปากน้ำ และจากสี่แยกโรงจำนำเลี้ยวขวาไปบริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมือง พบพวกคนจีน คนไทย เตร็ดเตร่กันบริเวณข้างศาลเจ้า เพราะมีโรงยาฝิ่น ขาประจำเดินเข้า-ออกกันไม่ขาด ถนนด้านหลังศาลเจ้ามีบ้านหญิงหาเงิน พวกคนหนุ่ม ไม่ค่อยหนุ่มเดินกรีดกราย หัวร่อต่อกระซิกกันคิกคักในราตรีกาล

งานประเพณีของเมืองปากน้ำ มีงานนมัสการพระสมุทรเจดีย์ นับว่าเป็นงานขึ้นหน้า-ขึ้นตาสักหน่อย ในสมัยเดิมเริ่มงานวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ แห่ผ้า ก่อนงานเห็นคุณลุงเจียม เมืองงามขำ คุณน้าอิม ศิริจันทร์ กรมการอำเภอเมือง ประกอบด้วยกำนันตำบลท้ายบ้านเชิญ

ชวนราษฎรชาย-หญิงประมาณ ๑๒-๑๕ คน ช่วยกันเย็บผ้าแดงผืนใหญ่ ซึ่งจะใช้ห่มองค์พระสมุทรเจดีย์ที่ศาลา ๙ ห้อง วัดกลางฯ เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เช้า ๙ โมง ถึงบ่าย ๓ โมงเย็นก็แล้วเสร็จ คุณลุงเจียม เมืองงามขำ จัดการเลี้ยงอาหารกลางวันเป็นข้าว-แกง-ต้มจืด ฯลฯ เป็นต้น บางปีคุณป้าแห เมืองงามขำ ศรีภรรยาท่านลงมือมาตั้งร้านผัดหมี่เลี้ยงทั้งคนงาน เลี้ยงพระในวัดและประชาชนบ้างก็ยังมี เฉพาะข้าพเจ้าเป็นเด็กวัดกลางฯเจ้าของถิ่นอยู่แล้วยังได้ประสมรับเลี้ยงหมี่ผัดในโอกาสนั้นด้วย แต่ขณะเป็นครูโรงเรียนมัธยมวัดกลางมื้อกลางวันถือโอกาสกินหมี่ผัดคุณป้าแหเสมอ ๆ

งานแห่ผ้าแดงห่มองค์พระสมุทรเจดีย์จัดใส่พานใบโต ตั้งบนบุษบก ประดับแจกันดอกไม้สดบนเรือเป็ดทะเล ลำเรือประกับธง-ทิว มีวงกลองยาวบ้าง มโหรีบ้าง ขับกล่อมไปตามลำแม่น้ำสู่เมืองพระประแดงเมื่อเรือองค์ผ้าถึงจะมีหนุ่มสาวชาวรามัญของพระประแดงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสี มีผ้าโพกศีรษะสวยงามพายเรือออกมารับเรือองค์ผ้าของพระสมุทรเจดีย์ เป็นการอนุโมทนางานครั้งนี้ร่วมกัน เมื่อคณะเรือแห่ผ้าของเรารับประทานข้าวห่อที่เตรียมไปเสร็จแล้วก็ลาหนุ่ม-สาว ชาวรามัญด้วยความอาลัยสู่องค์พระสมุทรเจดีย์เพื่อนำขึ้นห่ม

พิธีการห่มผ้าองค์พระสมุทรเจดีย์นั้นข้าพเจ้าผู้เขียนได้บรรยายไว้ในประวัติพระสมุทรเจดีย์แล้ว แต่เดิมการจัดงานเมื่อห่มผ้าในวันแรม ๕ ค่ำแล้ว กลางคืนมีการปิดทองพระในวิหารบ้าง วันรุ่งขึ้นแรม ๖ ค่ำ กลางวัน กลางคืนปิดทอง มีมหรสพวันแรม ๗ ค่ำ คืนวันนี้เที่ยวกันตลอดรุ่ง เช้าแรม ๘ ค่ำ มีการแข่งเรือพายในแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างหน้าพระสมุทรเจดีย์-หน้าเมือง เป็นประเพณีตลอดมา รวมการจัดงาน ๓ วันกับ ๒ คืน เพราะเมื่อแข่งเรือแล้วก็เลิกงาน ในขณะนี้จัดงานกัน ๙ วัน ๙ คืน แล้วเก็บค่าผ่านประตูด้วย ในระยะ ๓ ปีมานี้เลิกเก็บค่าบัตรผ่านประตู

ประชาชนที่จะมานมัสการพระสมุทรเจดีย์แต่เดิม ๆ การคมนาคมไม่สะดวก ชาวกรุงเทพฯ และประชาชนตามระยะทางรถไฟสายปากน้ำก็อาศัยรถไฟ ตำบลใกล้หน่อยก็อาศัยเรือพายบ้าง เรือประจำทางบ้าง เป็นพาหนะของงาน บริเวณที่ประชาชนเที่ยวเตร่ในตัวเมือง มีบริเวณตลาด-สถานีรถไฟสายปากน้ำ ถนนศรีสมุทรสองข้างทางมีร้านค้าอาหาร-สินค้านานาชนิด ทั้งสองฟากถนน กลางถนนเจ้าหน้าที่ของงานกั้นเชือกเส้นใหญ่สองเส้นห่างกันประมาณ ๒ ศอก คนเดินสวนกันขึ้นทางหนึ่ง ลงทางหนึ่ง เจ้าพนักงานตำรวจเดินระวังเหตุการณ์ตรงกลางระหว่างเส้นเชือก บางปีมีการพนันประเภทสองในงาน เช่น ตกเบ็ด โยนห่วง ฯลฯ เป็นต้น ปีใดฝนตกหนัก ประชาชนย่ำโคลนเลนบนถนนไม่ไหว รุ่งเช้าจะพบรองเท้านานาชนิดตกระเนระนาดตามข้างถนน

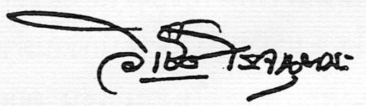
ในระยะต่อมา บ้านเมืองเจริญขึ้นมีถนนหนทางจากกรุงเทพฯ ผ่านสมุทรปราการ เลียบชายทะเลตะวันออก ผ่านบางปะกง ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ไปสุดที่จังหวัดตราด เป็นอันว่าพาหนะทางเรือระยะใกล้-ไกลชักจะน้อยลง ในตัวเมืองมีตึกรามเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น ร้านค้า

เต็มไปหมด แม้แต่บนทางเท้า คล้ายจะพูดได้ว่า แม่ค้ามากกว่าคนซื้อ ผักบุ้ง ผักตำลึง ผักกระถิน ฯลฯ แต่ก่อนใครอยากจะกินก็ขอกันได้ แต่เดี๋ยวนี้เป็นเงินเป็นทอง ขอกันไม่ได้แล้ว สมัยข้าพเจ้าเป็นเด็ก ปูแสม คนเขาจับมาขาย เต็มไหกระเทียมเจ๊กสมัยโบราณ ประมาณหนักสัก ๑๐ กิโล ขายกันไหละ ๒-๓ สตางค์ ประมาณปูแสมสัก ๒๐๐ ตัว แต่บัดนี้ปูแสมซื้อขายกันเป็นตัว ๆ ราคาประมาณตัวละ ๒-๓ บาท ต่างกันน่าใจหาย

เมื่อข้าพเจ้ามาพูดถึงความเจริญงอกงามของบ้านเมืองตั้งแต่เมื่อก่อนจนถึงปัจจุบันว่าเจริญขึ้นอย่างมากมาย ตั้งแต่สมัยจุดไต้เดินตามถนน เพราะความมืดไม่มีแสงสว่างจนกระทั่งในปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้แต่เดิมเวลาร้อนใช้พัดกระพือลม สมัยนี้มีเครื่องปรับอากาศ ไปไหนก็เดินแต่เดี๋ยวนี้มีรถ เรือยนต์ เครื่องบินเหล่านี้เป็นต้น มันต่างกันราวฟ้า-ดิน เป็นที่น่าปลาบปลื้มอย่างยิ่ง

คราวนี้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวมาจวนจะจบแล้ว มานึกถึงสังขารของตัวเองว่า แต่เดิมยังหนุ่มแน่นร่างกายยังแข็งแรง เรียนฝึกหัดครูกรุงเทพฯ เล่นบอล ชกมวย แพ้บ้าง ออกมาเป็นครู ท่าทางทะมัดทะแมง ฝึกกองลูกเสือ ฝึกระเบียบแถวได้ผลดี สงครามอินโดจีน ญี่ปุ่นบุกประเทศไทยเป็นผู้ต่อต้านจนประวัติเข้าไปอยู่กลาโหม ล้วนแต่น่าชื่นชมยินดี เป็นเกียรติเป็นศรีแก่ตัวเองและตระกูลอย่างยิ่ง แต่ที่ไหนได้ ขณะจะจบการเขียนบทความครั้งนี้ วัยของข้าพเจ้าล่วงเข้าถึง ๙๑-๙๒ ปีแล้ว ใจคอที่เคยชื่นบานต้องหดเหี่ยวลง หมดศรัทธาในชีวิตอย่างยิ่ง และมานึกดูว่าเรานี้จะตายเมื่อไรไม่รู้ จึงจำเป็นต้องเขียนเรื่องอะไรต่ออะไร เท่าที่จำได้ไว้ให้ผู้คนเขารู้กันบ้าง ทั้งนี้มีศิษย์ระดับสูง ๆ ท่านกรุณาสนับสนุน ให้เขียนบทความอะไร ๆ ไว้ก่อนตาย แล้วพิมพ์ยกเล่มสำหรับชำร่วยท่านผู้มาร่วมประชุมเพลิง

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขออาราธนาพระบรมสารีริกธาตุที่สถิตอยู่ ณ องค์พระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการได้ดลบันดาลให้ศิษย์ที่รักของข้าพเจ้าทุกท่านตลอดจนผู้มีบุญคุณแก่ข้าพเจ้าและผู้มาร่วม**งานพระราชทานเพลิงศพ** ได้ประสบความสุขความเจริญยิ่ง ๆ หากชาติหน้ามีจริง ข้าพเจ้าขอมาร่วมเกิดกับท่านอีกชาติหนึ่งด้วย

ขอขอบพระคุณ

นับแต่วันที่นายวิเชียร โรจนุตมะ เข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลสมุทรปราการ วันพฤหัสบดีที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้มีท่านผู้มีเกียรติ ท่านที่เคารพนับถือ ญาติมิตรและลูกศิษย์ ได้ให้ความเมตตาไปเยี่ยมไต่ถามอาการป่วยอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งถึงแก่กรรมในวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เวลา ๑๒.๑๕ น. และท่านเหล่านี้ยังให้ความกรุณามาร่วมงานฟังสวดพระอภิธรรม เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม วางพวงหรีดและดอกไม้คารวะศพ ร่วมบริจาคเงินทำบุญ ร่วมบำเพ็ญกุศล ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน ตลอดจนมาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพในวันนี้นับเป็นเกียรติอย่างยิ่งแก่นายวิเชียร โรจนุตมะ ผู้วายชนม์

ในนามของเจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งและตื้นตันใจในน้ำใจไมตรีของท่านทั้งหลายโดยเฉพาะนายแพทยดาวฤกษ์ สินธุวณิชย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมุทรปราการ นายแพทย์พินัยรัฐ ภควิญญู นายแพทย์สุวรรณ เจียรนันทรานนท์ นายแพทย์ชิต ภูเก้าล้วน นายแพทย์ชลิต ทองประยูร คุณสงัด ทิพยางค์ หัวหน้าตึกผู้ป่วยพิเศษศัลยกรรมชั้น ๒ และพยาบาลตึกนี้ทุกคน ซึ่งทำการตรวจรักษา ดูแลเอาใจใส่อย่างดียิ่ง คุณป่วน ทรัพย์เอนก กรุณาอนุเคราะห์อุปกรณ์การตั้งศพเพื่อสวดพระอภิธรรม โรงเรียนศรีวิทยา จ.สมุทรปราการ กรุณาเรื่องการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ จึงขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ภรรยา-บุตร-ธิดา

ปัจฉิมบท

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายวิเชียร โรจนุตมะ นี้เนื้อหาส่วนใหญ่เกือบทั้งเล่ม ผู้ตายได้เขียนไว้ก่อนแล้วด้วยตนเอง ยิ่งกว่านั้นผู้ตายยังได้เตรียมการสั่งพิมพ์ แต่เจ้าภาพยังมิได้ดำเนินการตามสั่ง เจ้าภาพจึงเพียงแต่เป็นผู้รวบรวมคำไว้อาลัยจากผู้เคารพนับถือและญาติมิตรเท่านั้น หากนายวิเชียร โรจนุตมะ จะได้ทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ คงจะปลาบปลื้ม และภูมิใจที่ได้จัดทำตามเจตนารมณ์ ยกเว้นสถานที่พระราชทานเพลิงศพ เนื่องจากวัดกลางวรวิหารทำการรื้อเมรุ ซึ่งต้องใช้เวลานานในการสร้างใหม่เกินเวลาที่ผู้ตายได้กำหนดไว้

เจ้าภาพได้พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ดีที่สุด มิให้มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องได้คอยตรวจทานและพิสูจน์อักษรหลายครั้ง หากยังปรากฏข้อบกพร่องใด ๆ ขอได้โปรดให้อภัยแก่เจ้าภาพด้วย

ขอขอบคุณ คุณไมตรี-พักตร์พริ้ง ลิมปิชาติ ที่ได้เป็นธุระจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จนเสร็จสมบูรณ์

เจ้าภาพ

จัดทำโดย

บ้านไมตรี

สำนักพิมพ์ บ้านไมตรี
๔๑๙/๒๘๖ ซอย ๑๔ ทิพวัล ถนนเทพารักษ์ สมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทรศัพท์ ๓๙๔-๑๘๕๗, ๗๕๘-๑๑๐๑ โทรสาร ๗๕๘-๓๑๗๒

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล
๑๑๐/๖๖-๖๘ ถนนบรรทัดทอง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๒๑๕-๗๐๑๔, ๖๑๒-๐๖๖๓-๔ โทรสาร ๖๑๒-๑๑๘๒